

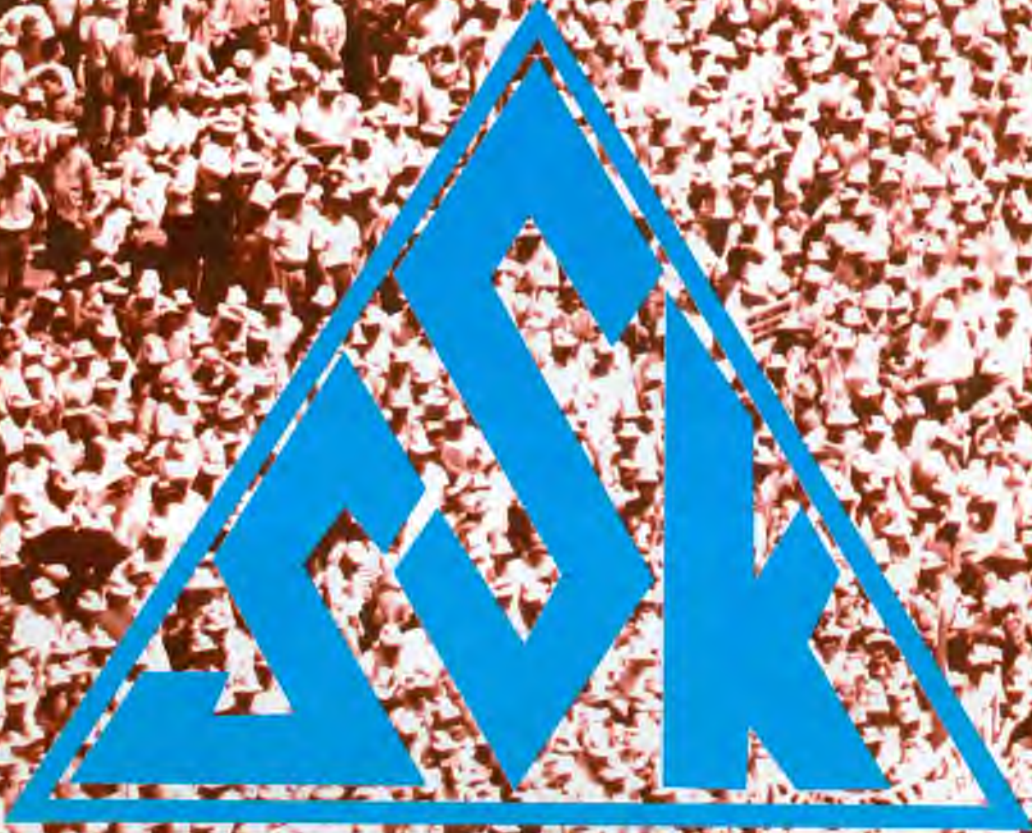
TÜRK İŞ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU YAYIN ORGANI
OCAK - ŞUBAT 1998 - ISSN 1300-8843 SAYI: 309-310

ANKARA 1 NOLU SİBESİ

İŞÇİLERİN MÜDÜRÜ ZATEN

**SOSYAL GÜVENLİK HAKLARIMIZI
GASBETTİRMEYİZ!**

TÜRK-İŞ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
Aylık Yayın Organı

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

Bayram MERAL
Genel Başkan

Şemsi DENİZER
Genel Sekreter

Enver TOÇOĞLU
Genel Mali Sekreter

Salih KILIÇ
Genel Eğitim Sekreteri

Sabri ÖZDEŞ
Genel Teşkilatlandırma Sekreteri

SAHİBİ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
TÜRK-İŞ ADINA
Genel Başkan
BAYRAM MERAL

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
ENİS BAĞDADIÖĞLU

YAYINI HAZIRLAYANLAR
HASAN TAHSİN BENLİ
ÖZCAN KARABULUT

FOTOĞRAFLAR
NİHAT ÜSTÜN

YÖNETİM YERİ

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Bayındır Sk. No: 10
Yenişehir / ANKARA

Tel : 433 38 24 - 433 31 25 (Santral)
Fax : 433 68 09 - 433 85 80

Dergimizde yayınlanan yazılar yazarların
düşüncesini yansıtır.

ABONE

Yurtiçi 6 aylık 40.000.- TL., Yıllık 80.000.- TL.
Yurtdışı 6 aylık 60.000.- TL., Yıllık 120.000.- TL.

**DERGİMİZ BASIN AHLAK
YASALARINA UYAR**

Dizgi - Baskı :

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK
434 14 71 • ANKARA

BASKI TARİHİ : 06.03.1996

AYIN İÇİNDEN

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral ve Yönetim Kurulu üyeleri TBMM Başkanlığı'na seçilen Mustafa Kalemlî'yi makamında ziyaret ederek kutladılar.

Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan 2 Ocak 1996 günü TÜRK-İŞ'i ziyaret etti. Genel Başkan Meral ve Yönetim Kurulu Üyeleriyle görüşen Erbakan hükümet kurma çalışmalarını hakkında bilgi verdi.

Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Rahmi Koç 10 Ocak 1996 günü TÜRK-İŞ'i ziyaret ederek Genel Başkan Bayram Meral ve Yönetim Kurulu üyeleriyle görüştü.

SO
ÇÖ
GÖ
YÜ
M

TÜRK-İŞ

BAŞKANDAN

BAYRAM MERAL
TÜRK-İŞ
GENEL BAŞKANI

Türkiye 1996 yılına büyük sorunlarla ve sıkıntılarla girmiştir.

A.B.D.'de yapılan bir araştırmaya göre, Türkiyemiz dünyanın en büyük potansiyele sahip ülkelerinden biridir. Ancak sahip olduğu kaynakları başanlı bir biçimde kullanma sıralamasında ise dünyanın en başarsız ülkeleri arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin imkanlarının önemli bir bölümü gerektiği gibi değerlendirilmemekte veya israf edilmektedir. Başta işsizlik ve enflasyon olmak üzere, ülkemizin ve halkımızın birçok sorununun kökeninde bu durum yatmaktadır.

Son yıllarda rant ekonomisinin hakim olması, kaynakların istihdam yaratıcı yatırımlar yerine faiz gelinine yönelmesi bu sorunun boyutlarını daha da büyötmüştür.

Bu gidişe bir "DUR" denilmesi zorunludur.

Türkiye artık insanların çöplerden yiyecek aradığı, ucuz ekmek kuyruklarının yüzlerce metreye ulaştığı bir noktaya gelmiştir. Giderek hızlanan göçle birlikte, işsizler ordusunun sayısı hızla artmaktadır. İşsizlik ise her türlü toplumsal huzursuzluğun, bölücülüğün ve laiklik ve demokrasi düşmanlığı akım ve eğilimin zeminini yaratmaktadır.

Halkımız ve temsil ettiğimiz işçi sınıfımız, huzur, toplumsal barış, demokrasi, iş imkanı, iş güvencesi ve insanca geçinebilmelerini sağlayacak bir gelir istemektedir.

24 Aralık genel seçimlerinde Türkiye tarihinin en büyük katılım oranlarından birini gerçekleştirenler, bu sorunlarının çözümü konusunda Meclisimize güvendiklerini bir kez daha göstermişlerdir. Şimdi görev sırası siyasi partilerimizde ve Sayın Milletvekillerindedir.

Halkımız ve işçimiz vatanseverdir, fedakardır. Türkiye'de yaşanan sıkıntılar bir başka ülkede gündeme gelmiş olsaydı, çok büyük canışıklıklar olurdu.

Ancak halkımız yüzyılların tecrübesiyle sükunetini korumakta, 12 Eylül öncesinin acı olaylarını bir kez daha yaşamamak için tahammül sınırlarını zorlamaktadır. Halkımızın sağduyusu sayesinde çeşitli tahrikler ve yanlış yönlendirme girişimleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Son yıllarda birçok provokasyonu boşa çıkaran halkımız, çeşitli biçimlerde yeniden gündeme getirilen tahriklere de kanmayacak, birlik ve bütünlüğünü korumayı sürdürecektir.

Türkiye içte ve dışta büyük sıkıntılarla karşı karşıya iken, siyasi alanda bir boşluğun doğması ve istikrarsızlığın sürmesi büyük sakıncalar taşımaktadır. Anayasamızın Cumhuriyetin temel nitelikleri olarak belirttiği insan haklarına saygılı, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti anlayışını hayata geçirecek bir Hükümet, halkımızın daha da acılaşan sorunlarının çözümünü için üzerine düşeni yapmalıdır.

Halkımızın huzur istediği ve bu huzurun sağlanmasında TÜRK-İŞ'in ve işçilerin büyük katkılarında bulunduğu bir dönemde, işçilerin sosyal sigorta haklarını gaspedecek tasarıların gündeme getirilmesi, tüm ülkemiz ve bu tasarımı gündeme getirenler açısından ciddi sorunlar yaratacaktır.

TÜRK-İŞ, sosyal güvenlik sistemimizin sorunlarının çözümünde Dünya Bankası reçetelerine değil, kendi ülkemizde demokratik biçimde üretilecek çözüm yollarına itibar edilmesini istemektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun çok büyük sorunları vardır. Bu sorunlar bir bütün olarak ele alınmalı ve kamuoyu önünde işçi-işveren-hükümet temsilcileri tarafından ayrıntılı bir biçimde tartışılmalıdır. Köklü çözümler aranmadan, yalnızca yaşlılık aylığına hak kazanma yaşını ve prim ödeme gün sayısını artırmaya dönük girişimler, TÜRK-İŞ'in ve tüm sigortalıların haklı tepkisine yol açacaktır. 1995 yılında bu konuda yapılan hatanın 1996 yılında da tekrarlanmamasını istiyoruz.

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE GÖREV YÜCE MECLİSİNDİR

GENEL BAŞKAN MERAL'İN BASIN TOPLANTISI

B. MERAL : "Halkımız, siyasi partiler arasında ülkemizin sorunlarının çözümü konusunda uzlaşma beklemektedir"

- TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral 13 Şubat 1996 günü bir basın toplantısı düzenleyerek son siyasi gelişmeler üzerine görüşlerini aktardı.
- Meral ülkenin çeşitli sorunlarına değinerek, halkımızın bu sorunlara çözüm beklediğini dile getirdi.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL basın toplantısında şu görüşlere yer verdi :

"Basının ve Televizyon Kanallarının Değerli Çalışanları,

Değerli Arkadaşlarım,

Hepinizi TÜRK-İŞ adına en derin saygı ve sevgilerimle selamlıyorum.

Türkiye, hepimizin yaşadığı ve bildiği gibi, çok sıkıntılı bir dönemden geçmektedir. TÜRK-İŞ, 24 Aralık Genel Seçimleri sonrasında oluşan Meclisimizde temsil edilen siyasi partilerimizin ve Sayın Milletvekillerinin, edilen yemine uygun davranarak, sorumluluklarını yerine getirmelerini istemektedir.

Türkiye çağdaş uygarlığın ayrılmaz bir parçasıdır. Hedefimiz, Avrupa Birliği'ne tam üyektir. Bu doğrultuda bir adım olması umuduyla bu yılın başında Gümrük Birliği'ne girilmiştir. Ancak bu konudaki belirsizlikler sürmektedir.

İç ve dış borçlar, Türkiye ekonomisini ipotek altına alacak düzeye yükselmektedir.

Enflasyon yüzde 80'ler düzeyindedir. İşçinin, memurun, emeklinin, işsizin, dar ve sabit gelirlinin durumu her geçen gün hızla kötüleşmektedir. Türkiye, insanların çöplüklerden yiyecek aradığı bir ülke haline gelmiştir. Ucuz ekmek satış yerlerinin önünde yüzlerce metre kuyruklar oluşmaktadır.

İşsizlik her geçen gün artmaktadır. Buna karşılık, işsizliği önleyici en ufak bir tedbir bile alınmamaktadır. Vergi adaleti sağlanmadığından, yüzde 241 bileşik faizli hazine bonoları satılmakta, parası olanlar istihdam yaratıcı yatırım yapmak yerine faiz gelirine kaymaktadır. Tanınan verilen desteğin hemen hemen kaldırılmasına, teröristlerin eylemlerine ve Hükümetin izlediği politikalara bağlı olarak, köyler boşalmakta, boşaltılmaktadır. Köylerdeki bu duruma bağlı olarak, her yıl yüzbinlerce insan şehirlere göçmekte, işsizler ve açlar ordusu-

nun saflarına katılmaktadır. Terörün kaynaklarından biri de bu işsizlik ve yoksulluktur. Özellikle Yem Sanayii, Et ve Balık Kurumu ve Süt Endüstrisi Kurumu'nun özelleştirilmesiyle birlikte, hayvancılık ölmüştür. Hayvancılığa zamanında verilmeyen destek, bugün et ithalatına gitmektedir. Böyle giderse, kendi ihtiyaçlarını karşılamakla ögünen Türkiye, kaynaklarının önemli bir bölümünü tarım ürünleri ithalatına ayırmak zorunda kalacaktır. İşsizlik, terör, ahlaksızlık, hırsızlık, cinayetler ve birçok toplumsal sorununu beslemektedir.

Özelleştirme uygulamaları da işsizliği artırmaktadır. Özelleştirmeye birçok kamu kuruluşu yok pahasına satılmakta, bundan işçiler ve diğer çalışanlar olduğu kadar, tüm halkımız ve ülkemiz de büyük zarar görmektedir. Türkiye'nin kalkınmasına büyük katkılarda bulunmuş olan Sümer Hol-

ding işyerlerinde son dönemde yaşananlar, bunun en açık örneğidir.

Diğer taraftan, Anayasamızın emrettiği sosyal devlet çöktürülmektedir. Anayasaya açıkça ihlal edilmektedir. Ülkemizin önemi giderek daha da artan bir sorunu da, SSK'nın bugün içine itilmiş olduğu durumdur. Hükümetler fiilen SSK'nın çöküşüne seyirci kalmakta ve hatta bunu teşvik etmektedir. Dünya Bankası'nın Sosyal Sigortalar Kurumu konusunda Uluslararası Çalışma Örgütü'ne hazırlattığı rapor, mezarda emeklilik tasarılarının yeniden gündeme geleceğinin işaretidir. TÜRK-İŞ, 1995 yılında olduğu gibi, 1996 yılında da mezarda emeklilik tasarılarına kesinlikle karşı çıkacak. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun tüm sorunlarını sosyal devlet anlayışı içinde tartışmaya açacaktır. SSK, artık alacaklarını tahsil ederek bile açığını kapatamadığı bir noktaya gelmiştir. Bu konuda kapsamlı bir yeniden düzenleme gereklidir.

Bu arada, zaten en zor koşullarda yaşamı sarıya veren emeklilerimizin aylıklarının ve işçilerimizin alacaklarının Bayramdan önce ödenmesini istiyoruz.

Diğer taraftan, sosyal devletin çökertilmesinin bir parçası olarak üniversitelerde harçların artırılması da haklı tepkiler yaratmıştır. Bu konudaki duyarlılığı ve meşru tepkileri olumlu karşılarken, gençlerimizi tahrikler ve yanlış yönlendirmelere karşı uyarıyoruz; haklı davalarında haksız bir konuma düşmelerini istemiyoruz.

Türkiye'nin bu sorunları her geçen gün daha da ağırlaşmaktadır. 1996 yılı Bütçesi hala beklemektedir. 1996 yılında kamu kesiminde ödenecek ikramiyeler konusundaki kararname hala çıkarılmamıştır. 1996 yılında kamu kesiminde 104 bin, özel kesimde 246 bin işçinin toplu sözleşmeleri vardır. 1995 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri diğer yasalara henüz yansıtılmamıştır. Yasalarımızda, Türkiye tarafından onaylanmış ILO Sözleşmeleri doğrultusunda gerekli deği-

şiklikler yapılmamış, iş güvencesini sağlayacak tasarılar gündeme bile alınmamıştır. Bu şartlar altında siyasi partilerimize düşen temel görev, iç çekişmelerin kenara konularak, ülkemizin ve halkımızın sorunlarının çözümü için gerekli fedakarlığın gösterilmesidir.

Ülkemiz ve halkımız sorunlarına çözüm beklemektedir. Halkımız 24 Aralık seçimlerinde görevini yapmış, kış mevsimine rağmen Türkiye tarihinin en yüksek seçime katılım oranlarından birini gerçekleştirmiştir. Halkımız, hiçbir siyasi partiye tek başına iktidar yetkisi vermemiştir. Halkımız, siyasi partiler arasında ülkemizin so-

runlarının çözümü konusunda uzlaşma istemektedir.

Siyasi partilerimizin değerli liderleri, halkımıza verdikleri sözleri tutabilmek için, öncelikle bir hükümetin oluşturulması konusunda kişisel fedakarlıkta bulunmalıdır. Böylesi bir dönemde hiçbir lider başbakanlık merakını gidermeyi, ülkemizin çıkarlarının önüne koyamaz, koymamalıdır. Siyasi partilerimizin değerli liderlerinin uzlaşma konusunda atacakları adımlar, ülkemizde toplumsal barışın sağlanması açısından bir örnek oluşturacaktır.

Türkiye'nin böylesine derin ekonomik ve toplumsal sorunları varken, bir de yeni bir siya-

si bunalım yaratmanın ve yeniden genel seçimlere gitmenin kimseye yararı olmayacaktır. Siyasi alandaki belirsizliğin sürmesinin ve yeni bir seçim her alana büyük zararları bulunmaktadır. Ufak siyasi hesaplarla yeni bir siyasi bunalım yaratılırsa, bunun sorumlusu, milletvekillerini milletin vekili değil, parti genel başkanlarının vekili haline getiren Seçim Yasası ve bundan yararlanan liderler olacaktır.

Siyasi parti liderleri uzlaşmazsa, görev, Sayın Cumhurbaşkanına düşmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız Meclis'teki 550 milletvekili arasından güvenirliliği ve saygınlığı ile destek sağlayacak bir kişiyi hükümeti kurmakla görevlendirmektedir. Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına saygılı, demokratik ve laik bir sosyal hukuk devletidir. Bu ilkelere sahip çıkacak ve ulu önder Atatürk'ün çizdiği yolda yürüyecek bir hükümet oluşturulmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu nitelikte bir hükümet çıkarabilecek bir yapıdadır. Kimsenin kişisel çıkarları ve hırsları, Meclis'e duyulan saygıyı ve güveni zedelememelidir. Türkiye devleti güçlüdür. Halkımız Türkiye Cumhuriyeti devletinin bütünlüğüne tüm varlığıyla sahip çıkmaktadır.

Hükümetlerimiz, vatandaşın birliği ve bütünlüğü konusundaki ortak duyarlılığımıza sahip çıkarken, ulu önder Atatürk'ün yurtta barış, dünyada barış anlayışını da hayatı geçirmelidir. Komşularımızla olan ilişkilerde ve sorunlarda, ulusal bağımsızlığımız ve egemenliğimiz özenle korunurken, uyumazlıkların çözümünde öncelikle diyalog yoluna başvurulmalıdır. Derinleşen iç sorunlarımızı gözlerden gizleyecek dış bunalımlar yaratılmasına izin verilmemelidir.

Türkiye, en zor günlerde bile sorunları aşacak güce ve potansiyele sahip bir ülkedir. Türkiye'nin geleceğine duyduğumuz güvenle, Hükümetin bir an önce oluşmasını diliyor ve hepinize en derin saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

TÜRK-İŞ Balkan Ülkeleri Sendikaları ile ilişkilerini geliştiriyor

- TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral ve Genel Teşkilat Sekreteri Sabri Özdeş 24 Ocak 1996 günü Bulgaristan Emek Konfederasyonu PODKREPA Yöneticileriyle görüştü.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Meral ve TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Sabri Özdeş, 24 Ocak 1996 günü Bulgaristan Emek Konfederasyonu Podkrepa'yı ziyaret ettiler.

Bayram Meral ve Sabri Özdeş, 24 Ocak 1996 günü Podkrepa'ya bağlı kuruluşların yöneticilerinden oluşan Başkanlık Konseyi toplantısına katıldılar. Bayram Meral, Başkanlık Konseyi toplantısında bir konuşma yaparak, Türkiye ve Bulgaristan arasındaki tarihsel bağlara değindi, TÜRK-İŞ'in Bulgaristan'da oluşan özgür sendikacılık hareketini desteklediğini ve desteklemeye devam edeceğini açıkladı. Genel Başkan, Başkanlık Konseyi üyelerinin Türkiye'de sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve bunları aşmak için gösterdiği çaba konusundaki sorunlarını da yanıtladı.

Bayram Meral ve Sabri Özdeş, Podkrepa Genel Başkanı Konstantin Trenchev ile birlikte 25 Ocak 1996 günü Sofya'da bir basın toplantısı düzenleyerek, Türkiye ve Bulgaristan'da sendikal alanda yaşanan gelişmeleri değerlendirdiler. Bayram Meral bu konuda bir konuşma yapıp, TÜRK-İŞ'in Podkrepa'yı desteklediğini açıkladı ve gazetecilerin ve televizyon kanalı muhabirlerinin çeşitli konularda sordukları soruları yanıtladı. Bu basın toplantısına Anadolu Ajansı'nın Sofya'daki muhabirleri de katıldı.

26 Ocak 1996 günü Podkrepa Genel Merkezinde TÜRK-İŞ ile Podkrepa arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusunda toplantı yapıldı. Toplantı sonunda, TÜRK-İŞ ile Podkrepa arasında bir işbirliği çerçevesi anlaşması imzalandı.

Genel Başkan Bayram Meral ve Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Sabri Özdeş, 26 Ocak 1996 günü Bulgaristan'daki Türklerin siyasi kuruluşu olan ve Bulgaristan Parlamentosunda 15 milletvekili ile temsil edilen Haklar ve Özgürlükler Hareketi Merkez Konseyi Başkanı ve Bulgaristan Parlamentosu Milletvekili Ahmet Doğan ve milletvekilleri Osman Oktay ve Kasım Dal ile de uzun bir görüşme yapıp, Bulgaristan'daki Türklerin sorunlarını değerlendirdiler.

Bayram Meral ve Sabri Özdeş, 27 ve 28 Ocak 1996 günleri, Bulgaristan'da çeşitli işkollarındaki sendika yöneticileri ile görüşmeler yaptılar.

29 Ocak 1996 günü Sabri Özdeş Türkiye'ye dönerken, Bayram Meral Balkan Ülkeleri Birinci Sendikalar Konferansı'na katılmak üzere Atina'ya gitti.

Balkan Ülkeleri Birinci Sendikalar Konferansı 29-30 Ocak 1996 günleri Yunanistan'ın başkenti Atina'da toplandı. Toplantıya 9 Balkan ülkesinden 16 işçi konfederasyonu katıldı. Konferansta, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'ndan bir danışman da gözlemci statüde bulundu. Bu günlerde Kardak Kayalığı gergin-

- Meral daha sonra Balkan Ülkeleri Birinci Sendikalar Konferansı'na katılmak üzere Atina'ya geçti.

liğin ortaya çıkması, Konferansın önemini daha da artırdı.

Konferans, açılışın ardından Yunanistan Genel Emek Konfederasyonu Genel Başkanı Protopapas'ın "Balkanlar'da Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği" ve Genel Sekreteri Mavrikos'un "Baş, Güvenlik, İşbirliği" konularındaki tebliğlerinin sunulmasıyla başladı. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu danışmanı Peter Seideneck de bir konuşma yaptı. Daha sonra, 16 işçi kuruluşunun temsilcileri birer konuşma yaparak, Balkan ülkelerindeki durum konusundaki görüşlerini bildirdiler.

Sabah oturumunda ara verildiğinde Yunan gazetecileri ve televizyon muhabirleri, Genel Başkan Bayram Meral'e büyük ilgi gösterdiler. Bayram Meral, Kardak Kayalığı bunalımı ile ilgili olarak sorulan soruları yanıtladı. Genel Başkan, iki komşu ülke arasındaki ilişkilerin diyalog yoluyla, silaha başvurulmadan ve barış içinde çözülmesini savundu ve medyanın savaş kışkırtıcılığı yapmaması gerektiğini belirtti.

Bayram Meral Konferans'ta yaptığı konuşmada ise, Kosova işçi Sendikaları Konfederasyonu'nun toplantıya çağılmaması eleştirdi. Genel Başkan yaptığı konuşmada, Türkiye'de örgütlü işçilerin yüzde 80'inden fazlasını temsil eden TÜRK-İŞ'in karşı karşıya bulunduğu sorunları ve bunları aşmak için özellikle son yıllarda verdiği mücadeleyi özetledi. Bayram Meral, Kardak Kayalığı sorununa da değinerek, savaş kışkırtıcılığı yapan Yunan basınına eleştirdi ve tüm sorunların diyalog yoluyla ve barış içinde çözülmesi gerektiğini belirtti. Genel Başkan, Bosna-Hersek'te yaşanan insanlık dışı katliamları ve vahşeti hatırlatarak, Türk halkının ve TÜRK-İŞ'in Bosna-Hersek

halkıyla tam bir dayanışma içinde olduğunu, Birleşmiş Milletler ve NATO'nun bu konuda iyi bir sınav vermediğini söyledi. Bayram Meral, Selanik doğumlu, Türk Milli Kurtuluş Savaşı'nın kahramanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün savaşa karşı olduğunu ve onun "yurtta barış, dünyada barış" sözlerinin Türk halkının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ana ilkesi olduğunu belirtti.

Genel Başkanın bu konuşmasının ardından, ilk başta bir parça uzak duran Yunanistan Genel Emek Konfederasyonu Yöneticilerinin tavırında çok büyük bir değişiklik oldu. Genel Başkan Christos Protopapas, Yunanistan Parlamentosunda süren hükümet programı görüşmeleri nedeniyle Bayram Meral'e yeterince ilgilenemediğini belirterek özür diledi ve 30 Ocak 1996 günü Bayram Meral'e özel bir görüşme yapmak istedi.

Bu arada Konferans sonunda yayınlanacak bildiri konusunda çalışmalar yapıldı. Yunan Genel Emek Konfederasyonu tarafından hazırlanan ilk taslahta Bosna-Hersek konusunda Sırp'lardan yana bir tavır alınmıştı. TÜRK-İŞ'in girişimleri sonucunda bu tavır değiştirildi. Ayrıca Kuba konusunda da Yunan tezi lehinde bir bölüm yer alıyordu. TÜRK-İŞ'in girişimiyle bu bölüm de çıkarıldı. TÜRK-İŞ'in önerisi olan uzunca bir bölüm de sonuç bildirisi-ne eklendi.

Bayram Meral Konferansın ikinci gününü yaptığı konuşmada da bir bildirinin yayınlanması gerektiğini vurguladı. TÜRK-İŞ ve Yunan Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından birlikte hazırlanan bildiri okundu. Birkaç eklemeyle birlikte bu bildiri kabul edildi.

"Daha Demokratik ve Adil Bir Dünya İçin Emegın Sesi Duyulmalıdır"

- Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, TÜRK-İŞ ve DİSK'in ortaklaşa düzenledikleri "Avrupa Birliği-Türkiye, Sosyal Haklar ve Serbest Dolaşım" Semineri 4-6 Ocak 1996 günleri İstanbul'da yapıldı.
- Toplantıda TÜRK-İŞ adına bir konuşma yapan DENİZER "Daha demokratik ve adil bir dünya için emegın sesi duyulmalıdır" dedi.

DENİZER özetle şunları söyledi:

"1980'li yıllarda dünyanın birçok ülkesinde uygulanan yeni liberal ekonomik politikalar, 1990'lı yıllarda tüm dünyada sosyal bir krize yol açtı. Hemen her ülkede yoksulluk arttı, işsizlik büyüdü, toplumun düşük gelirli kesimleri sosyal yaşamdan dışlandı ve sosyal huzursuzluklar politik istikrarsızlıklara dönüştü.

Dünyanın zenginleri sayılan Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bile işsizlik, eksik istihdam ve sosyal devlet harcamalarındaki kısıtlama yüzünden milyonlarca kişi yoksulluk koşullarında yaşar hale geldi.

Sosyal kriz tüm dünyada küreselleşme denilen olgu ile beraber gelişti ve derinleşti.

1990'lı yıllarda dünya giderek daha çok tek bir pazar haline gelmeye başladı. Tüm dünya, küresel üretim ağıları ve mali ağılarla donatılmış, ticari ve yatırım her türlü düzenlemenin dışına çıkmaya başladı.

Küreselleşme dünyadaki ekonomik sınırları kaldırıp, dünyayı tek bir pazar haline getirirken, pazara elbetteki bir güç egemen olacaktır. Bu güç, ulus ötesi nitelik kazanan sermaye olarak belirmiştir. Kapitalizm başlangıcından beri küresel bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Sistemin yapısında bulunan bu uluslararasılaşma eğilimi, ancak zaman içerisinde kendini gerçekleştirmiş ve son 20 yılda yoğunlaşmıştır. Son yılların üçüncü sanayi devrimi denilen süreci de bu kapitalist küreselleşmeyi güçlendirmiştir. Küreselleş-

ŞEMSİ DENİZER
TÜRK-İŞ
Genel Sekreteri

me yeni üretim ve iletişim teknolojileri ile ve ulusötesi şirket yapılanı ile, ekonomik anlamda uluslararasılaşma açısından tam kapasiteye kavuşmuş olan sermayenin önündeki bütün engellerin kaldırılması demektir.

Bu engellerden bir tanesi de, gümrük vergileri, kotalar, teknik engeller vb. biçimindeki ticaret engelleridir. Bu engellerin dünya çapında ortadan kaldırılması süreci GATT ve yeni kurulan Dünya Ticaret Örgütü vasıtasıyla gerçekleştirilirken, bir yandan da bölgesel birlikler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.

En gelişmiş bölgesel birlik olarak da Avrupa Birliğini görmekteyiz. Avrupa Birliği, yalnızca bir ekonomik birlik değildir. Ayrıca politik birliğe de yönelmiştir. Avrupa Birliğini diğer bölgesel birliklerden ve Dünya Ticaret Örgütü'nün çerçevesini çizdiği küresel birlikten ayıran önemli bir nokta da taşıdığı sosyal boyuttur. Ancak Avrupanın bütünleşmesi, başından beri ekonomik ve sosyal boyutları arasında önemli bir dengesizlik taşımıştır. Avrupa Birliği sosyal amaçlarını her zaman dile getirmiş, ancak bu amaçları uygulayacak araçları yeterince geliştire-

memiştir. Bu yetersizlik iç pazarın yaratılma sürecinden sonra daha da belirgin hale gelmiştir.

Ne yazık ki, bu yetersizlik Avrupa'da yaşayan göçmen işçilerin sosyal hakları ve serbest dolaşımı söz konusu olduğunda daha da belirgindir.

1996 yılı Uluslararası Para Fonu'nun dayattığı bir istikrar paketini, sosyal boyuta sahip olmayan bir bölgesel entegrasyon sürecinde uygulamak zorunda kalan Türkiye'nin ekonomik açıdan en zor yıllarından biri olacağı gibi, sosyal açıdan da geniş çalışan kesimler için işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma dönemi olabilir.

Ekonomilerin birbirleriyle bütünleşmeleri süreci, ülkelerin sorunlarını tek tek çözemeyecekleri bir tarihsel döneme sokmuştur. Küreselleşme, sorunları uluslararası hale getirirken, çözümlerin de uluslararası boyutta olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu uluslararası çözümün başlangıç noktası tüm dünyada demokrasinin hakim kılınması için mücadeledir. Çalışanların çıkarları ve talepleri doğrultusunda yeni bir dünya düzeni yaratılabilmesi için ulusal devletlerin ve belki onlardan da önce Birleşmiş Milletlerden, IMF'ye ve Yediler Grubuna kadar tüm uluslararası karar odaklarının demokratikleştirilmesi gerekir. İkinci mücadele alanı ise, insanlar arasında dayanışmanın yüceltilmesi ve başta sendikalar olmak üzere tüm demokratik örgütlerin canlandırılıp korunmasıdır.

TÜRK-İŞ geçtiğimiz dönemde demokratikleşme ve sosyal haklar talebiyle meşru ve kitlesel eylemlerle güçlenen yoğun bir mücadele vermiştir. Önümüzdeki dönemde de laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin yaşama geçmesi için işçi sınıfının örgütlü gücünü ve mücadelesini seferber edecektir.

Burada üç gün boyunca Sosyal Haklar ve Serbest Dolaşım Sorunu başlığı altında göçmen işçilerin sorunlarını ve çözüm yollarını tartışacak olan Avrupalı ve Türk Sendikacılar, bilim adamları ve sosyal tarafların temsilcileri, daha demokratik ve daha adil bir dünyanın kurulmasına emegın sesinin duyulduğu bir küreselleşmenin gerçekleşmesine katkıda bulunacaklardır."

Artan saldırıya karşı tek çözüm ortak mücadeledir

Son 5 aydır siyasi istikrarsızlığın yaşandığı Türkiye'de sermayenin işçi haklarına ve sosyal devlet anlayışına saldırısı "istikrarlı" bir biçimde devam ediyor. İşgücü maliyetlerini düşürmeyi amaçlayan saldırı, özelleştirme, taşeronlaşma, sendikasızlaştırma, kaçak işçi çalıştırma, toplu iş sözleşmelerini uygulamama, işçileri esnek çalışma biçimlerini kabule zorlama, ücretsiz izin, sosyal güvenlik haklarını kısıtlama, zorunlu emeklilik, işçi çıkartma, vb. biçimlerle karşımıza çıkıyor.

1995 yılında gündeme getirilen ve işçi hareketinin anında gösterdiği yoğun tepki sonucunda geri çekilen "mezarda emeklilik" tasarınsının daha kapsamlısının yakın bir gelecekte yeniden gündeme hemen getirilmesi için TUSİAD, MESS ve onların uzantıları devrede.

1995 yılının başında yürürlüğe konması gereken Beş Yıllık Kalkınma Planı, 5 Nisan istikrar tedbirlerinin açıklandığı 1994 yılının bir geçiş dönemi olduğu gerekçesiyle, bir yıl ertelenerek 1996-2000 dönemi için yürürlüğe konabildi. 1996 yılının bütçesi, genel ve yatırım programı da, işbaşında bir "icraat" hükümetinin olmadığı gerekçesiyle hâlâ yürürlüğe giremedi. 24 Aralık seçim sonuçları da ülkeye siyasi istikrar ge-

ENVER TOÇOĞLU
TÜRK-İŞ
Genel Mali Sekreteri

tirmedi. Tam tersine, farklı boyutta yeni sorunlar ortaya çıkardı.

Kurulacak hükümetin niteliği ne olursa olsun, işçi hareketi, uluslararası standartlarda sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanma mücadelesini sürdürmektedir. Onaylanmasına rağmen ihlal edilen Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri'nin eksiksiz bir biçimde uygulanması talebimiz gündemdeki yerini korumaktadır. Kamu çalışanlarının grevli ve toplu sözleşmeli sendikal haklardan tam olarak yararlanması, gerekçe gösterilmeksizin işçi çıkartma uygulamasının son bulması ve ILO'nun 158 sayılı Sözleşmesinin iç hukuka yansıtılması, kıdem tazminatı hakkımıza dokunulmaksızın işsizlik sigortasının kurulması, sigor-

tasız-sendikasıız işçi sömürsünün bir aracı olarak kullanılan taşeronlaşmanın engellenmesi, halkın malı olan kamu kuruluşlarını sorumsuzca yok etme politikasının durdurulması, sosyal güvenlik haklarımızı gaspetme girişimlerinin önlenmesi için mücadele devam edecektir.

Bütün ülkelerde işçi hareketi benzer sorunlarla karşı karşıyadır. Uluslararası tekeli sermaye, işgücünü ucuzlatmak için sanayileşmiş ülkelerde de, gelişmekte olan ülkelerde de her yönüne başvurmaktadır. Tüm dünyada bu saldırıya karşı koyabilmenin tek yolu vardır: Örgütlü olmak ve mücadeleyi sürekli kılmak.

1986 yılından itibaren Türkiye'de güçlü bir mücadele verildi. Ortak hedefler doğrultusunda gücümüzü birleştirebildiğimiz bütün dönemlerde başarı sağladık. Türkiye'de sendikal örgütlülük düzeyi düşük olmasına rağmen, ortak mücadele verdiğimizde kazandık. Bugün, karşı karşıya olduğumuz sorunlar ve haklarımızı geriletmeyi amaçlayan saldırı her zamankinden daha büyüktür. Tek çözüm yolu ise, gücümüzü birleştirmek, geliştirmek ve bütün sorunlara karşı ortak mücadeleyi samimiyetle hayata geçirebilmektir.

Enver TOÇOĞLU : "SSK'nın sorunlarını tartışmaya açığız. Ancak, haklarımızı kısıtlatmayız"

- TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Toçoğlu SSK konusunda bir basın açıklaması yaptı.
- Toçoğlu, açıklamasında, "SSK'nın sorunlarını tartışmaya açığız, ancak haklarımızı kısıtlama doğrultusunda tepeden inme kararlar işçi hareketinin sert tepkisi ile karşılaşılabilecektir" dedi.

Toçoğlu'nun basın açıklaması şöyledir:

"Türkiye'de sosyal güvenlik düzenini kökten değiştirme ve "sosyal" olma niteliğini sona erdirmeye çabalarının hızlandığı bir dönemdeyiz. Üyelerinin hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmekle görevli bir sendikacı olmanın ötesinde, SSK Yönetim Kurulu'nda işçi Temsilcisi olarak bulunmam nedeniyle, bu yöndeki gelişmeleri büyük bir kaygıyla izliyorum.

1995 yılında kitlesel mücadele vererek engellediğimiz "mezarda emeklilik" tasansı, Dünya Bankası'nın istekleri doğrultusunda ve ilk tasarıda yer alan düzenlemeler daha da ağırlaşarak tekrar gündeme gelmek üzeredir. Türkiye'de büyük sanayici ve iş adamlarının örgütü olan TUSİAD da Ocak 1996'da konuyla ilgili bir rapor hazırlamıştır. "Emekli ve Mutlu - Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Özel Sigortacılık Girişimi" başlıklı raporu hazırlayanlar, iki özel sigorta şirketinin genel müdürleridir ve doğal olarak da özel sigortacılığı savunmaktadırlar.

TUSİAD raporunda yer alan eleştirilerin, bir bölümüne katılmamak mümkün değil. Hastanelerin durumu, doktor eksikliği, SSK'nın prim karşılığı olmayan sosyal yardım zammının ağır yükü altında ezilmesi, eski ve yeni emeklilerin aylıkları arasında eskiler aleyhine farklılık, vb. sorunların çözümü, sistemin "sosyal" ve "dayanışmacı" niteliğine son verip, bireysel ve özel sigortacılığı yerleştirmek değildir.

SSK'nın içinde bulunduğu mali kriz, sigortalılara sağlanan haklar ve emeklilik yaşının sanayileşmiş batı ülkelerine göre düşük olmasından kaynaklanmamaktadır. TUSİAD raporunda eleştirilen 38-43 yaşında emekli olabilmek hakkı, herkesin bu yaşta emekli olduğu anlamına gelmemektedir. 1994 yılında

yaşlılık aylığı bağlananlar arasında 41 yaşın altında olanlar yalnızca % 4.8'lik bir grubu oluşturmaktadır.

SSK'nın mali sorunu temel olarak, Kurum'un, finansmanına hiç bir katkıda bulunmayan Devlet'in aldığı kararlara göre hareket etme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Kurum fonlarının uzun süre düşük faizli tahvillere bağlanması ve sanayici kredisi olarak kullanılması, kamu ve özel işverenlerin ve belediyelerin işçilerden kestikleri primleri Kurum'a zamanında yatırmaması, prim alacaklarının faizlerinin siyasi iktidar tarafından affedilmesi, SSK'nın mali sorununun temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bunlardan başka, en azından aktif sigortalı sayısı kadar da sigortasız kaçak istihdam vardır. Özellikle küçük işyerlerinde işverenler sigorta hakkını isteyen işçiyi çalıştırmamaktadır. Kısmi zamanlı çalışma, evde çalışma gibi atipik çalışma türlerinin yaygınlaşması, sigortalı çalışma olanaklarını daha da kısıtlıyacaktır. Ücretin düşük gösterilerek SSK'ya düşük prim yatırılması da SSK için önemli bir gelir kaybı oluşturmaktadır. Bütün bu ve burada sayamadığımız diğer nedenler, SSK'ya ciddi bir mali krize sürüklemiştir. Kurum'un kendi kararlarını kendisinin alabilmesi, Devlet'in Batı'da olduğu gibi SSK'ya finansman katkısı sağlaması, kaçak çalıştırmanın etkili önlemler ve yaptırımlarla engellenmesi, işçiden kestiği primleri zamanında yatırmayan işverenler için etkili yaptırım uygulanması, Kurum kaynaklarının iyi değerlendirilmesi, sorunun çözümü için zorunludur.

TUSİAD raporunda diktatör Pinochet dönemindeki Şili, "emeklilik sigortası reformunda başarılı bir örnek" olarak sunulmaktadır. Bilindiği gibi, 1973 yılında kanlı bir darbe

ile iktidara gelen Pinochet, 1981 yılında kamu sosyal güvenlik sistemini özel sigortaya dönüştüren ilk ülkedir. Yeni sisteme, başkanın ve şiddetin egemen olduğu dönemde geçilmiştir. Brendan Martin, Şili örneği için şunları söylemektedir: "Bu değişim esas olarak üç temel amaçla ulaşılmasını sağlamıştır: sosyal güvenliğin, sağlık sigortasının ve malullük sigortasının bütün mali sorumluluğunu işçiye yüklemek; işverenler artık hiç katkıda bulunmamaktadır; bu yolla işgücünü ucuzlatmak; ve işçi fonlarını ulusötesi yabancı şirketlerin ya da yerel elitlerin mülkiyetindeki finans kuruluşlarına çekerek bundan kar etmek." (Brendan Martin, In the Public Interest?, Zed Books, 1993, s. 136)

Şili'de TUSİAD'ın "örnek reform" dediği olaydan sonra, özel sigorta fonlarından en büyüğü olan AFP'nin kontrolü Amerikan Bankers' Trust Bankasının eline geçti. İşverenler hiç prim ödemezken, işçilerin prim kesintisi % 17'ye yükseldi.

Emeklisi, çalışanı ve aileleri ile birlikte SSK, 25 milyon insanın sosyal güvenlik kurumudur. Bu Kurumu yok etme ve bugünün ve geleceğin sigortalıların haklarını kısıtlama yönündeki girişimler, 1995 yılında olduğu gibi, kitlesel bir tepki alacaktır. SSK üzerinde oynamak istenen oyun, "sosyal devlet" anlayışına saldırının bir parçasıdır. Bu koşullar altında, parmağımızın ucunu verdiğimizde elimizin, elimizi verdiğimizde kolumuzun gideceğini çok iyi biliyoruz.

SSK'nın sorunlarını tartışmaya açığız. Ancak, haklarımızı kısıtlama doğrultusunda tepeden inme kararlar işçi hareketinin sert tepkisi ile karşılaşılabilecektir. Ne Türkiye diktatör Pinochet'in Şili'sidir, ne de Türkiye işçi sınıfı darbe koşullarındaki Şili işçi sınıfıdır."

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL SERMAYE

Ülkemiz, nitelikli insan sermayesini tüketmiş, bu tüketişle birlikte de toplumsal sermayesini zayıflatmış ve güven duygusunu yitirmiş bir konuma geldi.

Toplumsal sermaye ülkele-
rin en önemli birikimi ve gücüdür. Toplumdaki kurumların, bireylerin birbirlerine olan güven bağlarını oluşturan ve olgunlaştıran, kültür birikimi ile gelişen, güven bağlarını pekiştirici bir rol oynamaktadır.

Bu bütünlük ve güven, ekonomik üretimin görünmeyen moral girdisidir. Üretim için para teknolojisinin ve emek gücünün yanında toplumsal güven ortamının da gerekli olduğunu unutmamak gerekmektedir. Tarih bize göstermektedir ki, güvenin kaybolduğu toplum-
larda, kurumlarda ekonomik gelişme de sağlanamamaktadır.

Dünyanın gelişmiş ülkelerine baktığımızda da bunu somut bir biçimde görebiliriz. Örneğin Almanya'da eğitim ve disiplin, Japonya'da eğitim, kültür ve gelenekler insanların ve genel olarak toplumun gelecek endişesini yok eden, refah ve mutluluğun artmasını sağlayan en önemli faktörlerdir.

Bu faktörlerin kaynağı olan toplumsal güven duygusu, dünyanın en verimli ekonomilerini yaratmış, refah toplumlarının doğmasına neden olmuştur. İnsanların güven duygularının ortadan kalktığı toplum-
larda, beklentilerin umutsuzluğa dönüşmesi gibi tehlikeli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum da ülkelerde refahın, demokrasinin ve mutluluğun yerini kaosun almasına yol açmaktadır.

Bugün ülkemizde yaklaşık on milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Devletin resmi kurumu olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın verilerine göre milli gelirini adanetli bir şekilde dağıtmayan bir ülke konumuna gelmiştir. DİE istatistikleri 1993 yılında 204 yurttaşımızın beslenme ye-

SALİH KILIÇ
TÜRK-İŞ
Genel Eğitim Sekreteri

tersizliğinin yol açtığı vitamin-
sizlik nedeniyle yaşamlarını yitirdikleri ortaya çıkmıştır..

Ülkemiz için oldukça vahim olan bu tablonun sonuçları da vahim olacaktır. Bu tablo ülkede güven duygusunu yitirmiş insanların her geçen gün artmasına neden olmaktadır. Toplum artık yöneticisine, kurum ve kuruluşlarına güvenmemektedir. Geleceğine ve sorunlarının çözüleceğine inanmamaktadır. Bir değerler bunalımı, ahlak çöküntüsü, gerçek olmayan sözlerin üzerine bina edilmiş bir siyasal süreç ve bireysel çıkarlar ortaya çıkmıştır.

Son genel seçimler, bu toplumsal güvensizliğin bireylerin siyasal tercihlerine de yansıdığı en tipik göstergesidir. Halkımız mevcut siyasal partiler içinde hiçbirine tam olarak güvenmediğini çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur.

Türk halkında meydana gelen bu siyasal güvensizlik karşısında başta siyasal partilerimiz olmak üzere medyanın, demokratik kitle örgütlerinin ve bilim adamlarının ciddi bir biçimde düşünmeleri gerekir.

Bu aşamada, öncelikle par-

lamentelerimizden beklentilerimiz şöyle sıralanabilir:

- Tıkanan siyasetin önü açılıp biran önce hükümet kurulmalıdır,
- Servet beyanları toplumun bilgisine açık olabilecek bir şekilde yeniden düzenlenmelidir,
- Mal varlıkların kayyuma devredilerek, gerek milletvekilleri gerekse siyasi parti liderlerinin servetleri toplum vicdanında rahatsızlık yaratmayacak bir düzenlemeyle denetlenmelidir,
- Dokunulmazlık kurumu kaldırılmalı, dokunulmazlık milletvekillerinin T.B.M.M.'de kendilerini ifade edebilme özgürlüğü ile sınırlı kalmalı, parlamenterlerin yasaları ihlal edebilme özgürlüğüne son verilmelidir,
- Özel iş takiplerine son verilmeli, kamuoyundaki milletvekillerinin mesailerinin büyük bir bölümünü özel çıkar guruplarının işlerinin takibine ayırdığı yönündeki yaygın kanaat ortadan kaldırılmalıdır,
- Danışman kadroları ile milletvekilleri takviye edilmeli, bu danışmanların hukuk, ekonomi, dış politika ve sosyal politika alanlarından uzman kişiler olmalarına özen gösterilmelidir,
- Enflasyon, işsizlik, yolsuzluklar, çarpık kentleşme ve Güneydoğu sorunu gibi önemli sorunlara çözüm bulmak sorumluluğunu milletimiz adına yüklenmiş olan parlamenterler lider eyyamcılığını bırakarak gerçek parlamenterlik görevlerini yerine getirmelidirler.

Unutmayınız ki, haksızlıklara karşı olmazsanız, bu haksızlıklar birgün sizi de bulur.

Salih KILIÇ : "Toplumsal bir yara olan çalışan çocuklar konusunda medyanın da desteğini alarak devleti, çeşitli kurum ve kuruluşları harekete geçirebilmeliyiz"

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri **Salih Kılıç** 1 Şubat 1996 tarihinde Konfederasyon Genel Merkezinde bir basın toplantısı düzenleyerek "İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" başlıklı TÜRK-İŞ'in alan araştırmasını değerlendirdi.

Kılıç basın toplantısında özetle şu görüşleri ifade etti:

"Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu olarak, TÜRK-İŞ/ILO işbirliği ile IPEC programı çerçevesinde çalışan çocuklar konusunda sendikamızın daha duyarlı olmaları, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde aktif rol oynamaları amacıyla çeşitli eğitim seminerleri, grup çalışmaları gerçekleştirdik. Bu dönemde Konfederasyonumuza bağlı sendikalarda belli bir duyarlılık yaratılıp, kendi işkollarında çalışan çocukların sorunlarıyla aktif bir şekilde ilgilenmeleri doğrultusunda önemli adımlar atıldı.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Deri-İş Sendikamız ve konuyla ilgili öğretim görevlilerinin katkılarıyla "İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" başlıklı alan araştırmasını tamamlamış bulunuyoruz.

Alan araştırmasından elde ettiğimiz sonuçlar, deri sektöründe, uzun ve düzensiz çalışma saatleri, sağlıksız çalışma mekanları ve ortamları, kullanılan zararlı kimyasal maddeler (yapıştırıcılar), düşük ücret, yaygın enformel çıraklık süreçleri (örgün olmayan eğitim - geleneksel usta - çırak ilişkileri), sosyal güvenlikten uzak koşullarda çalışma vb. sorunların yaşandığını ortaya koymuştur. Başka bir ifadeyle uzun ve düzensiz çalışma, sağlığa aykırı çalışma mekanları ve kullanılan kimyasallar sektörde çalışanlar ve çalışan çocuklar üzerindeki öncelikli riskleri teşkil etmektedir.

Elde ettiğimiz veriler, deri sektörünün derinlemesine incelen-

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Salih Kılıç "İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" konulu alan araştırması üzerine bir basın toplantısı düzenledi.

mesine imkan verirken, başta işyeri sahipleri, sendikalar, Çalışma Bakanlığı İş Teftiş Kurulu, Milli Eğitim Bakanlığı, Çıraklık Eğitim Merkezi olmak üzere diğer kurum ve kuruluşların da çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda neler yapmaları gerektiğinin ipuçlarını vermektedir.

TÜRK-İŞ olarak temel hedefimiz, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak sektörde çalışanların ve çalışan çocukların sağlıksız çalışma ortamlarında çalışmalarını önlemek, kalitesiz yapıstıncılarla mücadele etmek, işyerlerinde havalandırma önlemlerinin alınmasını sağlamak, çalışma sürelerini günlük normal çalışma saatlerine çekmek ve çocukları meslek eğitimi için formel eğitim kurumlarına yönlendirmektir.

Bununla birlikte orta ve kısa vadedeki temel hedefimiz, küçük işyerlerinin dağınıklığından, her türlü örgütsüzlükten kurtararak; çalışanların ve çalışanların örgütlü, işyerlerinin kayıtlı olduğu, iş denetiminin yapılabildiği, çalışan çocukların Çıraklık Eğitim Merkezlerinde eğitim ve öğretim gördüğü, sağlık muayenelerinin

yapılabildiği daha sağlıklı çalışma ortamının hakim olduğu küçük sanayi sitelerinin ve organize sanayi bölgelerinin oluşturulması ve bu yönde uygulanacak politikaların hayata geçirilmesidir.

Bilindiği gibi, ILO sözleşmeleri ve tavsiye kararları, Avrupa Sosyal Şartı, Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi çocukların eğitim, çalışma koşulları vb. haklarını uluslararası düzeyde ele alarak ilke, standart ve normları belirlemiştir. Avrupa Topluluğunun sosyal politika hedeflerini ortaya koyan Maastricht Antlaşması'nın eki olan "Sosyal Politika" başlıklı ek protokolu, "Topluluk Temel Sosyal İşçi Hakları Şartı" ve "Sosyal Damping" kavramı genelde çalışanları özelde çocukları koruyucu nitelikte hükümler getirmektedir. Avrupa'yla bütünleşme hedefi olan ülkemizin, çalışanların ve çalışan çocukların çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi için söz konusu uluslararası norm, ilke ve standartlarını dikkate alarak gerekli değişiklik ve düzenlemeleri bir an önce hayata geçirmesi gerekmektedir. Bu konuda başta siyasal iktidar olmak üzere sosyal taraflara görevler düşmektedir."

ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN SORUNLARI, GELECEK BEKLENTİLERİ VE SENDİKALARA DÜŞEN GÖREVLER

İstanbul Deri Sanayinde Gerçekleştirilen Alan Araştırmasının Sonuçları

TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreterliği Çalışan Çocuklar Bürosu, Uludağ Üniversitesinden bir grup öğretim görevlisi ve Deri-İş Sendikasının işbirliği ile çalışan çocuk sayısının yoğunluğu, çalışma ortamındaki çeşitli sorunların yanı sıra çalışanların sağlığı ve iş güvenliği riskinin yüksek olduğu deri işkolunun öncelikli işkolu olduğu İstanbul'da alan araştırması gerçekleştirildi.

"İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" başlığını taşıyan alan araştırması Nisan'95 - Temmuz'95 tarihleri arasında yapıldı. Anket ve mülakatlar Deri-İş Sendikası ve Deri-İş'in örgütlü bulunduğu Beykoz kundura fabrikasında, Tuzla Organize Deri Sanayi Bölgesinde, Kunduracı İşçiler Derneği Beyoğlu Merkezinde, Gedikpaşa'da küçük ölçekli atölyelerde, Merter'de orta ölçekli atölyelerde ve büyük ölçekli ayakkabı fabrikalarında gerçekleştirildi.

Hedef kitle olarak onbeş yaş ve altındaki grubun yerine, çalışma yaşamı tecrübelerine sahip, sektörün değişen geleneksel yapısını bilen ve halihazırda çalışan, çırak, kalfa yardımcısı ve ustalar ağırlıklı olarak seçildi.

Araştırma yöntemi, rassal örneklem metodu ile elde edilen hedef kitlesini 49 sorudan oluşan anket uygulanması ve sektörde yapılan mülakatlara dayandırıldı. Anket ve mülakatlarda üç önemli özellik değerlendirildi.

1. Bozulan meslek eğitimi sürecinde çıraklığın yerinin tesbiti,

2. Kalıtsal sürecin gösterdiği değişiklikler ve çocukların değişen konumu ve çalışma şartları,

3. Çalışan çocukların çalışma şartlarını büyük ölçüde belirleyen mekansal boyuttaki sorunları bünyesinde toplayan Gedikpaşa vb. yerlerin çalışma bünyesindeki yapısal durumun incelenmesi.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanabilmektedir.

Sektörün en önemli sorunu organize olamamaktan kaynaklanmaktadır. Organizasyon bozukluğunun çalışan çocuklar üzerine yarattığı etkiler doğal olarak olumsuz yönden gelişmektedir. Bu nedenle sektörde yapılacak reorganizasyon çalışmalarının çalışan çocukların sorunlarını da dikkate alarak hazırlanması gerekmektedir.

a. Sektörde mekansal organizasyon yoktur: Bu sorunun çözümü için iki alternatif öneri yapılabilmektedir. Birincisi sektörün tümü ile modern sanayi yerleşim bölgelerine taşınmasıdır. İkincisi ise taşınma alternatifinin kısa vadede gerçekleşme ihtimaline karşı Gedikpaşa, Merter vb. bölgelerde mekansal örgütlenme tedbirlerinin alınmasıdır. Bize göre bu tedbirler müteşebbis teşekkül sektörün ıslahı için kurumsal yapının temel taşı görülmekte Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ilgili birimleri, Çalışma Bakanlığının ilgili birimleri, Vilayet, Belediyeler, İstanbul Ticaret Odası ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları, atölye sahiplerinin ve işverenlerin

temsilcileri, çalışanların örgütlerinden oluşturulabilecek bir teşekkül harekete geçirilmelidir.

Mekansal organizasyon boyutu ile birlikte çalışan çocukların sorunları ele alındığında, mekansal organizasyon sahip site veya bölgeye taşınma fikri içerisinde çalışan çocuklara ait temel bazı kurumların oluşturulmasına gerek vardır. Bunlar, Çıraklık Meslek Okulu, sağlık kontrol birimleri, sosyal faaliyetleri geliştirici yapılardır.

Modern bir siteye taşınmama durumunda ise, gerekli önlemler alınmalıdır. Çalışma yerlerindeki havalandırma, aydınlatma, gürültü izolasyonu gibi.

b. Sektörde sağlıklı çalışma koşulları oluşturulamamıştır. Bozulan geleneksel imalat sürecinin yerine kendiliğinden oluşmuş ve giderek yozlaşan üretim süreci sektörde yer alan herkesi olumsuz etkilemektedir. Bu dejenerasyonun düzeltilmesi için mekansal organizasyon ön şarttır. Ayrıca, çalışma koşullarının sağlıklı hale getirilmesi halinde sektöre her türlü kredi sağlanması bir teşvik olarak verilmelidir. Sektör içi disiplini sağlayacak otokontrol mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Geleneksel yapının ıslahı ve yeniden örgütlenmesini sağlayacak bir girişim gerçekleştirilmeli; sektörün tüm elemanları sektör içi bir uzlaşmaya ulaştırılmalıdır. Büyüme çağında olan çocukların sağlıksız şartlarda üretime katkıları ucuz işgücü temini düşüncesi bir tarafa bırakılarak çocuklar lehine ele alınacak tedbirler bu uzlaşmayla hayata geçirilmelidir.

c. Üretim organizasyonu, hem geleneksel üretim açısından hem de modern üretim teknolojisi bakımından yoktur: Bu teşhise dayanarak üretimi modernleştirip geliştirmek isteyenler acilen desteklenerek bölge dışına çıkmaları teşvik edilmelidir. Yeni açılacak iş yerlerinde üretim yukarıda bahsedilen otokontrol mekanizması tarafından sıkı takibe alınmalıdır.

Sektör için önerilen otokontrol mekanizmasının bir bölümü ayrı bir fonksiyonel yapı ile özdeşleştirilebilir. Üretim sürecini yakından ilgilendiren bu öneri kesat ayılar kavramını ortadan kaldıran rol oynayarak üretimin regülasyonunu sağlayacaktır. Sipariş düzenine göre kendi işlerini alan ustaların biraraya geldikleri bir organizasyon fason çalışma düzeni kurarak tek başlarına yapamayacakları işleri alma yolunda rekabet piyasasında büyük ölçekli firmaların yanında bir üretim potansiyeli olarak yer alabilirler.

Avrupa Birliği ile ülkemizin Gümrük Birliğine girmek üzere olduğu bu dönemde üretimin standardizasyonunun sağlanması hem nihai ürünün kalitesini arttıracığından, hem de üretim koşullarını sağlıklı bir yapıya kavuşturacağından bu konu üzerinde önemle durmak gerekir. Uluslararası rekabette mal ve üretim standartlarına uyum sağlayabilmek için geleneksel sektörün yapısının da mutlaka insani ve çevre değerlerini dikkate alan bir biçimde organizasyonu gerekir.

Bu konu çalışan çocuklar açısından ele alındığında üretim mekanizmasındaki bütün aşamaların her türlü özelliği ve etkileri açıkça belirlenerek yeni üretim metodları geliştirilmelidir. Mesela çocukların çok sık olarak karşılaştıkları yapıtıcı maddelerin kullanılması sırasında elle yapışkan sürme yerine çocuk sağlığını tam anlamıyla koruyan metodların geliştirilmesi gereklidir.

Sağlık koşullarına uygun olmayan kimyasal maddelerin

ucuzluk nedeniyle atölyelerde kullanılmasına asla izin verilmemesi yanında, bu maddeleri imal edenlerle de mücadele edilmesi elzemdir. Bu konuda sendikaların takipçi bir politika izleyerek konunun üzerine eğilmesi gerekmektedir. Bu tür üretim yapan yerlerin sendikalar tarafından belirlenmesi yanında bunların kamuoyuna yansıtılması, baskı oluşturulması ve gerekli mercilerin harekete geçirilmesi sorunların çözülmesinde yararlı olacaktır. Sendikaların işçi sağlığı ve iş güvenliği birimleri bu görevi üstlenebilir.

Bozulan ve yozlaşan üretim sistemi ve ilişkilerinin yeni bir yapılanmaya götürülmesinde insiyatif devletten beklenmemeli, sektör içindekiler alternatif oluşturmalıdır. Otokontrol mekanizması bu alternatif çerçevesinde üretimi yeniden disipline ederek sağlıklı çalışma koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunmalıdır.

d. Sektörde sosyal güvenlik yoktur. Bu sorun çalışanların bilinçlendirilmesi temeline dayanmaktadır. Öyleyse sendikalar, dernekler ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ilk etapta yoğun bir sigortalama kampanyası başlatmalıdır. Sektör parça başı çalıştığı için hayat dönemi hipotezine göre aktif verimliliğin sona erdiği dönemde herhangi bir gelir elde etme imkanına sahip olmadığı için çalışanların ya sigortalı olması veya kendi hayatlarını garanti altına alacak başka alternatiflere başvurmaları zorunludur. Çalışanlar başka alternatif gerçekleştiremeyecekleri için sigortalı olmaya zorlanmalıdır.

Çalışan çocukların böyle bir ortamda sosyal güvenlik sistemi içine alınması çok güç görünmektedir. Ancak en azından bir sağlık sigortası uygulaması denenmesi gereken bir süreç olmalıdır.

e. Bu sektörde çalışan çocuklara meslek eğitimi ve öğretimi sağlanması, asli unsur olması gerekirken geri planlara itilmiştir. Bu sebeple halihazırda uygulanan deforme çir-

raklık geleneği yerine formel eğitime dayalı modern çıraklık sisteminin getirilmesi gereklidir. Bu konuda yapılacak iki önerinin ilki, sektörde çıraklık eğitimi sağlayacak oluşumun gerçekleştirilmesidir. Bu oluşum devlet tarafından organize edilebilirse de böyle bir bekleme kısa dönemde sonuç vermeyeceğinden daha etkin olabilecek ikinci bir yol sektörün kendi içinde ve kendi ihtiyaçlarına göre organize olarak MEKSA örneğinde olduğu gibi çıraklık eğitim ile meslek eğitimi arasında yürütecek self-sektörel bir oluşumun gerçekleştirilmesi olmalıdır. İkinci öneri ise çıraklık sözleşmesi uygulamasının derhal başlatılmasıdır. Bu konuda kurulması önerilen otokontrol sistemine işlerlik kazandırıldığında sektörde çalışan çocukların sektöre girişleri ve çalışma şartları sürekli bir denetim altına alınacaktır. Ancak bu konuda sorumluluk alacak bu kurumun yetkileri ile de donatılması da gereklidir. Bu yetkilerin belirlenmesi ise sektör içi uzlaşma ile gerçekleştirilebilir.

f. Sektörde sendikal girişim yoktur. Bunun sebebi bu tür geleneksel sektörlerde uygun bir model endüstri ilişkileri sistemi geliştirilememiştir. Diğer bir ifade ile mevcut sendikaların böyle bir yapıya sahip sektörde fonksiyonel olamamalarıdır. Sendikalar mevcut üyelerinin dışında örgütlenemeyen çalışan kesimlerin de sorunlarını çözmede gerekli yönlendirme, destekleme ve yardımları gerçekleştirmelidir. Sektör bazında denek şeklinde örgütlenmenin dahi ortaya koyduğu olumlu atılımların umut verici gelişmeleri ifade etmesi sendikalaşma sürecinin sektörde canlandırılmasının işareti durumundadır.

Sendikaların, çalışanların genel sözcüsü olmaları nedeniyle bütün çalışanların ve çocukların her türlü sorununu kamuoyunda ve resmi merciler nezdinde dile getirerek çözümleri zorlamaları gelecekte müstakbel üyelerini şimdiden kazanma şansını getirecektir.

"Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler" Konulu Eğitim Semineri ve Paneli İstanbul'da Yapıldı

- TÜRK-İŞ 1. Bölge Temsilcisi **Faruk Büyükkucak**: "Çalışan çocuklarımızı her türlü ihmalden ve istismardan kurtarmak tüm kesimlerin acil görevidir"
- Deri-İş Sendikası Genel Başkanı **Yener Kaya**: "Gümrük Birliği'ne girdiğimiz bu günlerde tekstilden sonra en büyük sanayii işkolu olacağı tahmin edilen deri işkolunda çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmemiz gerekmektedir"

"Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler" konulu eğitim semineri ve paneli 18 Ocak 1996 tarihinde İstanbul'da Doğu Sanayi Site-sinde yapıldı.

Seminerin açılışında bir konuşma yapan TÜRK-İŞ 1. Bölge Temsilcisi **Faruk Büyükkucak**, günümüzde çalışan çocukların sorunlarının nüfus, istihdam, sağlık, eğitim, çalışanların hak ve özgürlükleri gibi konularla ilişkili olarak ağırlığını gitgide artırdığını, sorunun çözümünün sosyo-ekonomik, sosyo kültürel politikalar çerçevesinde sistematik olarak ele alınması gerektiğini ifade etti.

Deri-İş Sendikası Genel Başkanı **Yener Kaya**, ayakkabıcılık-sarıyıcılık sanayiinde çalışan çocukların sorunlarıyla ilgili anlamlı bir toplantıda ilk kez işçi ve işverenin birlikte olmasının önemli olduğunu vurgulayarak konuşmasında özetle şu görüşlere yer verdi:

"Gümrük Birliği'ne girdiğimiz bu günlerde tekstilden sonra en büyük sanayii işkolu olacağı tahmin edilen deri işkolunda çalışan çocukların çalışma koşullarını hep beraber iyileştirmemiz gerekmektedir. Biz öncelikle kötü çalışma mekânları ve ortamları olan küçük işyerlerinin

Doğu Sanayi gibi sitelere taşınmalarını istiyoruz. Bu işyerlerinin vergi numarası yada çalışanların sigortası yok, üretim insan sağlığına zarar veren kötü mekânlarda yapılıyor. Bunu önlememiz gerekir".

Türkiye Ayakkabıcılar Federasyonu Eğitim Müdürü **Cengiz Kastan**, Federasyon olarak Çıraklık ve Meslek Eğitimi sektöründe kullanılan kimyasallar, ayakkabı sanayiinde fiziki yer-

leşim konularında çalışmalar yaptıklarını, bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda her türlü katkıyı sağlayacaklarını ifade etti.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürü **Özcan Karabulut** konuşmasında deri sanayiinde çalışan çocukların sorunları ve TÜRK-İŞ'in yaklaşımı üzerinde durarak, İstanbul deri sanayiinde gerçekleştirilen "Çalışan Çocukların Sorunları, Gele-

cek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" başlıklı alan araştırmasının sonuçları hakkında bilgi verdi.

Bu konuşmalardan sonra TÜRK-İŞ İŞİG Uzmanı **Sabahattin Dertli**'nin yönettiği "**Ayakkabıcılık ve Sayacılık Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler**" konulu Panel gerçekleştirildi. Panelde Deri-İş Genel Eğitim Sekreteri **Hamza Bedirhanoglu**, Dursun Kardeşler Ayakkabıcılık'tan **Halil İbrahim Dursun**, İstanbul İş Teftiş Grubundan **Dr. Dilşat Paya**, **Ahmet Kemerli**, **Buket Can**, **Muzaffer Delice** katılarak konuya değişik açılardan baktılar. Panelin ardından bir sonuç bildirgesi hazırlandı. Bildirgede, ayakkabıcılık

ve sayacılık sektöründeki öncelikli riskler şu şekilde belirlendi: Uzun ve düzensiz çalışma saatleri, sağlıksız çalışma mekanları ve ortamları, kullanılan zararlı kimyasal maddeler, düşük ücret, yaygın enformel çıraklık süreçleri ve sosyal güvenlikten uzak koşullarda çalışma. Bildirgede, çalışanların ve çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek için kalitesiz yapıtıcılarla mücadele etmek, işyerlerinde havalandırma önlemlerinin alınmasını sağlamakla, çalışma sürelerini günlük normal çalışma saatlerine çekmede ve çocukları meslek eğitimi için ÇEM'lere yönlendirmede çeşitli kurum kuruluşların işbirliği yapmaları gerektiği üzerinde duruldu.

Deri-İş Sendikası ile Erçetin Giyim Sanayii arasında toplu sözleşme görüşmeleri anlaşmayla sonuçlandı

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR TOPLU SÖZLEŞMEDEN YARARLANACAK

- **Deri-İş Sendikası Genel Sekreteri Fevzi Deniz, çalışan çocukların toplu sözleşmeden yararlandırılmasının önemli bir kazanım olduğunu söyledi.**

Deri-İş Sendikası ile Erçetin Giyim Sanayii arasında 90 işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma sağlandı. İmzalanan toplu iş sözleşmesinde işyerinde yardımcı işçi konumunda çalışan çocuklar sözleşme kapsamı içerisine alınarak toplu sözleşmeden yararlandırıldı.

Yapılan sözleşme ile çıkarak konumunda bulunan küçük yaştaki çocukların ilk altı ay için haftalık net ücretleri 1.500.000.- TL. olarak belirlenirken; ikinci,

üçüncü ve dördüncü altı aylık aylar enflasyon oranında zam uygulanacağı gibi toplu iş sözleşmesinde bulunan tüm sosyal haklardan faydalandırıldı.

Sözleşmeye göre çalışan çocuklar; üç ayda bir olmak üzere yılda dört aylık tutarı ikramiye, iki yıl maddeli deri mont, birinci yıl 2.000.000.- TL, ikinci yıl 3.000.000.- TL, bayram harçlığı, ayrıca iş ayakkabısı ile iş elbisesi ve birinci kalite bir çift kösele ayakkabı ve temizlik malzemelerinden yararlanabilecekler.

Öte yandan yardımcı işçi konumunda bulunan çocuklar içinde haftalık çalışma süresi 45 saat olarak belirlenirken, işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin yasa ve tüzük hükümleri uygulanmaktadır.

Deri-İş Genel Sekreteri **Fevzi Deniz**, yaptığı açıklamada "Geçim sıkıntısı ve aile ekonomisine katkı yapmak amacıyla çalışmak zorunda olan küçük yaştaki çalışanların da haklarını korumak, yapılan sözleşmeden faydalandırmak biz sendikacılar için bir görevdir" dedi.

İŞÇİ

SENDİKALARININ

GÖREVİ

Mustafa BAŞOĞLU

**Türkiye SAĞLIK-İŞ Sendikası
Genel Başkanı**

Son birkaç yıldır işçi sendikalarının ücret sendikacılığı yaptığı çeşitli çevreler tarafından iddia edilerek, bu anlayış ve tutumu değiştirmeleri; ülkenin temel sorunlarına daha çok eğilerek çözüm üretmeleri ileri sürülmektedir.

Bu tezi ileri sürenlerin, Anayasa ve ona dayanarak yürürlüğe konulan (2821-2822) kanunlarla sendikaların çalışma alanlarının sınırlandırıldığını bilmedikleri sonucunu çıkarmak mümkün değildir.

Çünkü bu düşüncede olanlar, çalışma mevzuatını çok iyi bilen kişi ve kuruluşlardır.

Yine de hatırlatalım ki, işçi ve işveren sendikaları (Anayasa 51/1) "üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek" için kurulur ve faaliyet gösterirler.

Bu düzenleme ile Anayasa çok açık bir şekilde, "işçi" ve "işveren" sendikalarını birinci derecede, üyelerinin "ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmekle" görevlendirmiştir.

Başka bir anlatımla Anayasa, işçi ve işveren sendikalarına sadece üyelerinin ekonomik ve sosyal haklarını korumak ve geliştirmek yetkisi tanımıştır.

Buna ücret sendikacılığı da denebilir.

İşve ve işveren sendikalarının yetki sınırı boşle çizildiğine göre çalışmaları; kanunla yetkili olmadıkları sahalara kaydırmaları, öncelikli işlerini terk ya da ihmal etmeleri sonucunu doğurur. Bu doğru olmayacağı gibi kanuni de olmaz.

Sendikalara, Anayasanın belirlediği görevi yerine getirebilmeleri için üye olanlar, bu amaçla gelirlerinden "aidat" ödeyerek mensubu olduğu kuruluşa maddi katkıda bulunur ve varlığını sürdürmesini sağlarlar.

Öte yandan; 2821 sayılı Kanun (md. 1) sendikaların, 2822 sayılı Kanun ise (md. 1) toplu iş sözleşmesinin "amacını" belirlemektedir.

Her iki kanun, Anayasa gibi, sendikaların üyelerinin ekonomik hak ve menfaatlerini korumalarını emretmektedir.

Mevzuatın çalışma alanı olarak çizdiği sınır budur.

Anayasa ve kanunlar işçi sendikalarına tanınan üyelere ilişkin hakları, işveren sendikalarına da tanımaktadır.

30 yılı aşkın toplu iş sözleşmesi sistemimizde, çalışma şartlarına yönelik teklifleri hazırlamak ve görüşme çağrısı daima işçi sendikaları tarafından yapılmıştır. Çünkü, toplu iş sözleşmesi düzeninden önce çalışma şartlarının temel hükümleri kanunla belirleniyor, kanunlarda

yer almayan konuları işveren tek taraflı tespit edip uyguluyordu.

Bu uygulamayı toplu iş sözleşmesi ile değiştirmeye, hiç şüphesiz, işverenlerin ihtiyacı yoktur.

1961 Anayasası'nın 47. maddesinde "İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu iş sözleşmesi ve grev haklarına sahiptir" denilmektedir.

Bu, 1982 Anayasası'na göre daha doğru bir düzenlemedir. Çünkü, genel kural olarak işveren karşısında iktisaden güçsüz olan işçi, yapacağı toplu iş sözleşmesi ile korunabilir, hakları lehine değiştirilebilir.

1992 Anayasası işverenlere, işçilere tanınan hakları aynen tanısa da, bu uygulamada işlerlik kazanmamıştır.

İşverenlerin, işçiler karşısında kendi ekonomik ve sosyal haklarını korumalarına esasen ihtiyaçları yoktur.

Bundan, işçilerin bütün isteklerinin işverenler tarafından kabul edilmesi gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. İşçi sendikalarının isteğine karşı işveren veya sendikası yapılan teklife karşı kendi düşüncelerini savunur, kanuni hakları kullanarak çıkarlarını korur.

Bu açıklamamla şunu belirtmek istiyorum:

İşçi sendikalarını asli görevi dışında iterek "ücret ve sosyal yardımları artırmayı bırak, ülkenin genel sorunlarının çözümüne bak" anlayışının kanuni dayanağı yoktur. Üstelik bu anlayış, işçi sendikalarını kuruluş amacı dışına çıkarır ve işçilerin sendika üyesi olması anlamsız hale gelir.

Başta TÜRK-İŞ olmak üzere sendikaların zaman zaman ülke sorunlarının çözümüne ilişkin yaptıkları açıklamalar ve uyguladıkları eylemler yüzünden yöneticiler siyaset yapmakla suçlanmış ve haklarında soruşturma ve davalar açılmıştır.

Bu durum bile tek başına, sendikaların temel işlevlerinin ne olduğunu açıkça göstermektedir.

Kamu çalışanları sendikalarının görev ve yetki alanı, Anayasa'ya göre, işçi sendikalarından daha dar tutulmuştur. Bu sendikalar ücret sendikacılığı bile yapamayacaklardır. Kamu sendikaları, idare ile amaçları doğrultusunda "toplular görüşme" yapabilecekler. Toplu görüşme, toplu iş sözleşmesi yapmak anlamına gelmemektedir.

"Ücret sendikacılığı" suçlaması yapılsa da mevzuat değişmedikçe, işçi sendikalarının öncelikli görevi üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmektir.

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

DOĞUŞU

19. yüzyılda, sanayileşme, Avrupa ve Amerika'da yaygınlaştıkça, erkek işçilerin yanı sıra, kadın işçiler de ucuz işgücü olarak çalıştırılmaya başladılar.

Kadınlar sanayi devriminden önce de çalışıyorlardı. Ama çalışmaları genel olarak evde ve ev çevresinde, tarımda yoğunlaşmıştı. Kadınlar ev halkının gereksindiği pek çok şeyi üretiyor, hayvanlara bakıyor, tarlada bahçede çalışıyordu. Bu çalışma sürecinde ev ve işyeri içiçeydi.

Sanayileşme ile birlikte, üretim evden uzaklaştı. Kırsal kesimde mülksüzleşme hızlandı. Küçük toprak sahipleri yok olurken, topraklar, ücretli emek kullanan toprak sahiplerinin elinde toplandı. Kentlerde de işyeri ile ev birbirinden ayrıldı. Zengin çiftçilerin ve sermaye sahiplerinin eşleri ve kızları, kadının daha önceden yerine getirdiği pek çok üretici işlevi terkettiler ve ev alanı içinde kalarak kadınca sayılan eliş, müzik gibi işlerle uğraşmaya başladılar. Kırsal kesimdeki hızlı mülksüzleşmeyi yaşayan ailelerdeki kadınlar ise çok ağır yaşam koşullarıyla karşılaştılar. Onlar artık mevsimlik veya sürekli işsizlerdi. Bir kısmı kentlere gelerek, atelyelerde ve fabrikalarda esaret koşullarında çalışmak zorunda kaldılar. Bu koşullarda bile iş bulamayan kadınları bekleyen son ise fahişelik veya dilencilikti. Yaşam koşullarının ağırlığı işçi ailesini çökertiyor, bundan en büyük zararı da kadın ve çocuklar görüyordu. Çocuklarına bakmak için zaman ve imkan ayıramayan kadın, çocukların da kendisinininki gibi bir karamlık dünyaya daha küçük yaşta sürüklendiğini görüyordu. Üstelik fabrikalarda, daha iyi ücretli işler erkeklerle gidiyor, kadınlar "kadın işi" diye nitelenen ve hep daha az ücret biçilen işlerde, hatta bazan yarı ücretle çalışıyorlardı.

Kârlarını mümkün olduğunca artırmaya çalışan sermayedarlar, sanayileşme süreci içerisinde işçileri insafsızca sömürüyorlar, onların en temel taleplerine bile kulaklarını tıkıyorlardı. İşçilerin düşük ücretlerle, günde 15-16 saat çalıştırılmaları olağan karşılanıyordu. İşçi sağlığı ve iş güvenliği, sermayedarlar için yabancı kavramlardı. İşçiler ağır çalışma koşulları altında 35-40 yaşlarına geldiklerinde, tükenip ölüyorlardı.

İşte bu koşullar altında, kadın işçiler yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için seslerini yükseltmeye başladılar.

Avrupa ve Amerika'da, kadın işçiler daha yüksek ücret, insanca çalışma koşulları ve er-

Seyhan ERDOĞDU
TÜRK-İŞ
Kadın İşçiler Bürosu Müdürü

kek işçilerle eşit muamele için mücadele bayrağını açtılar.

8 Mart 1857'de Amerika'da, New York kentinde tekstil ve konfeksiyon fabrikalarında çalışan kadın işçiler, 16 saatlik işgününe, ağır çalışma koşullarına ve düşük ücretlere karşı greve gittiler. Talepleri 10 saatlik çalışma günü, daha iyi ücret ve insanca çalışma koşulları idi.

New York kentinin Aşağı Doğu yakasında toplanan yoksul giyimli, perişan görünümlü kadın işçiler, yakındaki daha zengin bir mahalleye doğru yürüyüşe geçtiler. Yürüyüşçüler, çalıştıkları ve yaşadıkları yoksullar mahallesi-nin sınırlarını aşınca, polis tarafından dağıtıldılar. Kadınların bazıları tutuklanırken, bazıları çıkan kargaşada ezildi. Bu kadınlar ilk direnişlerinden gereken dersi çıkardılar. Üç yıl sonra, 1860'da kendi sendikalarını kurdular.

1857 yılındaki bu ilk direnişten 51 yıl sonra, 8 Mart 1908'de New York kentinin gene Aşağı Doğu Yakasından binlerce kadın iplik işçisi, yürüyüşe geçti. Talepleri 51 yıl öncekinin aynıydı. Daha kısa çalışma saatleri ve daha iyi çalışma koşulları... Bu taleplere çocuk emeğine karşı bir yasa çıkarılması talebi ve oy hakkı talebi de eklenmişti.

1908 yılında Amerika'da kadınların talepleri üzerine, Şubat ayının son haftasının kadınların oy hakkı için gösterilere ayrılması kararlaştırıldı. 28 Şubat 1908, Amerika Kadınlar Günü tüm dünyadaki kadın hakları savunucularının dikkatini çekmişti.

DÜNYA KADINLAR GÜNÜNE DOĞRU

1910 yılında Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplanan ve 17 ülkeden 100 delegenin katıldığı ikinci enternasyonalin Kadınlar Konferansında, kadın hakları ve özgürlükleri hareketini ve kadınlara oy hakkı tanınması mücadelesini desteklemek için, uluslararası nitelikte bir "Kadınlar Günü" belirlenmesi kararlaştırıldı. Alman delege Clara ZETKİN'in önerisiyle, Dünya Kadınlar Günü'nün kesin bir gün belirlenmekle birlikte her yıl Mart ayında kutlanması kabul edildi. Dünya Kadınlar Günü'nün sloganlarından biri de "Herkes oy hakkı" olacaktı.

Amerika'da Kadınlar I. Dünya Savaşına kadar Şubat'ın son Pazarını Kadınlar Günü olarak kutlamaya devam ettiler.

Avrupa'da ise 1910 Kopenhag Konferansında alınan karar uyarınca, ilk kez 19 Mart 1911 tarihinde, Avusturya'da, Danimarka'da, Almanya'da ve İsviçre'de Dünya Kadınlar Günü

çeşitli toplantılarla kutlandı. Bu toplantılara 1 milyondan fazla kadın ve erkek katıldı. Toplantılarda, kadınlar, oy hakkı ve kamu yönetimine gelme hakkının yanı sıra, çalışma hakkı, mesleki eğitim hakkı talep ettiler ve işe alınmada ayrımcılığa son verilmesini istediler.

19 Mart 1911 gösterilerinden bir hafta sonra, 25 Mart'ta, New York kentinde çıkan trajik Triangle yangınında, çoğu İtalyan ve Yahudi göçmen olan 140 kadın işçi yanarak öldü. Bu olay Amerika Birleşik devletlerindeki çalışma yasalarını büyük ölçüde etkiledi. Daha sonraki yıllarda yapılan Dünya Kadınlar Günü kutlamalarında, bu felâkete yol açan çalışma koşulları hep gündeme getirildi.

Birinci Dünya Savaşının arifesinde gelişen barış hareketinin bir parçası olarak Rusya'da kadınlar, ilk Dünya Kadınlar Günü'nü, 1913'de, Amerikalı kızkardeşleri gibi Şubat ayının son Pazarında kutladılar.

Avrupa'da ise 1913 ve 1914 yıllarında 8 Mart'ta veya 8 Mart'a yakın günlerde, kadınlar savaşı protesto etmek ve dayanışma duygularını dile getirmek için gösteriler düzenlediler.

İngiltere'de de Dünya Kadınlar Günü İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar kutlanmadı.

Amerika, Kadınlar Günü'nün bu yeni tarihini ve uluslararası niteliğini 1916'ya kadar benimsemedi, ondan sonra da Amerika'da Dünya Kadınlar Günü arasıra kutlandı. 1930'lu yılların sonunda ise tamamen terkedildi.

Birinci Dünya Savaşında iki milyon ölü veren Rusya'da ise 1917 yılında, Şubat ayının son pazarı olan 23 Şubat'ta, kadınlar ve çocuklar, "Ekmek ve Barış" için kitlesel gösterilere ve grevlere gittiler. Siyasi liderler grevin zamanlamasına karşı çıkıyorlardı, ama kadınlar eylemlerini sürdürdüler. 23 Şubat o zamanlar Rusya'da kullanılan Julyen takvimine göre idi, aynı tarih dünyanın diğer yerlerinde kullanılan Gregoryen takvime göre ise 8 Mart'a isabet ediyordu.

Yukarıda anlattığımız olaylar, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nün sermayenin ağır sömürsü altında ezilen kadın işçilerin, ekmek, barış ve özgürlük mücadelesinden doğduğunu kanıtlıyor.

8 Mart Kadınlar Günü'nün doğuşu ve zamanla uluslararası nitelik kazanması yaklaşık 150 yıl kadar önce işçilerin çalışma saatlerinin azaltılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için verdikleri kitlesel mücadeleye bağlıdır. 8 Mart 19. yüzyılın ortalarında Amerikalı işçilerin yaptıkları bir grev ve yürüyüş ile gündeme gelmiş, kadın işçilerin bu ilk direnişi, sermaye yanlısı siyasal güçlerin baskısıyla karşılaşmıştır.

8 Mart, işçilere, haklarını alabilmek için güçlü olmaları gerektiğini, güçlü olmak için de birleşmenin şart olduğunu göstermiştir.

Onun için 1 Mayıs'da olduğu gibi, 8 Mart'ta da Amerikalı kadın işçilerin açtığı mücadele bayrağı zamanla uluslararasılaşmış ve dünyanın pek çok ülkesindeki kadın işçiler 8 Mart'ı uluslararası mücadele ve dayanışma günü olarak benimsemişlerdir.

Ve nihayet 1 Mayıs gibi, 8 Mart da tüm dünyada, sendikaların ve işçilerin partilerinin, insanlığın özgürlük ve demokrasi yürüyüşüne armağan ettiği bir gün olmuştur.

Evet, 8 Mart tüm dünyadaki kadınların günüdür, ama herşeyden önce dünyadaki işçi kadınların günüdür...

8 MART BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜNDEMİNDE

1960'lı yılların sonunda Kadın Özgürlük Hareketinin yükselişi ile, Dünya Kadınlar Gününe gösterilen ilgi arttı. 1970'li yıllarda dünyanın birçok ülkesinde 8 Mart Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanıyordu.

Birleşmiş Milletler 1975 yılını Dünya Kadın Yılı, 1975-1985 dönemini Dünya Kadın On Yılı ilân etti. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü de, 1978 yılında Birleşmiş Milletlerin Kutladığı Resmi Günler arasına katıldı.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü, tarihi yapan sıradan kadınların öyküsüdür. Bu öykünün kökleri, kadınların, erkeklerle eşit bir biçimde, toplumsal yaşama ve toplumsal gelişmeye katılmak için yüzyıllardır verdikleri mücadelede yatmaktadır. Eski Yunanda Lysistrata savaşa son vermek için bayrak açmıştı. Fransız devriminde Parisli Kadınlar kadınlara oy hakkı verilmesi için "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" çağrısıyla Versay'a yürümüşlerdi. 1912 yılında Lawrence'deki grevci kadın işçiler, köle gibi çalışmaya hayır diyerek, güzellikten, sanattan ve sevgiden paylarını isteyerek, "Ekmek ve Gül" isteyerek greve gitmişlerdi.

Bugün de dünyanın dört bir yanında, milyonlarca kadın, iş, ekmek ve özgürlük için, demokrasi ve barış için, eşit haklar için yürüyor... Yalnız kendileri için değil, erkekler için de, oğulları için de yürüyorlar...

Ulusal sınırlarla, etnik, kültürel, ekonomik politik ayrılıklarla, dil farklılıklarıyla bölünmüş gibi görünen dünyanın her yerindeki kadınlar, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü kutlamak için birleştikleri zaman, eşitlik, adalet, barış ve kalkınma uğruna verdikleri bir asırlık mücadele geleneğine gururla bakabilirler.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü kadın, erkek hepimize kutlu olsun...

HUKUK BÜLTENİ

19

Hüküm altına alınan nema alacağı faiz niteliğinde olduğundan geçmiş günler faizine dava tarihinden itibaren faiz yürütülemez

YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ

E. 1995/36720
K. 1995/35246
T. 07.12.1995

ÖZET : Çalışanların Tasarruflara Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun gereğince davacıdan kesilen ve işveren katkı payı ile nemasının emeklilik sonucu ödenmesi istemli davada, nemanın faiz niteliğinde olması durumu söz konusu olduğunda geçmiş günler faizine dava tarihinden itibaren faiz yürütülemeyeceği esas alınmalıdır.

DAVA : Davacı, zorunlu tasarruf ve nema alacağının ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde davalı Belediye avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR : 1. Dosyadaki yazılara, toplanan delillerle kararın dayandığı kanuni gerektirici sebeplere göre, davalının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yerinde değildir.

2. Dava, Çalışanların Tasarruflara Teşvik Edil-

mesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun gereğince davacıdan kesilen ve işveren katkı payı ile nemasının emeklilik sonucu ödenmesi istemine ilişkindir.

Mahkeme, biriken tasarruf ve nemasının ilk ve ek dava tarihlerinden itibaren yasal faizi ile tahsiline karar vermiştir.

Hüküm altına alınan nema, faiz niteliğinde olup, BK 104/son maddesine göre geçmiş günler faizine dava tarihinden itibaren faiz yürütülemez. Aksine düşünce ile nema alacağına faiz yürütülmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ : Temyiz olunan kararın yukarıda gösterilen nedenle BOZULMASINA, 07.12.1995 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Sendika yönetim kuruluna seçildikten sonra üç ay içinde mal bildiriminde bulunmalıdır.

YARGITAY
2. HUKUK DAİRESİ

E. 979/9016
K. 979/9368
T. 20/12/79

ÖZET : Sendika yönetim kuruluna seçildikten sonra, üç ay içinde mal bildiriminde bulunmayan kişilerin yöneticilik sıfatları düşer.

DAVA : T. ile M. - İş Sendikası arasındaki kongre iptali davasının yapılan muhakemesi sonunda davanın reddine dair verilen hüküm

davacı tarafından temyiz edilmekle, evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü:

KARAR : İstek, kongre iptaline ilişkindir.

274 sayılı Sendikalar Kanununun 27. maddesinde, yönetim kuruluna seçilenlerin 3 ay içinde mal bildiriminde bulunmaları öngörülmüş ve bu zorunluluğa uymayanların mesleki teşekküldeki idarecilik sıfatlarının bildirimde esas olan tarihten itibaren bir ay sonra sona ereceği belirtilmiştir.

Davalı sendikanın 8.1.1978 günlü kongresinde yönetim kuruluna seçilen üyelerin 3 ay içinde mal bildiriminde bulunmadıkları halde 28.1.1979 gününde genel kurulu toplantıya çağırıldığı anlaşılmıştır.

Az önce açıklandığı gibi, yöneticilik sıfatını yitirenlerin çağrısı üzerine toplanan genel kurul yasal değildir. Genel kurulda ezici bir çoğunluğun sağlanması ve bu yönün itiraza uğramamış bulunması da toplantıyı geçerli kalmaz. Bu bakımdan iptale karar verilmesi gerekirken olaya uymayan sebep ve düşüncelerle davanın reddedilmesi usul ve kanuna aykırıdır.

SONUÇ : Temyiz edilen kararın gösterilen sebepten BOZULMASINA, 20.12.1979 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İmza tarihinden önce dayanışma aidatı ödeyerek TİS.den yararlanılamaz

YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ

E. 986/1531
K. 986/3176
T. 20/03/86

ÖZET : İmza tarihinden önceki süre için dayanışma aidatı ödeyerek toplu iş sözleşmesinden yararlanmak olanaklı değildir. Bu yön kamu düzeni ile ilgili olup aksine, hüküm getirilemez.

DAVA : Davacı, Toplu İş Sözleşmesi farkından doğan alacağının ödenilmesine karar verilmesini istemiştir. Yerel mahkeme isteği kısmen hüküm altına almıştır. Hüküm süresi içinde davalı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla, dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

KARAR : Davacı, işyerinde 1.8.1984 ile 31.7.1986 tarihleri arası için yürürlüğe konulan ve 11.12.1984 tarihinde imza edilen TİS.'nin geçici 2nci maddesinin "taraf işçi sendikası olmayan işçilerden, bu sözleşmenin imza tarihinden itibaren otuz gün içinde işverene yapacakları başvuru ile taraf işçi sendikasına dayanışma aidatı ödemek istediklerini bildirenleri yürürlük tarihinden itibaren imza tarihine kadar geçen süreye ait dayanışma aidatını da ödemeleri şartı ile sözleşme hükümlerinden sendika üyesi olan işçiler gibi yararlanırlar" hükmüne dayanarak, söz konusu TİS.'nin başlangıç tarihi olan 1.8.1984 ile imza tarihi olan 11.12.1984 tarihleri arasındaki süreye ilişkin olarak bu TİS.'nden yararlandırılmasını istemiş ve taraf işçi sendikasıncı 31.7.1984 tarihinden itibaren dayanışma aidatının ödendiğini de bildirmiştir. Mahkeme isteği hüküm altına almıştır.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 9 uncu maddesinde TİS.'nden taraf işçi sendikasının üyelerinin yararlanacağı belirtildikten sonra, yürürlük tarihinden itibaren yararlanabilme TİS.'nin imzalanması tarihinde üye olma şartına bağlanmıştır. Buna göre

TİS.'nin imzalanması tarihinde taraf sendikaya üye olmayanlar, geriye giderek yürürlük tarihinden itibaren TİS.'nden yararlanamayacaklardır.

Sendika üyesi olmayıp da, dayanışma aidatı ödemek suretiyle TİS.'nden yararlanmak isteyenler için, paralelliğin sağlanması gerekir. Böyle olunca dayanışma aidatı ödemek isteyenlerin de geçmişe yönelik olarak TİS.'nden yararlanmaları düşünülmaz. Yani sonradan sendika üyesi olanlara verilmeyen bir hak sendika üyesi olmayanlara verilemez. Bundan başka 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 31 inci maddesi hükmüne göre işveren, bir sendikaya üye olan işçilerle arasında işin sevk ve dağıtımında, işçinin mesleki ilerlemesinde işçinin ücret, ikramiye ve primlerinde, sosyal yardım ve disiplin hükümlerinde ve diğer hususlara ilişkin hükümlerin uygulanması veya çalıştırılmaya son verilmesi bakımından herhangi bir ayırım yapamaz.

İmza tarihinden sonra sendikaya üye olanlar geriye doğru yürürlük tarihinden itibaren TİS.'nden yararlanamayacaklarına göre, sendika üyesi olmayanlara dayanışma aidatı ödeme suretiyle bu hakkın verilmesi az önce açıklanan 2821 sayılı Kanunun 31 inci maddesinde öngörülen esaslara aykırı olur.

Öte yandan 2822 sayılı Kanun 9 uncu maddesi hükmünce dayanışma aidatı ödemek suretiyle TİS.'nden yararlanma, talep tarihinden

geçerlidir. Talebin ise, imza tarihinden sonra yapılabileceği aynı madde içeriğinden anlaşıl-makta olduğu gibi, bu husus Yargıtay İçtihatla-rı gereğidir.

Gerek taraf sendika üyeleri ve gerekse da-yanışma aidatı ödemek suretiyle TİS.'nden ya-rarlanmak isteyenler yönünden yukarıdan beri açıklanan esaslar kamu düzeni ile ilgili olup, uyulması zorunludur. Aksine yapılan sözleşme-ler geçersizdir.

Bu durumlar karşısında davacı dayanışma aidatı ödemek suretiyle imza tarihinden önceki süre ile ilgili olarak TİS.'nden yararlanamaz. Davanın reddi gerekirken kabulü usul ve yasa-ya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ : Temyiz olunan kararın yukarıda gösterilen sebepten BOZULMASINA, (...) 20.3.1986 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

KARŞI OY YAZISI:

Bir işyeri veya işyerleri için yapılan Toplu İş Sözleşmesinden yararlanma biçim ve koşulları konusuna 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun 9 uncu maddesinde yer verilmiştir. Ancak bu maddeye anlam verilir-ken bu maddeyi tek başına ele almamak 2821 sayılı Sendikalar Yasasının 31 inci maddesiyle 36 ncı maddesini ve özellikle 9 uncu maddenin bu şekilde düzenlenmesinin nedenleri ve amaçlarını birlikte ele almak ve ona göre bir sonuca ulaşmak gerekir.

2821 sayılı Yasanın Sendikaya üye olup ol-mama hüriyetinin teminatı başlığını taşıyan maddesi işçiler arasında sendikalı olup olma-maları bakımından bir ayırım yapılmaması ge-nel bir ilke olarak benimsendikten sonra ücret, ikramiye, prim ve paraya ilişkin sosyal yardım konularında Toplu İş Sözleşmesinin değişik hükümler getirebileceğinden söz edilmiştir. Bu maddenin 3 ve 4 üncü fıkraları ayrı ayrı şöyledir. (İşveren, bir sendikaya üye olan işçiler arasın-da, işin sevk ve dağıtımında, işçinin mesleki ilerlemesinde, işçinin ücret, ikramiye ve primle-rinde, sosyal yardım ve disiplin hükümlerinde ve diğer hususların uygulanması veya çalıştır-maya son verilmesi bakımından herhangi bir ayırım yapamaz.

Ücret, ikramiye, prim ve paraya ilişkin sos-yal yardım konularında Toplu İş Sözleşmesi hükümleri saklıdır. Yasanın bu düzenlemesine gö-re Toplu İş Sözleşmesinin paraya ilişkin hüküm-leri dışındaki hükümleri ve yükümlülükleri ta-raf sendikaya üyesi olsun ya da olmasın veya-hut da başka bir sendikaya üye olsun işyerin-deki bütün işçilere uygulanacak, paraya ilişkin sözleşme hükümlerinden yararlanmada ise, 2822 sayılı Yasanın 9 uncu maddesi ile Toplu İş

Sözleşmesi hükümleri gözönünde bulunduru-lacaktır.

Toplu İş Sözleşmesinden yararlanma ona bağlı olma, Yasa hükmüne göre, sendikaya üye olma şartına tabi bulunduğundan üye olan işçi ayrı bir irade açıklamasına gerek kal-madan yararlanacaktır. Üyeliğin tamamlan-ması yeterlidir. Ayrıca talepte bulunmasına ge-rek yoktur. Ancak 2822 sayılı Yasanın 9/II inci maddesi, Toplu İş Sözleşmesinin imza tarihinde üye olanların Toplu İş Sözleşmesinin geriye etki-li olan yürürlük tarihinden itibaren sonradan üye olanların üyeliklerinin sendikacı işverene bildirildiği tarihten başlayacağını hükme bağ-lamıştır. Bu yararlanma tabii ki üyeliğin başla-ması ve son bulmasıyla sınırlıdır. Taraf sendika üyesi olmayan sendikalı ya da sendikasız işçi-lerin yararlanmasıyla sınırlıdır. Taraf sendika üyesi olmayan sendikalı ya da sendikasız işçi-lerin yararlanmaması temel kural ise de ya-sanın 9/III üncü maddesinde Toplu İş Sözleşme-sinin taraf olan sendikaya üye olmayan veya başka sendikaya üye olan işçilerle hiçbir sendi-kaya üye olmayan işçilerin yararlanmasını tale-p ile normal aidatın 2/3 oranında dayanış-ma aidatı ödeme şartına bağlı olarak işveren tek başına veya sendika dayanışma aidatı ke-serek yararlantmayacaklardır. İkinci olarak da bu şekilde yararlanma talep tarihinden iti-baren başlayacaktır. İşçi talep tarihinden önce-ki dayanışma aidatını ödeyerek talep tarihin-den önceki hakları istemeyecek, ancak talep tarihinden sonra ileriye doğru hakları isteyebile-cektir. Bu konuda prensip ve uygulama böyle-ce gelişmiş olmakla beraber 2821 sayılı Sendi-kalar Yasası'nın 36. maddesinde sendikaların fa-aliyetleri ile üyelerini sağladığı hak ve menfa-atlardan üye olmayanların sendikaların yazılı muvafakatiyle yararlanacağı yolundaki hük-mü ile 2822 sayılı Yasanın 9. maddesindeki hü-kümlerin sosyal buyurucu nitelikte hükümler olduğu dikkate alındığında çok ender olarak Toplu İş Sözleşmesinde aksi kararlaştırılmışsa bu da geçersiz sayılmamalıdır. Hele geçerlilik tarihinden uzunca bir süre sonra imzalanmış sözleşmelerde çeşitli nedenlerle imzalanması fazla gecikmiş sözleşmelerde bu tür düzenle-meler yapılması bu durumda bulunan işçiler yönünden gecikmenin Yasanın amacı dışına çıkan etkileri hafifletilmiş olacaktır. Nitekim ola-yımızda da taraflar Toplu İş Sözleşmesine Yük-sek Hakem Kurulu Sözleşmelerinde aynı doğrul-tadaki hükümlerden esinlenerek geçmişe etkili bir hüküm getirmişlerdir.

Yüksek Hakem Kurulunun yaptığı sözleşme-lerde aynı doğrultuda yer alan hükümler ge-çerli sayılarak o yolda uygulamalar yapılmış-tır. Bu sebeple mahkeme kararının onanması düşüncesinde bulunduğundan sayın çoğunlu-ğun bozma kararına iştirak edilmemiştir.

Sigortalılığın tespitinde, 18 yaşın altındaki çalışanlar sadece prim ödeme gün sayısına dahil edilebilir

YARGITAY
10. HUKUK DAİRESİ

E. 993/8509
K. 994/2139
T. 10/02/94

ÖZET : Sigortalılığın tespitinde, tespiti istenen dönem 18 yaşın altındaki çalışmadan kapsıyorsa, bu çalışmalar sadece prim ödeme gün sayısına dahil edilebilir. 18 yaşa kadar olan çalışmalar, sigortalılığın başlangıç tarihi ve sigortalılık süresinde hesaba katılmaz.

DAVA : Davacı, davalılardan işverenlere ait işyerinde 1.11.1987 - 1.11.1988 tarihleri arasında sigortalı olarak çalıştığının tesbitine karar verilmesini istemiştir.

Mahkeme, ilamında belirtildiği şekilde istemin kabulüne karar vermiştir.

Hükmün, davalılardan Kurum avukatı tarafından temyiz edilmesi üzerine; temyiz isteminin süresinde olduğu anlaşıldıktan ve tetkik hakimii tarafından düzenlenen raporla dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra, işin gereği düşünüldü ve aşağıdaki karar tesbit edildi:

KARAR : Davacı, 1.11.1987 - 1.11.1988 tarihleri arasındaki sigortasız çalışmalarının 506 sayılı Kanun madde 79/8 çevresinde tesbitini istemiştir. Davacının 1974 doğumlu olarak söz konusu dönemde 18 yaşından küçük olduğu, dosya içeriğinden anlaşılmaktadır.

İstemin, 506 sayılı Kanunun geçici madde 54 kapsamına girmediği de belirgindir. Bu nedenle, davanın yasal dayanağını oluşturan 79/8. madde uygulanırken, anılan Yasanın 60/G maddesinin gözönünde bulundurulması zorunludur. Öte yandan, bu bentteki "malûllük, yaşlılık, ölüm sigortalarına tabi olanlar." sözcüklerinin sigortalılar yarana bir yorumla "tabi olması gerekenleri" de kapsadığının kabulü icabeder. zira, o dönemde çalışıldığının tesbiti halinde, hizmet akdiyle çalışan kişinin, 506 sayılı Kanun madde 6 uyarınca o dönemde çalışmakla, kendiliğinden sigortalı olacağı ve otomatikman malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi tutulması gerektiği ve bu sigorta dallarına ait primlerinde Kurumca ilgililerden tahsil edileceği ve çalışmanın işverence, zamanında Kuruma bildirilmemiş olmasının, bu sigorta dallarına tabi tutulması engellenemeyeceği ortadadır.

Böyle durumlarda, 506 sayılı Kanun madde 60/G sigortalılık süresi ve bu sürenin başlangıç tarihi konusunda, özel hükümler içermektedir. Bu haliyle 108. maddeye istisna getirilmiş ol-

maktadır. Gerçekten 108. maddeye göre, "sigortalılık süresinin başlangıcı, sigortalının yürürlükten kaldınmış 5471 ve 6900 sayılı Kanunlara veya bu Kanuna tabi olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarih iken, 60/G maddeye göre geçici 54. madde kapsamına girmeyen ve 60/G'nin uygulanması gereken hallerde" 18 yaşından önce malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi 18 yaşını doldurdukları tarihten başlamış kabul edilecektir. Diğer bir deyimle, 1.4.1981 tarihinden sonraki döneme ilişkin olarak 18 yaştan küçük iken geçen çalışmalarda, çalışmanın başladığı tarihle 18 yaşın ikmali tarihi arasındaki dönem sigortalılık başlangıç tarihi ve sigortalılık süresinde hesaba katılmayacaktır. Fakat, bu süreler için ödenen primler, prim ödeme gün sayısı hesabına katılacaktır. Bu kuralların 79/8. maddeye dayanan davalara yansımaları şöyledir. Şayet, davada sigortalılık süresinde hesaba katılmak üzere tesbiti istenilmişse, böyle bir istemin kabulü 60/G maddeye aykırı düşeceğinden, böyle bir dava açmakta davacının hukuki yararının bulunmadığının kabulü ile, davanın reddi gerekir. Şayet prim ödeme gün sayılarına katılmak üzere tesbit istenilmiş, ya da istemin bu yolda yorumlanması ile kapsamının belirlenmesi mümkün ise, prim ödeme gün sayılarının tesbiti ve öteki prim ödeme gün sayılarına dahil edilmesine karar verilmesiyle yetinilmesi icap eder. Davacının 60/G madde kapsamına giren kişilerden olduğu ortadadır.

Bu durumda, açıklanan çevrede inceleme ve araştırma yapılarak, istemin kapsamı belirlenerek, hüküm kurulması gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir.

O halde, bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve hüküm bozulmalıdır.

SONUÇ : Temyiz edilen hükmün yukarıda açıklanan nedenlerle (BOZULMASINA), sair yönlerin şimdilik incelenmesine yer olmadığına, 10.2.1994 gününde oybirliğiyle karar verildi.

İSMAİL İNAN

YILDIRIM KOÇ
Genel Başkan Danışmanı

- İsmail İNAN, TÜRK-İŞ'in Ömer Akçakanat'tan sonra ikinci genel başkanıdır. Kendisiyle 22 Nisan 1988 ve 16 Haziran 1988 günleri İstanbul'da Erenköy'de kiracı olduğu evinde iki görüşme yapıp, ikincisini videoya kaydettim. Aşağıda aktarılanların tümü, Sayın İsmail İnan'ın anlattıklarının özetidir. İsmail İnan'ın anlattıkları ve verdiği isimlerin belgelerden yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

İsmail İnan, 1918 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesi Uzungöl Nahiyesinde doğdu. Babasının adı Kibar, anasının adı Ayşe idi. Babasının dört eşi, 16 çocuğu vardı. Babası çiftçiydi. Trabzon'da az toprakları vardı. Babası daha sonra Bayburt'ta oldukça geniş arazi aldı. Aldığı arazi, ülkeyi terkedilen Ermenilerin bıraktığı topraklardandı. Borçlanarak, az bir parayla geniş bir arazi satın alabilirdi. Bir miktar hayvanları da vardı.

İsmail İnan ilkokulu Uzungöl'de bitirdi. 12 yaşındayken babası öldü. Babasının ölümünden sonra, ağabeyi babadan kalan malları "har vurup harman savurunca sıkıntıya düştüler". "Mal mülk telef olunca", kızkardeşinin ve annesinin sorumluluğunu İ. İnan üstlendi. Askere gidene kadar kendi işlerinde çalıştı. Toprak azdı. Ormandan ağaç kesiyordu. 1938 yılında askere gitti. Askerliği üç yıl sürdü. Önce Edirne'de Bulgar hududunda, daha sonra da Kemerburgaz'da askerlik yaptı. Birliği (197. Alay) Kemerburgaz'dan Bartın'a kadar yürüyerek gitti.

İ. İnan, terhisten sonra 1942 yılında İstanbul'a döndü. İstanbul'da bir arkadaşında kaldı. İş aradı. Otel ve lokantalarda garsonluk yaptı. Bu yıllarda siyasetle ilgilenmeye başladı. 1946 yılında ülkede DP rüzgarları esiyordu. Nuri isimli DP'li bir arkadaş İ. İnan'ı DP'li yapmaya çalıştı. 1946 seçimlerinde de DP'den adaylık teklifi geldi. DP bu dönemde işçi arasından belirli kişilere görev verip, onları kendisine bağlamaya çalışıyordu.

1948 yılında sendikalaşmayla ilgilenmeye başladı. Ülkede "sendikalaşma esintisi" başlamıştı. Bu tarihte, Sirkeci'deki Anadolu Lokantası'nda çalışıyordu. İşyerinde 15 kişi vardı. Kendi işyerinde sendikalaşma eğilimi yoktu. Diğer işyerlerinden destek aradı. Bu günlerde Karaköy'de bir pansiyonda kalıyordu. Biri aracılığıyla CHP'nin Çağaloğlu merkezine gitti. Burada, CHP İşçi Büro-su Başkan Yardımcısı Sebahattin Selek'le görüştü. Sebahattin Selek, İ. İnan'a bir örnek nizamname

verdi. Bu örnek tüzükte bazı değişiklikler yaptılar. İstanbul Garsonlar Sendikası'nın kuruluş hazırlıkları tamamlandı. Ancak Sendika'nın kurucusu olacak 9 kişinin bulunmasında büyük zorluklarla karşılaşıldı.

İstanbul Garsonlar Sendikası 20 Mayıs 1948 tarihinde, tüzüğün vilayete verilmesiyle kuruldu. İ. İnan Sendika Genel Başkanı oldu. Ancak sendikanın yeri yoktu. Aıdat ayda 25 kuruştı, ancak sendika aıdatı ödeyen yoktu. Toplamak çok zordu. Sendika, aıdat toplayanlara belirli bir komisyon vererek gelir elde etmeye çalışıyordu. 1946 yılı Aralık ayında kapatılan sendikaların eşyalarını aldılar. Çağaloğlu'nda bir oda tuttular.

İ. İnan ve arkadaşları amatör sendikacıydı. Öğle tatillerinde bir kahvede otururlardı. Bu kahve sivil polislerin kontrolü altındaydı. Sivil polisler, İ. İnan ve arkadaşlarını izlerler, konuşmalarını dinlemeye çalışırlardı. İ. İnan'ın, CHP İşçi Büro-su Başkanı Dr. Rebi Barkın ve Yardımcısı Sebahattin Selek'le ilişkisi vardı. Ancak kendilerinden herhangi bir telkin veya yönlendirme girişimi gelmedi.

İstanbul Garsonlar Sendikası'nın tüzüğünde bazı sorunlar çıktı ve Bakanlık değişiklik istedi. Bu değişiklikleri Sebahattin Selek yaptı ve Sendika adına yanıtladı. Sebahattin Selek'in ve Rebi Barkın'ın sendikacılık hareketine büyük katkıları oldu. S. Selek "bağımsız sendikacılık" isterdi. Bu iki kişi, CHP'yi sendikalardaki gelişmeler konusunda bilgilendirir, sendikalara da belirli bir güvence sağlardı. S. Selek CHP'nin imkanlarını sendikaların yerleşmesi için kullandı. Bazı CHP'liler grev aleyhinde tavır alırken, S. Selek hiçbir zaman grev aleyhinde tavır almadı.

1948 yılında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği oluşturuldu. Birliği oluşturan sendikalarda ağırlık kamu kesimindeydi. Özel kesimde tekstil ve madeni eşya işkollarından işçiler ve sendikalar vardı. Birlik'in kurulmasında da Sebahattin Selek'in büyük katkısı oldu. Kurucular arasında İsmail İnan, Seyfi Demirsoy, Zühtü Tetey, Yaşar İyidoğan, Mensucat Sendikası'ndan Arnavut Mehmet, Paşabahçe İspirto Sendikası'ndan Ziya, Paşabahçe Cam Sendikası'ndan Ahmet Topçu ve Maden-İş'ten Yusuf Sıdal vardı. İstanbul Sendikalar Birliği'nin bu yıllarda bir konfederasyon gibi çalışıyordu. Birçok ilde il birliklerinin oluşmasında İstanbul Birliği yardımcı oldu. Birlik önce Balat'ta Rum Kilisesi yanında bir yerdeydi. Daha sonra

Cağaloğlu'na taşındı. Bu dönemde İstanbul İşçi Sendikaları Birliği genel kurullarında sendikaların uluslararası ilişkileri de tartışılmaya başlandı.

Bu yıllarda İ. İnan'ın iş bulması zorlaştı. İşverenler genellikle iş vermiyordu. Yaşamını, bazı geceler otellerde iş bularak kazanıyordu.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin ilk başkanı CHP'li Zühtü Tetey'di. Birlik bu dönemde sık sık salon toplantıları düzenledi. Mitinglere genellikle izin verilmiyordu. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne katılmayanlar (Sabri Taşlı, Mehmet İnhanlı, Şevket Kutlusoy) 28 Şubat 1950 tarihinde Hür İşçi Sendikaları Birliği'ni kurdular. Daha sonraki dönemde bu iki örgüt Eminönü Halkevinde yapılan bir toplantıda birleşti.

Bu yıllarda işçinin sendika toplantılarına büyük ilgisi vardı. Sendikaların düzenlediği toplantılar tıklım tıklım dolu olurdu. Sendikalar, bir taraftan yürürlükteki yasaların uygulanmasına çalışıyorlar, diğer taraftan toplulukla iş ihtilafları çıkarıyorlardı.

Bu dönemde yürürlükte bulunan 3008 sayılı İş Kanunu'na göre sendikaların toplulukla iş ihtilaflı çıkartma ve genel mukavele adı altında toplu iş sözleşmesi imzalamaya hakkı vardı. Ancak özel sektörde bu yola başvurmak çok zordu. Özel sektör işyerlerinde toplulukla iş ihtilaflı için başvuruda bulunan işçiler işten çıkarılırdı.

TÜRK-İŞ'in kurulması konusunda 6 Nisan 1952 günü Bursa'da yapılan toplantının başkanlığını İ. İnan üstlendi. TÜRK-İŞ'in ana sözleşmesi taslağı, birlik için büyük çabalar olan Teksif tarafından hazırlanmıştı. Ayrıca Tekel ve cam işçilerinin temsilcilerinin büyük katkısı oldu. Tüzük taslağının 6. maddesinde, aynı işkolundaki diğer sendikalara karşı sert yaptırımlar vardı. Bu madde reddedildi. Teksif temsilcisi salonu terketti. Toplantının dağılması olasılığı belirdi. İ. İnan'ın müdahalesi sonrasında birkaç saat içinde bir uzlaşma sağlandı. Teksif temsilcisi toplantıya geri döndü. Tüzük kabul edildi.

TÜRK-İŞ'in 1. Genel Kurulu 1952 yılı Eylül ayında günleri toplandı. Yapılan seçimlerde genel başkanlığa İsmail İnan seçildi. İ. İnan, bir ekip olarak seçimlere girmede. Yalnız başınaydı.

Genel Kurul'da oy çokluğuyla TÜRK-İŞ'in Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üyelik başvurusu karar alındı. "TÜRK-İŞ bu tarihlerde birkaç dosyaydı". Ceza paraları fonundan para alındı. Akay Sokak'ta bir yer tutuldu. Bu dönemde ICFTU'nun Türkiye'deki temsilcisi olan Barrett, "size bir hediye almak istiyoruz" dedi. Teksif makinesi ve daktilo istendi. İstanbul'dan getirilerek TÜRK-İŞ'e verilen bu hediyeler "çok büyük bir moral güç verdi".

Para sıkıntısı had safhadaydı. İcra Kurulu'nun diğer iki üyesi olan Muammer Özerkan ve İsmail Aras'ın aylıkları verilmiyordu, İ. İnan'a para kalmıyordu. "Verilen bazı paralar yerlerine gitmedi. Bazı yolsuzluklar oldu". İ. İnan, İcra Kurulu'nun diğer iki üyesine görevden el çekirtti. Yönetim Kurulu toplandı. Yönetim Kurulu'nun dörtte üçü DP'liydi. İ. İnan da CHP'li olarak biliniyordu. Yö-

netim Kurulu olağanüstü genel kurula kadar İzmir'den Adil Boğaçkap'tan ve Hereke'den İhsan Tekin'i İcra Kurulu üyeleri olarak görevlendirdi. Bu arada, TÜRK-İŞ Tüzüğü'nde yer alan "sınıf" kavramını, "bölünmeyi ve tartışmayı önlemek amacıyla", genel kurulda tüzükten çıkarıldı.

TÜRK-İŞ'in Genel Kurulu 1953 yılında (8-11 Ağustos) Eminönü Halkevi Salonu'nda toplandı. Genel Kurul'da İ. İnan çok sayıda delege tarafından sert biçimde eleştirildi. İ. İnan önceleri aday olmaya niyetli değildi. Bu eleştiriler sonrasında tavrını değiştirdi. Scrnunma yaptı ve aday oldu. İ. İnan'a karşı muhalefeti yönlendiren kişi Kemal Sülker'di. Genel Kurul'un son günü seçimlere geçildi. Genel başkanlığa İsmail İnan ve Naci Kurt adaydı. Burhanettin Asutay ve Bahir Ersoy, "Genel başkan seçilsen bile seni çalıştırmazlar; genel sekreterliği kabul et" dediler. İ. İnan genel başkan adaylığından vazgeçti.

Genel Kurul'da TÜRK-İŞ'in ICFTU üyelik başvurusu yeniden ele alındı. DP, TÜRK-İŞ'in bu üyeliğine karşı çıkıyordu. Ancak sağduyu ağır bastı ve Genel Kurul'dan üyelik başvurusu karar çıktı.

Bu yıllarda TÜRK-İŞ Bülteni yayınlandı. Bültenin başyazarını İ. İnan yazıyordu. Belirli çevreler bültenin yayınlanmasından rahatsız oldular. "Emniyet, bülten çıkarılmadan bültendeki yazılardan haberdar olurdu". Bu dönemde Gece Postası, Hergün ve Son Saat gibi gazeteler işçi sorunlarına geniş yer veriyordu.

İsmail İnan 1953 yılında Yunan İşçi Sendikaları'nın genel kuruluna davet edildi ve Atina'ya gitti. Genel Kurul'da kısa bir konuşma yaptı. İki ulusun kardeşliğinden söz etti. Daha sonra Kıbrıs'tan bir Rum sendikacı söz aldı, "Kıbrıs Yunanlıdır" dedi. İ. İnan tekrar söz alarak buna karşı çıktı, genel kurulu terkedeceğini söyledi ve terketti. Belçika, Hollanda, Fransa, A.B.D. ve Yunan temsilcileri İ. İnan'ın genel kurula dönmesi için büyük çaba gösterdiler. İ. İnan Türkiye Büyükelçiliği'ni arayıp yardım istedi. Kimse ilgilenmedi. Türkiye'ye geri döndü.

TÜRK-İŞ 1954 sonrasında büyük sıkıntılarla karşılaştı. Hükümet, kontrol altına alamadığı TÜRK-İŞ'i kapatmak, sendikacılık hareketini 1948 öncesine geri götürmek, her türlü üst düzey örgütü (Birlik, Federasyon, Konfederasyon) ortadan kaldırmak istiyordu. Bunun amacı, yerel sendikaların daha kolayca kontrol altına alınabilmesiydi. TÜRK-İŞ ile üye birlikler ve federasyonlar, DP'nin geçmişte vaad ettiği grev hakkı için mücadele ediyordu. Yerel sendikaların bu konudaki mücadelesinin etkisi sınırlıydı. "DP döneminde bir noktadan sonra Milli Şef döneminde yaşanmış baskı yaşandı". Ayrıca, İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla verilen derslerle sendikalar zayıflatılmak istendi ("morfinleme ameliyeleri").

1954 seçimlerinden sonra DP'nin tavrının değişmesiyle birlikte TÜRK-İŞ olarak muhalefet yapıldı. Beyanatlarda verildi. Asgari ücretin artırılması istendi. Hükümet, işçi sendikaların birliklerinin yasal olarak kurulamayacağını ileri sürerek bazı birliklerin kapatılmasını sağladı. Birliklerden sonraki hedef TÜRK-İŞ'ti. TÜRK-İŞ'in de normal şartlar-

da kurulmadığı ileri sürüldü. Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, "Benim sendikaya ihtiyacım yok; ben Hükümet olarak menfaat sağlaman işçiye" diyor ve bu anlayışla hareket ediyordu. DP, harekete geçmesine yardımcı olduğu ve kontrol altına alamadığı işçi hareketinden ürkmeye ve korkmaya başladı. Bu baskılara rağmen işçiler sendikalarından kopmadılar.

1954 genel seçimlerinde TÜRK-İŞ Genel Başkanı Naci Kurt DP'den milletvekili seçildi. TÜRK-İŞ, Genel Başkanının ayrılması sonrasında yeni bir genel başkan seçimine gitmedi. 1957 yılındaki Genel Kurula kadar TÜRK-İŞ'in yönetiminde asıl görev, Genel Sekreter İsmail İnan'daydı.

TÜRK-İŞ'in bu yıllardaki yapısı merkeziyetçi olmaktan çok uzaktı. Üye sendikaların TÜRK-İŞ'ten fazla bir beklentileri yoktu. Belirli bakanlıklarla ilişkilerde TÜRK-İŞ aracılık yapardı. Bazı durumlarda da TÜRK-İŞ bir günah keçisi gibi kullanılırdı.

İsmail İnan, TÜRK-İŞ Genel Sekreterliği görevini sürdürürken, Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin genel başkanlığını da üstlendi ve yürüttü.

1956 yılında ILO'daki bir toplantı için İ. İnan'a davetiye geldi. Ancak kendisine pasaport verilmediği için bu toplantıya katılamadı.

TÜRK-İŞ'in 1957 genel kurulu 19-21 Haziran günleri Ankara'da toplandı. Genel Kurulda genel başkanlığa İsmail İnan ve Nuri Beşer aday oldular. Yapılan beş tur oylamada, İ. İnan, Nuri Beşer'den daha fazla oy aldı. Ancak bazı sendikacılar araya girerek, İ. İnan'ı genel başkan adaylığından vazgeçirdiler ve yeniden genel sekreterliğe razı ettiler.

Bu yıllarda ICFTU'nun Tunus'ta düzenlenen kongresinde Kıbrıs'ta Türk tezi aleyhinde bir karar çıktı. Nuri Beşer, hazırlanmış bir telgraf metni ile ICFTU'yu protesto etmeyi önerdi. İ. İnan bu metne karşı çıktı. "Dışardan bağıracığına ICFTU içine gir, içinden mücadele et" dedi. Telgrafın içeriği yumuşatıldıktan sonra çekildi.

"Bu yıllarda ikide birde Emniyet II. Şubeden gelirler, evrakları çuvala doldurur götürürler, kaptanları alırlardı. Baskı çoktu. Olağanüstü genel kurul sözleri dolaşıyordu. Para-pul yoktu, araç yoktu. Moral çok bozuktu. Çıkar yol gözüküyorduk."

İ. İnan 1957 yılında TÜRK-İŞ Genel Sekreteri iken İstanbul Üniversitesi tarafından düzenlenen Sosyal Siyaset Konferansları dizisi içinde bir konuşma yapacaktı. Konuşma, Yapı İşçileri Sendikası'nın Ankara'daki lokalinde olacaktı. Ancak konferansa izin verilmedi. İ. İnan da konferans özetini Ulus Gazetesinde yayınlattı. Çalışma Bakanı Nedim Tarhan, "Hükümetin yasakladığı konferansı nasıl basına verirsiniz" diyerek sert bir tartışma başlattı.

İ. İnan'a 1957 yılı öncesinde de CHP'den milletvekilliği önerisi gelmişti; ancak bunları kabul etmemişti. 1957 genel seçimleri öncesinde CHP Ankara İl Başkanı İ. İnan'ı telefonla aradı ve "Seni listeye almak istiyoruz" dedi. İ. İnan da, "bu şart-

larda sendikacılık yapmak mümkün değil; bu nedenle de işçiye birşey kazandırmak mümkün değil" diyerek, TÜRK-İŞ'ten ayrıldı ve Ankara'dan aday oldu. Ankara'da CHP kazanınca milletvekili seçildi.

İ. İnan, milletvekilliği döneminde TÜRK-İŞ'le ve sendikalarla ilişkisini sürdürmeye çalıştı. Ancak bunda da DP'nin baskısından korkan bazı sendikaların olumsuz tavı geliştirdi. Tekel işçilerinin haklarını savundu, ancak Müskirat Sendikası İ. İnan'ı protesto etti. Çalışma yaşamı konusunda CHP'nin hazırladığı çeşitli tasarımlara önemli katkılarda bulundu. Bu yıllarda "baskı artık yalnızca sendikalara yönelmekle kalmadı, genel bir nitelik kazandı". Valiler, İ. İnan'ın sendika kongrelerini izlemesini bile engellemeye çalıştı. Zonguldak'ta ve Sivasta böyle oldu. Baskılar, İ. İnan'ın eşine kadar uzandı. İ. İnan'ın eşi, 19 Mayıs 1960 günü Muammer Aksoy ile birlikte 2 gün gözaltına alındı.

İ. İnan, 27 Mayıs sonrasında Kurucu Mecliste işçi kontenjanından yer aldı. Daha sonra Yapı-İş Sendikası'nda görev yaptı. İ. İnan TÜRK-İŞ'in 1964 yılında Bursa'da toplanan 5. Genel Kurulunda TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. Genel kurulda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Düğüm noktası bizim kendi içimizde bir asgari müşterek tespit edip edemememizdedir. Ancak bugün bunu yapamayız. Çeşitli partilerden adayların seçilmesi çözüm değildir. Siyasi bağılıklarımızı hafifleterek ve AP-CHP arasında bir kura atarak, gücümüzü bir partiye verebilir miyiz? Buna var mısınız? Hangisi olursa olsun, bizi ancak bir defa aldatır".

İ. İnan, yapılan görüşmede, partilerüstü politika konusundaki görüşlerini de şöyle ifade etti: "Partilerüstü politika, ABD'deki bilinç düzeyiyle olursa, kabul ederim. Orada milletvekillerini izliyor ve kampanyalar düzenliyorlar. Oldukça etkili oluyor. Bizde tutarsız, prensibi olmayan, suya sabuna değmesin politikası partilerüstü politika adıyla uygulanıyor. AP gelir aday ister TÜRK-İŞ'ten; al sana aday. CHP gelir, ister; al sana aday. Prensipsizlik. Sen işçileri sevkeden şantiye şefi misin, prensip sahibi misin?"

1950'li yıllarda sendika miting veya toplantı düzenlese ve işçileri çağırsa, işçiler bu çağrıya uyuyordu. Ancak polislin engel olmaya çalışması durumunda, "polis kordonlarını aşıp o toplantı düzenlenemezdi, o şuur düzeyi yoktu". Bu yıllarda grev yapmak yasaktı. "Kanunsuz grev yapılması zaman zaman tartışıldı. Cezası göze alınıp kanundışı grev yapılsa, dendi. Ancak sonrasında ne olacağı düşünüldü. İlerde bu hakkın alınması gerektiği, bunun için de kamuoyunun desteğinin gerekli olduğu tartışıldı. Bilinçsiz sınıfa kumanda etmek mümkün değildir. Bu durumda, yapılacak kanundışı bir grev, hiçbir yarar sağlamadan kamuoyunun karşıya alınmasına yol açabilirdi."

İ. İnan daha sonraki yıllarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında ve Turizm Bankası'nda personel ve sosyal işler uzmanı olarak çalıştı. 1975-1980 döneminde ise Hamburg'da çalışma ateşe yardımcısı olarak görev yaptı.

Sosyal Güvenliğin Bunalımı

Prof. Dr. ALPASLAN IŞIKLI

A.Ü.S.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölüm Başkanı

Yalnızca ülkemizde değil, tüm dünyada sosyal güvenliğin bunalımından söz ediliyor. Gerçekte bunalımın kaynağı sosyal güvenlik değil; ancak, faturası sosyal güvenliğe çıkarılıyor.

Hemen her ülkede, sosyal güvenlik sistemlerine yeterli kaynak bulunamadığından yakınıyor. Sosyal güvenlik sistemleri açık veriyor deniliyor. Ötedenberi yıllık gideri, gelirinin altında seyreden Alman sosyal güvenlik sisteminin de nihayet geçen yıl açık verdiğini öğrenmekteyiz.

Ülkemizde de mevcut sosyal güvenlik kurumlarının hepsi mali sıkıntı içinde bulunuyor. Emekli Sandığı, giderlerinin gerçek değerini düşürerek ayakta kalabilmekte. Emekli Sandığı'nın sağladığı başlıca avantaj olan emekli ikramiyesinin ve emekli aylıklarının gerçek değeri, azgınlaşan enflasyonun baskısı altında küçüldükçe küçülmüştür.

Bağ-Kur tam bir bataklıkta. SSK'nın prim alacakları akıl almaz boyutlara varırken, değişik sigorta dallarında yapılması gerekli olan ödemeler bakımından çetin bir darboğaza girilmiş bulunuyor.

Sanayileşmiş ülkelerde, bu durumun akla gelen ilk nedeni, artan işsizliktir. İşsizlikteki artışın sonucu olarak, bir yandan prim ödeyen aktif sigortalıların sayısı azalırken, diğer yandan kendilerine işsizlik sigortası aylığı bağlananların sayısı arttığından, sosyal güvenlik kurumlarının giderleri gelirlerinin altında kalmaktadır. Bir diğer neden de genel olarak mali sermaye kesiminin ve ayrıca sosyal güvenlik hizmetlerine mal ve hizmet arz eden özel sermayedarların (örneğin ilaç tüketicilerinin), sosyal sigorta kurumları üzerinde acımasız bir sömürü sürdürmekte olmalarıdır. Aslında, bütün bu nedenlerin gerisinde sermayenin bunalımı yatmaktadır. Bir kere daha görülmektedir ki tüketicilerin kâr önceliklerine göre yönlendirilen piyasa düzeninin, herkese iş ve sosyal güvenlik sağlayacak bir istihdam ve paylaşımı gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

Aynı sorunun bizim ülkemizdeki tezahürlerinin, farklı yönleri ve farklı nedenleri vardır. İşsizlik sigortası olmamasına rağmen, aktif sigortalıların sayısının sigortadan yararlananların sayısına oranı bizde de düşmektedir. Ancak bu durum, SSK'nın mali krizinin yalnızca bir yönünü oluşturur. Bu durumun nedeni olarak öncelikle emeklilik yaş sınırının düşüklüğünün ileri sürülmesi ise, bazı gerçekleri görmemekteki veya gizlemekteki ısrarın sonucudur.

Emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi, prim ödeyen aktif sigortalıların sayısında artış meydana getirebilir. Bu sayı, ancak, çalışmak isteyen herkese iş sağlayacak bir istihdam düzeyi gerçekleştirilebildiği ve sigortasız işçi çalıştırılmasını önleyecek etkin bir denetim sağlandığı ölçüde artabilir.

Prim ödeyenlerin sayısının sigortadan yararlananların sayısına oranının artırılmasının bir diğer koşulu da istihdamın artışına koşut olarak, uzun ve sağlıklı yaşama koşullarını sağlayacak bir sosyal refah düzeyinin gerçekleştirilmesidir. Bu gerçekleştirildiği takdirde, emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi, (çalışma güçlerinin yerinde olduğu bir çağda emekli olarak gelir kaybına uğramak istemeyecekleri için) çalışanların çıkarıyla da uyumlu bir önlem niteliği kazanır.

Buna karşılık, çözümü tek başına emeklilik yaş sınırının yükseltilmesinde aramak, sosyal güvenliğin temel öncelikleri bakımından kabulü olanaksız başka sorunlar doğurabilir. İşsizliğin artışı önlenmeden emeklilik yaşının sınırı yükseltilirse, emeklilik hakkını elde edemeden işsiz kalanların sayısı artabilir. Öte yandan, emeklilik yaşının sınırı ortalamaya yaşam süresine yaklaşan ve hatta onu aşan bir düzeye yükseltilirse, emekli olmadan ölenlerin sayısı artabilir.

Demek oluyor ki, işsizlik önlenmeden ve ortalama yaşam süresi yükseltilmeden, yalnızca emeklilik yaşının sınırını yükselterek de prim ödeyen aktif sigortalıların sayısının sigortadan yararlananların sayısına oranını artırmak mümkündür; ancak bu sonucun, aktif sigortalıların sayısının artmasıyla değil, sigortadan yararlananların sayısının azalmasıyla sağlanacağı gözden uzak tutulmalıdır. Eğer bu bir çözüme, prim gelirlerini düşürmeksizin sigortadan yararlananların sayısını sıfıra indirerek SSK'nın mali krizini kökten halletmek mümkündür.

SSK'nın ve genel olarak sosyal güvenlik kurumlarının mali bunalımı konusunda öncelikle akla gelmesi gereken, bu kurumlarda biriken fonların amaçlarına uygun bir biçimde ve kaynak artırımını mümkün kılacak verimli alanlarda kullanımının sağlanmasıdır. Bunun için atılması gereken ilk adımlardan biri olarak, sigorta fonlarının ve olanaklarının çarçur edilmekten kurtarılmasını sağlayacak demokratik denetim mekanizmalarının oluşturulmasıdır. Sigortalıların, SSK'nın finansmanında başlıca katkıyı sağlamalarına karşın, yönetimine katılmamaları, mutlaka düzeltilmesi gereken bir çarpıklıktır.

Bizim sosyal sigorta kurumumuzun asıl önemli zafası, yalnızca işçilerin ve işverenlerin ödedikleri primlerle ayakta durmaya çalışması ve finansman yönünden devletin herhangi bir katkısının bulunmamasıdır. İşverenlerin ödedikleri primin ücretin gerçek değerine yansıtılması mümkün olduğu ölçüde, sosyal güvenliğin finansmanına yönelik tüm katkının, ekonomik sonuçları itibarıyla tek başına işçi tarafından karşılandığını söylemek yanlış olmaz. Bu tablonun değişmesi için, sosyal güvenliğin finansmanına devletin de katılması gerekir. Nitekim, gelişkin bir sosyal güvenlik sistemini

kurmayı başaraabilmiş olan ülkelerin tümünde sosyal güvenliğin finansmanında devletin payı, genellikle işçi ve işveren paylarından daha büyüktür.

Bizim ülkemizde sosyal sigorta adı altında sürdürülen uygulama, özünde, işçinin kuruma yatırdığı paranın karşılığı olarak, ihtiyacı halinde (ihtiyarlık, malullük, hastalık...) ve belli gereklilikleri yerine getirmiş olması koşuluyla kendisine belli bir ödeme yapılması esasına dayanmaktadır. Üstelik, işçinin sigortaya prim olarak yatırdığı para, enflasyonun tahribatına açık olan fonlarda bekledikten, sermaye kesimi tarafından ucuz kredi olarak kullanıldıktan ve nihayet, SSK'nın bircümle yönetsel masrafları (binaların kullanım masrafları, SSK çalışanlarının ücret ve maaşları vs...) da bu para ile karşılandıktan sonra; ancak geriye kalan miktar kendisine ödenmektedir.

Böylesine bir mekanizmanın sonucunda, ne gelirin yeniden dağılımı, ne sosyal adaletin ve sosyal dayanışmanın sağlanması, ne de satınalma güçleri erozyona uğramış olan kitlelere ek satınalma gücü kazandırılması mümkün olabilmektedir. Bütün yapılan, işçinin bir cebinden çıkaran, bazı kayıp ve azalmalardan sonra diğer cebine geri dönmesinden ibarettir.

Öte yandan, giderek daha iyi anlaşılmaktadır ki yeniden yapılanma, küreselleşme adı altında dayatılan formüllerin sonucunda, toplumda yaratılan ekonomik değerden aslan payını alanlar, giderek artan bir biçimde faiz ve rant gibi spekülâtif kazanç elde eden kesimler olmaktadır. Ama bu aslan payını alanlar, kaymağını yedikleri değerlerin gerçek kaynağını oluşturan emeği üretime sunanların, ihtiyarlık, malullük, hastalık, ölüm gibi durumlara düşmeleri halinde, gereken masraf ve ödemelerin karşılanmasına yönelik hiç bir katkıda bulunmamaktadırlar.

Bu katkı, yalnızca işverenlerin ödedikleri primlerle de sağlanamaz. Bu ancak, işveren konumunda bulunan sanayi ve ticaret sermayesinin dışındaki kalan ve istihdama ve üretime herhangi bir katkıda bulunmadıkları halde, giderek genişleyen gazino kapitalizmi koşullarında hızla büyümekte olan spekülâtör ve rantiyeler türündeki mali sermaye kesimlerinin de sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunmalarının sağlanmasıyla mümkün olabilir. Sosyal güvenliğin finansmanına devletin katkısı, özellikle bunun için gereklidir.

Devlet, sosyal güvenliğe sağlayacağı katkıyı, işveren konumunda olsun olmasın tüm sermaye kesimlerinden sağlayacağı vergilerle karşılayabildiği ölçüde, sosyal adalet ve sosyal dayanışma gereklerine gerçek anlamda hizmet etmiş olur.

Ancak bu sağlanabildiği ölçüde, gelişkin sosyal güvenlik sistemlerini gerçekleştirebilmiş kimi ülkelerde görüldüğü üzere, çalışma olanağından yoksun, işsiz veya işgöremez durumdaki bireyleri de kapsayacak genişlikte bir sosyal güvenlik uygulaması gerçeklik kazanabilir. Ancak bu sağlanabildiği ölçüde, sosyal güvenlik, herkese ödediği prim oranında değil, herkese ihtiyacına göre hizmet ve olanak sunan bir kurum niteliğine kavuşur. Böylece, kâr ve çıkar düzeninin bir ölçüde de olsa dışına çıkılarak, dayanışma ve yardım ilkesi-

ne dayalı bir işleyişin insancılığının ayırıcına varma yönünde önemli bir ufuk genişlemesi sağlanmış olur.

Ne var ki bugün yeryüzünde egemen kılınmak istenen süreç, bu gerekliliğin tamamen tersi doğrultudadır. Sermaye, içine düştüğü bunalımın çaresini, sosyal devleti, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği ortadan kaldırma yolunda aradığı için, sosyal güvenliğin bunalımına çözüm bulma amacıyla dayatılan sözde çözümlerin öncelikli hedefi de, devletin sosyal güvenliğin sağlanmasında oynadığı rolün sınırlandırılmasına veya bu role son verilmesine yönelik olmaktadır. Nitekim, emeklilik yaşının yükseltilmesi yönündeki eğilimlerin canlanmasının gerisinde yatan ve basına da yansımış bulunan Dünya Bankasının gizli raporunda da aynı anlayışın hakim olduğunu görmekteyiz. "Türkiye'de Sosyal Güvenlik: Büyük Önem Kazanan Kriz ve Reform Seçeneği" başlığını taşıyan bu raporda ilk adım olarak prim toplama işinin özel sigorta şirketleri eliyle yapılması öngörülmektedir.

Sosyal güvenliğin reformu adı altında ortaya atılan sözde çözümlerin asıl hedefinin, sosyal güvenliğin de özelleştirilmesine yönelik olması düşündürücüdür. Bunun anlamı, ekonomik sömürünün sonuçlarını mümkün olduğunca gidermeye yönelik bir kurumsallaşmanın bizatihi kendisinin de sömürü alanı haline getirilmesinden ibarettir. Halkımız "et kokarsa tuz var, tuz kokarsa ne var" demiştir. Bunların amacı "tuz"u da kokutmaktır. Sosyal güvenliği özelleştirmek demek, kâr peşinde koşan özel sigorta kurumlarını memnun edecek düzeyde prim ödeyebilecek gücü olanları kapsam içine alma, bu güçten yoksun olanları ise kendi kadersizlikleriyle başbaşa bırakma esasına dayalı, bilinen orman kanunlarını meşrulaştırmak demektir.

Sosyal güvenliğin, esas olarak özel sigorta kurumları eliyle sağlanması girişimi, zengin ülkelerin başında gelmesine karşın, ABD'de bile tam bir iflasla sonuçlanmıştır. Halen, ABD'de 37,5 milyon insan, gerekli prim miktarını ödeyecek güçte olmadığından tümüyle sigortasızdır; yeterince sigortalı olmayanların sayısı ise bunun iki katıdır.¹ Sosyal sigorta kurumlarını özelleştirme yolundaki gidişin, bunalımın gerçek nedeni olan sosyal adaletsizliğin daha da derinleşmesinden başka bir anlam taşımadığı, bizim gibi yoksulu bol bir ülke olan Şili'de yaşanan tecrübelerde çok daha açık bir biçimde görülmüştür. Şili'de ayrıca görülmüştür ki halkın ve emeğin özlemleriyle bu ölçüde çelişen bir tahribatın gerçekleştirilmesi, ancak, halkın ve emekçi örgütlerinin ses çıkaramaz konuma sokuldukları koyu bir dikta rejiminde mümkün olabilmektedir.²

Besbelli ki şimdi bu örneklerle, zaten son derece yetersiz olan, Türkiye'deki sosyal güvenliğin çöküşünü nasıl ekleyeceklerinin arayışı içindedirler.

1 Laurent Zecchini, "Etats Unis: bataille au Congrès", *Le Monde*, les 50 ans de la sécurité sociale, le 5 Octobre 1995, p. VII.

2 Bkz. C. Gillion-A. Bonilla, "Şili'de Emeklilik Sisteminin Özelleştirilmesi" (ILO, *World Labour Report*, 1993, s. 63'ten çev. Y. Koç), *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Nisan 1993, c: XVII, s. 40; Dilek Oğuz, "Sosyal Güvenlik'te Şili Modeli, Türkiye'nin Pinochet'si Kim Olacak?", *Aydınlık*, 3 Şubat 1996, s. 10.

Son yıllarda işveren çevrelerinin sürekli olarak gündeme getirdiği bir kavram, "esneklik"tir. Esneklik, küreselleşen dünyada artan rekabet koşullarında ayakta kalabilmenin önkoşulu olarak sunulmaktadır.

Halbuki, "esneklik" adı altında işverenlerce gerçekte savunulan ve uygulanan, sermayenin işçi hak ve özgürlüklerini daha da kısıtlama çabasıdır. Sendikalar da esneklikten yanadır. Ancak sendikaların savunduğu esneklik, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlükler konusundaki katı düzenlemelerin kaldırılması, daha demokratik bir çalışma mevzuatının kabulü ve uygulanmasıdır. Günümüzde tartışılan konu, işçi haklarını ve sendikal hak ve özgürlükleri "katılık" olarak değerlendiren ve işverenlerin haklarını daha da genişletmeyi amaçlayan, işveren yanlısı bir "esneklik"tir.

Sermaye, 1980'li yıllarda önce sosyal devlet anlayışına karşı çıkmışken, günümüzde işçiyi koruyucu mevzuatı da etkisiz kılmak için yol ve yöntemler peşindedir. Bunlar ilk olarak MESS tarafından özel kesim toplu sözleşmelerinde kapsamlı bir biçimde gündeme getirilmiştir. 1995 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde kamu işveren sendikalarının mevcut haklarını daha da geriye götürmeyi amaçlayan önerileri de, işverenlerin çıkarları doğrultusunda "esneklik sağlama" anlayışının parçaları ve uygulamalarıdır.

İşverenlerin çıkarlarını gözeten bir esnekliği savunan kişilerden biri olan Prof. Dr. Can Tuncay bu gerçeği şöyle ifade etmektedir:¹ "Denebilir ki İş Hukukunda esneklik, dünya ekonomisinde son zamanlarda yaşanan neo liberalizm akımının İş Hukukunda ki uzantısıdır."

TİSK Genel Başkanı Sayın Refik Baydur da bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:² "Dünyada salt işçinin korunması için yasalar dönemi geçmiştir. Dünyada işletmenin ayakta durmasına dönük yasalar dönemi içindeyiz."

Bu temel değişimi, TİSK Genel Sekreteri Sayın Kubilay Atasayar da farklı bir sınıflandırma içinde ele almaktadır:³

"İş münasebetlerinin gelişimini üç ana başlık altında toplamak mümkündür. İngiliz sanayi devrimi sonrası yaşanan, klasik liberal görüşün hakim olduğu, aktif

ESNEKLİK ÖNERİLERİ VE TEHLİKELER

YILDIRIM KOÇ
Genel Başkan Danışmanı

serbestisinin, serbest teşebbüs hakkının sınırsız olarak kabul edildiği 1. dönem. Müdahale dönemi olarak adlandırılan, işçiyi koruma amacı taşıyan iş hukuku normlarının konulduğu 2. dönem. İş hukukunda esnek arayışlarının geldiği 3. dönem."

İşverenlerin isteği, işyerini yönetmede ve işçileri çalıştırmada, yasalara, sendikaların ve toplu iş sözleşmelerinin getirdiği her türlü kısıtlamanın kaldırılmasıdır.

İşverenlerin çıkarları doğrultusundaki esnekliğin savunucuları, yasalarla hak tanıma uygulamasının kaldırılarak, yasalar yerine toplu iş sözleşmesinin geçmesini, toplu iş sözleşmesinin yerine de bireysel hizmet akdinin geçmesini istediklerini açıkça söylemektedirler. Yasaların değiştirilmesi ve çiğnenmesi zorken, toplu iş sözleşmesinin değiştirilmesi ve çiğnenmesi çok daha kolaydır. Bu biçimdeki bir esnekleşmenin savunucularından Prof. Dr. Münir Ekonomi bu konuda şunları söylemektedir:⁴

"Esnekleştirme aracı olarak toplu iş sözleşmesi: ...Esneklik de dahil çalışma düzeninin değişen şartlara intibakını gerçekleştirecek en önemli araç toplu iş sözleşmesidir. Bu açıdan ülkemizde çalışma hayatında yeni bir girişim zorunlu görülmektedir... Öyle ki daha önce standart norm olarak getirilen asgari kanuni şartların yeri, bundan böyle ihtiyaçlara göre de değişebilen toplu iş söz-

leşmesi hükümleri ile doldurulmuş olacaktır."

Prof. Dr. Münir Ekonomi, yasalarla belirlenen asgari şartların toplu iş sözleşmeleri ile daha da aşağı çekilebilmesini; örneğin, yasal olarak belirlenmiş asgari ücret yerine, toplu iş sözleşmesi ile daha da düşük bir ücretle çalıştırılabilmesini şöyle savunmaktadır:⁵

"Kanuni asgari şartların toplu iş sözleşmesi ile işçinin daha az yararına kararlaştırılması."

Prof. Dr. Münir Ekonomi, toplu iş sözleşmesinin işçiyi koruyucu hükümlerini de esnekliğe aykırı bulmakta, gerekirse bireysel hizmet akdinin toplu iş sözleşmesinin gerisinde düzenleme getirebilmesini şöyle savunmaktadır:⁶

"Hizmet akdinin toplu iş sözleşmesine aykırı hükümlerine geçerlilik tanıma: ...Toplu iş sözleşmesinde genel olarak veya belirli hallerde ya da konularda hizmet akitlerine aykırı hükümler konulmasını açık tutacak bir şartın kabul edilmesinde, herhalde objektif hukuki dayanakların olması gerekir. Esneklik yönünden konulabilecek bu şekildeki düzenlemeler..."

Prof. Dr. Münir Ekonomi, bir başka yerde de şunları söylemektedir:⁷

"Esnekleştirme aracı olarak hizmet akdi: ...Değnilmesi gereken bir konu, işveren personel yönetmeliğinde yer alan tip çalışma şartlarında herhangi bir değişiklik yapıldığında, bu değişiklik işçinin daha az yararına olsa dahi işçiler tarafından kabul edileceğine dair bir hükme işçilerin peşinen muvafakat etmeleridir. İşçilerin serbest iradeleriyle benimsedikleri böyle bir şart hukuken geçerlidir ve işverence yapılan değişiklikler işçiyi bağlayacaktır."

İşveren yanlısı bir esnekleşmenin savunucuları, işçileri koruyucu mevzuatı ihlal eden işverenlerin yasalarca cezalandırılmasına bile karşı çıkmaktadır.

Bu görüşü dile getirenlerden biri yine Prof. Dr. Münir Ekonomidir. Sayın Ekonomi şunları söylemektedir:⁸

"Bütün konularda mutlaka ceza hükümleri bulunması gerekir-miş gibi isabetli olmayan 'katı' bir görüşten hareketle..."

TİSK, savunduğu esnekliğin unsurlarından birinden ne anladığını şöyle ifade etmektedir:⁹

"Sayısal esneklik, işçi giriş çıkışlarında rahatlatma; çalışma saatlerinin azaltılıp, ücretlerin aşağı çekilmesi; fazla mesainin azaltılması, ücretlerin belirli bir süre dondurulması, erken emeklilik sistemlerinin getirilmesi gibi hususları sağlamaktadır."

İşverenlerin esnekleşme aracılarıyla istedikleri öncelikle işverenin yönetmede ve işçileri çalıştırmada sınırsız yetkisidir. Bu genel talep, çeşitli alt başlıklara bölünmektedir:

- İşe işçi alma: İşverenler, hiçbir kısıtlama olmaksızın, istedikleri zaman, istedikleri biçimde çalıştırılmak üzere işçi alabilmek istemektedir. Esneklik adına öngörülen güvencesiz ve hakların sınırlandığı istihdam biçimleri şunlardır: Kısmi süreli çalışma, belirli süreli hizmet akdiyle çalıştırma, geçici işçilik, kiralık işçilik, çağrı üzerine çalışma, kadın ve çocuk işçi çalıştırmasında kısıtlamanın kaldırılması, kaçak işçilik, taşeronluk, götürü iş, eve iş verme, teleçalışma, İş ve İşçi bulma Kurumu'nun aradan çıkarılması, özel istihdam bürolarının kurulabilmesi,¹⁰ bazı işyerlerinde sendikaların işçi almadaki sınırlı etkisinin kaldırılması.

- İşçiyi istediği işte çalıştırma: İşçinin belirlenmiş işi ve görevi dışında çalıştırılabilmesi, işçinin işverenin istediği bölgeye veya birime tayin edilebilmesi, işyeri sendika temsilcisinin ve yöneticisinin güvencelerinin kaldırılması.

- İşçiyi istediği zaman ve istediği kadar çalıştırma: Günlük çalışma süresi konusundaki kısıtlamanın kaldırılması, işçinin günlük çalışma süresinden sonra veya hafta tatili ve genel tatillerde onay aranmadan çalışma zorunluluğu, ara dinlenmelerinin işverenin istediği zaman kullandırma, günlük veya haftalık kısa süreli çalışma, işverenin isteğiyle ücretsiz izin, Çalışma Bölge Müdürlüğünden izin alınmaksızın fazla çalışma yapma, emzirme iznini işverenin istediği zaman kullandırma, işçi postalarının düzenlenmesinde Çalışma Bölge Müdürlüğüne bildirme ve değişikliklerde izin zorunluluğunun kaldırılması.

Prof. Dr. Münir Ekonomi bu konuda şunları söylemektedir:¹¹

"Haftalık çalışma süresinin iş günlerine 'eşit ölçüde' bölünmesi ve ara dinlenmelerinin bir işyerinin aynı kısmındaki bütün işçilere 'aynı saatte' uygulanacağına ilişkin hüküm yenilenerek, özellikle

haftalık çalışma süresinin kısıtlandığı hallerde 4 iş gününe bölünerek de uygulanması için imkanı veren şekilde değiştirilmelidir."

- İşçiyi istediği ücrete çalıştırma: Asgari ücretin kaldırılması, toplu iş sözleşmelerindeki taban ücretin kaldırılması, fazla mesai ücretinin kaldırılması, fazla çalışmanın ücretli izinle takas edilmesi (telafi çalışması), vardiya zammının kaldırılması, gece zammının kaldırılması, bazı toplu iş sözleşmelerinde yer alan "sendikası işçiye verilen zam sendikacıya da uygulanır" hükmünün kaldırılması, yalnızca fiilen çalışılan süre için ücret ödenmesi, parça başı ücret uygulamasının yaygınlaştırılması, ücretlerin enflasyon oranıyla bağlantısının kesilmesi, ücretlerin dondurulması.

TİSK'in bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirilmektedir:

"Esnek çalışma modellerinde daha ziyade çalışan süreye göre ücret ödeme uygulaması yapılmaktadır. Bizim ücret yapımızda da bu yönde bir değişiklik esneklik uygulamalarının yapılmasının sağlanması çok yararlı olacaktır."¹²

"Daha esnek ücret yapılan geliştirmek açısından, karla orantılı ücret artışları da tercih edilen sistemler arasında yer almaktadır... Batıda, toplu iş sözleşmelerinde yer alan 'sıfır ücret zammına karşı işten çıkarmama taahhüdü', ücrette esnekliğin bir başka görünümünü oluşturmaktadır."¹³

"Ücret düzeyleri verimlilikle ilişkilendirilmeli ve verimlilik farklılıklarını yansıtmalıdır. Performansa dayalı ücret artış sistemi benimsenmelidir. Ücret farklılıklarını gerçekçi olmayan asgari ücretlerle bozulmamalı ve gençlerin istihdamını teşvik edecek bir düzeye belirlenmelidir. İşveren ve işçi, eğitim, kabiliyet, tecrübe ve başarının gözönünde bulundurduğu bireysel ikili ücret amlaşmalarına gidebilmelidir."¹⁴

- İşçiyi işten çıkarma: İş güvencesinin sağlanmaması, işçinin işten çıkarılmasını zorlaştıran her türlü kısıtlamanın kaldırılması, kıdem tazminatının kaldırılması.

İşverenlerin esneklik konusunda en fazla önem verdikleri nokta, işverenin işten işçi çıkarma haklarında herhangi bir kısıtlamaya gidilmemesidir.

TİSK yetkilileri ve yayınları, bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"İstihdam esnekliği, işe alma ve işten çıkarma şartlarında esneklik olarak tanımlanabilir."¹⁵

"İş Güvencesi Yasa Taslağı bugün tartışacağımız konuşacağımız esneklik konusuna taban tabana zıt bir kanun tasarıdır."¹⁶

"İhbar önellerinin azaltılması, işten çıkarmalarda işçinin vasıflarına ilişkin gerekçe gösterilmesi zorunluluğunun kalkması, teknolojik gerekçelerle işten çıkarmaların kolaylaşması yönündeki gelişmeler, sayısal esnekliği teşvik edici yönde yeniliklerdir. Tüm dünyada yaşanan esneklik hareketlerine karşın, ülkemizde, ILO'nun 158 sayılı Sözleşmesine dayanarak işten çıkarmalara ilişkin getirilmek istenen sınırlamalar, çalışma hayatının esnekliği ile hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır."¹⁷

İşverenlerin, "esneklik" adı altında gündeme getirdikleri bu taleplerin tümü, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin onyıllar boyu süren mücadeleleriyle elde ettikleri temel kazanımlardır. Sermaye, önümüzdeki dönemde bu temel kazanımların kaldırılmasını hedef almıştır. 12 Eylül sonrasında görülmemiş bir saldırı gündemdedir. Bu koşullarda, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi her zamankinden daha güçlü bir birlik ve bütünlük oluşturmaya zorundadır.

1 Tuncay, Can, "Çalışma Süreleri ve İstihdam Türlerinde Esnekleşme Gereği", Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, *Çalışma Hayatında Yeni Gelişmeler, Esneklik*, Ankara, 1995, s. 57.

2 Baydur, Refik, bkz. "Genel Görüşme", Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, *Çalışma Hayatında Esneklik*, İzmir, 1994, s. 177.

3 Atasayar, Kubilay, "Türk İşverenleri Açısından İş Hukukundaki Esneklik", Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, a.g.k., İzmir, 1994, s. 315.

4 Ekonomi, Münir, "İş Hukukunda Esnekleşme Gereği", Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., Ankara, 1995, s. 33.

5 Ekonomi, M., a.g.y., s. 34.

6 Ekonomi, M., a.g.y., s. 35.

7 Ekonomi, M., a.g.y., s. 36.

8 Ekonomi, M., a.g.y., s. 30.

9 TİSK, *Çalışma Hayatında Esneklik*, TİSK İnceleme Yayınları No. 10, Ankara, 1994, s. 7.

10 TİSK: "Özel istihdam büro ve acentalarının faaliyetine geçirilmesi konusunda gerekli hazırlıklara vakit geçirilmeden başlanmalıdır", TİSK, *Çalışma Hayatında Esneklik*, TİSK İnceleme Yayınları No. 10, Ankara, 1994, s. 23.

11 Ekonomi, M., a.g.y., s. 31.

12 Göçer, İ., Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., s. 14.

13 TİSK, a.g.k., s. 14.

14 TİSK, a.g.k., s. 17.

15 Atasayar, K., a.g.y., s. 316.

16 Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası, a.g.k., s. 13.

17 TİSK, a.g.k., s. 19.

Toplu beslenme yapılan kuruluşlarda gıda kayıplarının önlenmesi ve artıkların değerlendirilmesi

Doç. Dr. Yasemin BEYHAN

Toplu beslenme yapılan kuruluşlarda yönetimin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi sınırlı bütçe olanaklarıdır. Buralarda genellikle yiyecek-içecek hizmetleri kısıtlı bütçe olanakları ile yürütülmeye çalışılmaktadır. Bunun için de toplu beslenme hizmetlerinde en önemli amacı, tüketicilerin yeterli ve sağlıklı beslenmesini sağlamak, bunları sağlarken de ekonomik olmak, artık ve kayıplar minimum düzeye indirmek, oluşan artıkları da en iyi şekilde değerlendirmektir.

Toplu beslenme sistemlerinde yemeklerde oluşan artık ve kayıplar şu şekilde sıralanabilir:

1. BESİN DEĞERİ KAYIPLARI

2. ARTIKLAR

- Hazırlama artıkları
- Kazan artıkları
- Tabak artıkları

KAYIP VE ARTIKLARIN NEDENLERİ

TBS'lerinde artık ve kayıpların nedenleri yönetsel ve tüketicilere ait nedenler olarak iki temel gruba ayrılabilir:

I. YÖNETİMSEL NEDENLER

- Yiyecek-içecek yöneticisinin konunun uzmanı olmayışı veya yönetsel ve teknik bilgi ve beceriye sahip olmaması,
- Toplu beslenme hizmetlerinde sayıca yetersiz ve/veya kalifiye eleman olmayışı,
- Personele gerekli eğitimin verilmeyişi veya verilen eğitimin yetersizliği,
- Yemek hazırlama, pişirme ve servisinde gerekli araç-gerecin yetersizliği,
- Mutfak ve yemekhanenin planının uygun olmayışı,
- Yemek üretiminin uygun olmaması,
- Üretim ve serviste yemeklerde porsiyon kontrolünün sağlanamaması,
- Yemeklerin üretiminde standart tarifelerin kullanılmaması/uygulanmaması,
- Besin, personel ve fiziki koşul/araç-gereç hijyenine dikkat edilmemesi,

- Yiyeceklerle uygulanan satınalma ve depolama tekniklerinin uygun olmayışı,
- Toplu beslenme hizmetlerine ayrılan bütçenin yetersizliği.

II. TÜKETİCİLERE AİT NEDENLER

- Tüketicilerin beslenme alışkanlıkları,
- Psikolojik durum,
- Sosyo-ekonomik durum,
- Yiyecek allerjileri,
- Yeterli ve dengeli beslenme konusunda bilinçsizlik.

Yukarıda belirtilen nedenler genel olarak tüm artık ve kayıplar için sözkonusudur. Artıklardan hazırlama artıkları daha çok besinlerin uygun yöntemlerle satın alınmaması, kalite kontrollerinin yeterince yapılmaması, uygun depolamama ve hazırlama aşamasında gerekli olan araç-gerecin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Kazan artıkları ise en çok yemeklerin dağıtımında porsiyon kontrollerinin yeterince sağlanamamasından kaynaklanır.

Servis/tabak artıkları ise yemeklerin kalitesi ve porsiyon kontrollerinin yeterince sağlanamaması ile yakından ilgilidir.

YEMEK KALİTESİNİ ETKİLEYEN ETMENLER:

1. Gizli kalite: Yemeğin besin değeri, mikrobiyolojik özelliği bir yemeğin gözle görülmeyen ancak kalitesini oluşturan önemli bir kriterdir.

2. Görünür kalite: Yemeğin gözle saptanabilen, sübjektif özellikleri görünür kalite ile ilgili kriterlerdir. Sübjektif özellikler:

- Yemeğin görünümü,
- Rengi,
- Tat ve lezzeti,
- Kıvamı,
- Kokusu,
- Temizliği,
- Sıcaklığı.

Yemeklerin kaliteli üretimi için bilimsel olarak yemek hazırlama ve pişirme ilkelerini uygulamak gerekir.

BESİNDEĞERİ KAYBINI ÖNLEMELİK İÇİN ÖNERİLER

- Yiyecek mümkün olduğu kadar taze, yarasız-beresiz, temiz olarak satın alınmalıdır.
- Yiyecek hemen kullanılmıyacaksa, derhal cins ve raf ömürleri dikkate alınarak uygun yöntemlerle depolanmalıdır.
- Yiyecekler özellikle taze sebzeler ayıklandıktan sonra yıkanıp, doğranır doğranmaz sıcak pişirme ortamına atılmalıdır.
- Yiyecekler uzun süre kesilmiş olarak oda sıcaklığında bekletilmemelidir.
- Her türlü yiyeceğin mümkün olan en kısa sürede pişirme işlemleri tamamlanmalıdır.
- Pişirme sırasında ısı denetimi sağlanmalı, pişirme kabı sık sık açılmamalıdır.
- Pişen yemekler servise dek uygun sıcaklıkta bekletilmeli (10-60°C'nin dışında) ve mümkünse en geç 2 saat içerisinde servis edilmelidir.

YEMEKLERİN SÜBJEKTİF KALİTEYİ SAĞLAMAK İÇİN ÖNERİLER

Renk: Yiyeceklere doğal rengini veren bileşiklerin özelliklerini yitiren etmenlere dikkat edilmelidir. Bunun için yeşil renkli sebzelerin pişirilmesinde hafif kahverengileşmeyi önlemek için pişirme kabının kapağı bir kez açılmalıdır.

Beyaz renkli yiyeceklerin hava teması ile renleri kararır. Bu nedenle bu tür yiyecekler hava temasında fazla bekletilmeden hemen pişirilmelidir.

Şekil/Kıvam: Her yemeğin kendine özgü şekli/kıvamı vardır. Bunun için yemeklerin pişirme süreleri çok önemlidir. Gereğinden fazla pişirilen yemeklerde şekil ve kıvam bozulukları olur. Yemekler kapağı sıkı kapalı, pişirme kalitesi yüksek kaplarda pişirilmeli, pişirme kabının kapağı sık sık açılmamalıdır. Ayrıca yemekler pişerken sık sık karıştırılmamalıdır. Kısa sürede pişirme sağlanabilmesi için güç pişen yemeklerin basınçlı tencerelerde pişirilmesi sağlanmalıdır.

Tat-Lezzet: Yemeklere tat ve lezzet veren yiyeceklerin bileşimindeki uçucu bileşiklerdir. Yemeklere eklenen uygun miktarlardaki baharatlar da tat ve lezzeti etkiler. Yemekleri gerektiğinden uzun süre pişirmek lezzet ve besin değeri kaybına yol açar. Bu durum özellikle kükürtlü bileşikler içeren lahanalar, karnabahar, prasa vb. sebzelerde oluşur. Bu nedenle yemeklere lezzeti artırıcı uygun baharatlar eklenmeli ve yeterli sürede pişirilmelidir.

Sıcaklık: Yemeklerin servis sıcaklıkları yemek kalitesinde rol oynayan önemli etmenlerdendir. Çorbalarda sıcaklık 70-75 °C iken, diğer yemeklerde 60-65 °C olmalıdır. Bunun için yemekler ocaktan indirildikten ve servis kaplarına alındıktan

sonra benmarili, sıcak servis tezgahları ve/veya servis arabalarına aktarılmalıdır.

Temizlik: Yemeklerin içerisinde yabancı bir cisim olması veya gözle görülmeyecek şekilde mikrobiyolojik kirlenmenin söz konusu olması yemek tüketimini önemli derecede etkiler. Bunu önlemek amacıyla üretim aşamasının ve başından itibaren besin, bireysel ve araç-gereç hijyenine son derece dikkat etmek gerekir. Aksi halde sadece artıklar değil, besin zehirlenmeleri sorunu ile de karşılaşmaya kalınır.

Yemeklerde oluşan servis artıklarının önce nedenleri saptanmalıdır. Nedenler saptanırken hem yönetsel, hem de tüketici ile ilgili etmenler bir bir incelenmelidir. Bu amaçla tüketicilere yemeklerde artık bırakma durumu ve nedenleri ile ilgili bir anket uygulanmalı, gerekirse rasgele ve yemek yiyenleri temsil edecek şekilde tepsilerden/tabaklardan artık saptamasına gidilir. Sorunun nedenleri ortaya çıkarıldıktan sonra aksaklıklar giderilerek sorun çözülür. Artıkların önlenmesinde tüketici eğitimi çok önemlidir. Bu nedenle her toplu beslenme hizmeti verilen kuruluştaki yiyecek-içecek yöneticisinin tüketicilerin beslenme konusundaki eğitimlerine önem vermesi gerekmektedir.

KAZAN ARTIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Servis/tabak artıkları ancak çöpe atılır veya hayvan yemi olarak kullanılır ve bu kayıp direk ekonomik bir kayıp olarak kabul edilir. Kazan artıkları ise bir şekilde değerlendirilerek ekonomik kayıpların bir miktar önüne geçilmiş olunur. Burada çok önemli bir nokta vardır. Artan yemekler servis sonrası oda sıcaklığında fazla bekletilmeden hemen 10 °C nin altına kadar soğutulur, derinliği 10 cm.yi geçmeyen sıg kaplara konularak artan yemekler için uygun olan depolarda saklanır. Artan yemekler en kısa zamanda başka bir şekilde değerlendirilebilir:

- Pilav çorbalarda, kadayıf köfte yapımında, sebze yemeklerinde, dolmalarda kullanılabilir.
- Kurufasulye ve nohut yemekleri pilav içine eklenebilir.
- Makarna süt, yumurta ve peynir ilavesi ile finn makarna olarak değerlendirilebilir.
- Sebze yemekleri çorbalarda ve böreklerde kullanılabilir.

KAYNAKLAR

1. Kutluay, T., Birer, S.: Kurum Beslenmesi, MEB Yayınları, No: 808, 1989.
2. Yücecan, S: Toplu Beslenme Yapılan Kuruluşlarda Yemek Hazırlama ve Pişirme Yöntemleri ile Standart Tarife Kullanımı ve Kayıpların Önlenmesi, MPM Yayınları, No: 325, Ankara, 1985.
3. West, B.B., Wood, L.: Food Service in Institutions, Mac Millan Publishing Company, New York, 1988.
4. Özkaya, H.: Kaliteyi Etkileyen Etmenler ve Besinlerde Kalite Kontrolü, MPM Yayınları, No: 325, Ankara, 1985.

Dünya'da ve Türkiye'de Gelir Dağılımı

Bir plandan yoksunsan, başkasının planının bir parçası olursun

Amerikan Atasözü

İSMAİL KARAMAN

Devlet Planlama Teşkilatı Müşaviri,
DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon
Genel Müdürü

Bu yılın Mart ayında Birleşmiş Milletler tarafından Kopenhag'da düzenlenen ve Sayın Cumhurbaşkanı-
mız ile 114 Devlet ve/veya Hükümet Başkanının katıldığı Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (D.S.K.Z.) toplantısında şu üç ana konu sosyal sorunların çözümünde esas olarak alınmıştır.

Bu konulardan ilki Dünya'da yoksulluğun azaltılması, ikincisi produktif istihdamın artırılması, sonuncusu da sosyal entegrasyonun sağlanmasıdır.

Günümüzde; Dünya'da şimdiye kadar benimsenen ve uygulanan ekonomi politikaları ile insanlığın sorunlarının yeterince çözülmediği sonucuna varılmıştır.

İşte bu amaçla da D.S.K.Z.'de yeni yaklaşım türlerinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Zirve'nin ilk hedefi olan yoksulluğun azaltılması anlayışında mevcut yoksulluğun ortaya çıkıp ona göre yeni politikaların oluşturulması ancak gelir dağılımının tesbiti ile mümkün olabilir. Bu amaçla yoksulluğun ülkelerde tesbiti çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Çağımızda toplumların refahını sağlayacak ve yaygınlaştıracak olan GSMH'daki büyüme ve onunla birlikte gelir dağılımı politikalarının geliştirilmesi hususu, sosyal adalet amaçlarında en önemli araç olarak kullanılmaktadır.

I- Gelir Dağılımının Anlamı ve Önemi

Gelir Dağılımı; bir ülkede belirli dönemler içinde yaratılan milli hasıla veya gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir. Gelirin fertler, aileler, tüketici birimler vs. arasındaki dağılımına kişisel dağılım adı verilir, üretim faktörlerinden aldıkları paylar ise fonksiyonel dağılım başlığı altında incelenir.

Ekonomide modern büyüme teorileri arasındaki önemli farklardan biri gelir dağılımına, modelde verilen yer ve önemle belirlenmektedir.

Cambridge Okulu, Neo Keynesyen veya Post-Keynesyen diye adlandırılan büyüme teorilerinde, ilk temellerini Ricarda'nın attığı bir gelenek gereğince; gelir dağılımı, bütün ekonomik faaliyetleri tayin eden, en önemli unsur olarak kabul edilmekte ve gelir dağılımının ekonomik büyümedeki yeri ve önemi hakkında tartışmalar geniş ölçüde devam etmektedir.

Gelir dağılımı ve bölüşüm ilişkileri, birtakım iktisadi ve sosyal sorunlar gibi sadece bilim adamlarının ve teorisyenlerin ilgilerini çeken konulardan değildir, insanlık tarihinin en eski çağlarından beri çeşitli türde ortaya çıkmış, sadece filozofların değil, ideologlardan din adamlarına kadar toplumsal adaleti düşünen her kafada yer etmiş olan sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgilidir.

Gelir dağılımı üzerindeki bilgiler, çeşitli sosyal sistemlerin ve siyasi kadroların sosyal adalet ve eşitlik kastaslarına göre değerlendirilmesi imkanını sağlayarak toplumlara yön vermede rol oynar.

Gelir dağılımı; ülkede yaratılan toplam gelirin, fertler veya ailelerin herbirine düşen diliminin büyüklüğü bakımından paylaşılma şekli olarak veya nüfusun aynı oranın gelirin belli oranını alması şeklinde tarif edilebilir. Bu konuda geliştirilmiş ölçütler bulunmakla birlikte yukarıda sunulan yaklaşım uluslararası yayınlarda genel kabul görmektedir.

Bu dağılım sosyal ve iktisadi bakımdan büyük önem taşımaktadır. Ailelerin tasarruf ve tüketim eğilimleri ve satın aldıkları mal ve hizmetlerin niteliği gelirlerinin büyüklüğüne göre değiştiğinden, gelir dağılımı bir ülkede tüketim ve tasarrufun hacmini, tüketimin bileşimini etkiler. Bu sebeplerle ülke tasarruf hacminin ve yatırımların miktarının tahmininde fert başına gelirle birlikte, gelir dağılımını da incelemek gerekmektedir.

Ancak gelir dağılımı bugün özellikle sosyal bakımdan ilgi uyandırmaktadır.

Günümüzde paraya verilen önem eski devirlere nazaran çok artmıştır. Bilhassa prestij evvelce paradan ziyade tecrübe, bilgi, toplum hizmetlerinde yararlık göstermiş olmak gibi değerlerden doğardı. Aynı zamanda insanlar mütevekkildi. Aşağıgeldikleri ihtiyaçlarını karşılayabildikleri müddetçe servet ve gelir farklarını tabii görürlerdi. Şimdi dünya maddileşmiş, para prestijin başlıca kaynağı olmuş, hayat standardı hususunda emeller artmış, kısaca tüketim toplumlarını hazırlayan psikoloji meydana gelmiştir. Buna paralel olarak, bilhassa ücret dışındaki kar ve faiz gibi gelirlerin sömürüden doğduğu yolundaki doktrinin etkisiyle, gelir ve servet farklarına karşı hassaslık da artmıştır.

Bugün sosyal düşüncelerle, iktisatçılar, politikacılar ve düşünürler toplumda iktisaden zayıf gruplara karşı sorumluluk duygusunun artması nedeniyle, bu grupların hayat seviyelerini gittikçe yükseltmek suretiyle gelir farklarını azaltmak lüzumunu kabulde birleşmektedirler.

Nitekim bütün ileri ülkelerde son yıllarda sosyal düşüncelerden kaynaklanan ekonomi politikaları sonucu olarak, gelir farkları hissedilir şekilde azalmış ve toplumların refahında, insanların mutluluğunda önemli gelişmeler görülmüştür.

II- Gelir Dağılımının Tesbiti Metodu

Bu konuda iki ana yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ülkedeki gelir dağılımını tesbit için önce ülkede bulunan aileleri temsil eden sondaj usulü ile seçilmiş örnek ailelerin incelemeye tabi tutulmasıdır. Bu örnek ailelerin harcaması ve tasarrufları ile

ikisinin toplamını teşkil eden geliri tesbit edilir. Örnekteki bu durum genelleştirilerek gelir dağılımı hakkında bilgi edinilmeye çalışılır.

İkincisi ise gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Bu konuya ait istatistikler gelişmiş ülkelerde kaide olarak gelir vergisi kayıtlarına dayanmaktadır. Ancak bazı gelirlerin vergiden muaf olması, vergi dairelerinde beyan edilenlerin küçültülmesi gibi sebepler dolayısıyla bu kayıtlar olduğu gibi esas alınamaz. Bazı düzeltmelere gidilerek tesbitler yapılır.

Diğer taraftan, makro seviyedeki verilerin değerlendirilmesi yolu ile bazı bilgi edinme veya kontrol çalışmaları yapılması ile bulunan rakamların geçerliliği test edilerek, sonuçlara ulaşılır.

Gelir dağılımı istatistikleri genellikle tek kişi yerine aileler birim kabul edilmek suretiyle tertip edilir. Yahu, üye sayıları da bazı bakımlardan aldatıcı olabileceğinden, dağılım hem teklere hem de ailelere göre gösterilir. Bu durumda ailelere ait beyannameleri, bir araya getirmek veya türlü gelir dilimlerinde ailelerde ortalama kaç üyenin ne kadar olduğu hakkında bilgi toplayarak vergi kayıtlarındaki doneleri buna göre ayarlamak icabeder. Bu işlere verginin kavranmadığı gelirlerin miktarı ve dağılımı ile beyanlardaki kaçak nisbeti hakkında tahminler ve tahminlerin sonucuna göre donelerde yapılması gereken eklemeler de yapılır.

Gelir vergisi kayıtlarına dayanmayıp, sonağıla seçilen ailelerin durumunu bütün memlekete teşmil etmek suretiyle tertip edilen istatistikler ise, önceki usuldeki noksanlıklardan başka bir de sondaj hatalarının etkisinde kalmaktadır.

Gelir dağılımı istatistiklerinde dikkate alınan gelirlerin toplamı, milli gelir istatistiklerinde tesbit edilen niceliklerden biri olan "faktör fiyatlarıyla milli gelir"e eşit çıkmaz. Sebebi ferdi gelir verilerinin "faktör fiyatlarıyla milli gelir" in aksine olarak transfer gelirlerini kavramaları, buna karşılık sermaye şirketlerinin ödediği kurumlar vergisi ile dağıtılmayan karları ihtiva etmemeleridir.

Gelir dağılımının tesbitinde kullanılan yaklaşımlar değişik olmakla birlikte gelirden nüfusun belli bir oranının aldığı pay pratik ve uluslararası kuruluşlarca kullanılan bir yaklaşım şekli olmaktadır. Bu pay genellikle nüfusun her yüzde yirmilik kısmının milli gelirden aldığı kısım olarak belirlenmektedir.

Bu belirleme şekli çok pratik olmakla birlikte dağılımdaki eşitsizlik derecelerini daha detayda tesbit için Gini katsayısı, temerküz oranı, Pareto katsayısı gibi ölçütler kullanılmaktadır. En çok kullanılan ölçüt Gini katsayısı olup, bu katsayısı tam eşitlik halinde sıfır, tam eşitsizlik halinde de -yani bütün gelirlerin tek bir kişiye aktığı ve diğer bireylerin hiç gelir almadığı hallerde olmaktadır.

III- Dünyada Gelir Dağılımı

A- Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı Değişmeleri

Bundan 60-70 yıl önceki yıllarda gelir istatistikleri düzenlenmiş olan ülkelerde dağılımda büyük eşitsizlikler görülmekteydi.

Son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki gelir eşitsizlikleri bir hayli azalmıştır. Bu ülkelerde en yüksek gelirli nüfus grubunun milli gelirden aldığı pay zamanla düşerken düşük gelirli grupların payları ise artmıştır. Ge-

lišmiş ülkelerdeki bu olumlu değişiklikler gelişmekte olan ülkelerde de genel temayül olarak görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki temayüle örnek olarak İngiltere'de 1938 ile 1955 yılları arasında en üst gelirli yüzde beş nüfusun toplam gelirden aldığı payı yüzde 30,4'den 1955 yılında yüzde 20,1'e, 1957 yılında yüzde 18'e düşmüş, en yüksek gelirli yüzde 10 nüfusun payı 1979 yılında ancak yüzde 23,3 olmuştur. ABD'lerinde en yüksek gelirli yüzde 5 nüfusun 1935-1943 yıllarında milli gelirden aldığı pay yüzde 18 iken 1949 yılında yüzde 14'e inmiş buna karşılık en yüksek gelirli yüzde 20 nüfusun payı 1935-1936 yılında 51,5'den 1985 yılında yüzde 41,9'a düşmüştür. Bu türdeki gelişmeler bazı ülkeler itibarıyla aşağıdaki tabloda görülmektedir.

TABLO 1 : GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE MİLLİ GELİRİN DAĞILIMINDA UZUN DÖNEMLİ DEĞİŞMELER

Ülkeler	Yıllar	Nüfus Yüzdelere Nüfustan Gelirden Aldığı Paylar			
		En Yüksek Gelirli % 5	En Yüksek Gelirli % 20	En Düşük Gelirli %20	En Düşük Gelirli % 60
Batı	1950	24.0	48.0	-	29.9
Almanya	1959	18.0	43.0	-	34.9
	1978	-	39.5	-	37.4
	1984	23.4	38.7	6.8	37.3
Hollanda	1949	17.0	45.5	-	34.0
	1977	-	37.0	-	39.6
	1981	-	36.2	-	40.6
	1983	-	38.3	6.9	38.0
Danimarka	1939	24.5	51.0	-	27.0
	1955	17.5	44.0	-	32.0
	1981	-	38.6	5.4	35.8
İngiltere	1949	23.5	47.5	-	-
	1957	18.0	41.5	-	-
	1980	-	39.0	-	37.0
	1981	-	-	5.8	-
İsveç	1930	30.0	59.0	-	19.0
	1945	24.0	52.0	-	23.0
	1981	-	41.7	8.0	37.3
İtalya	1969	-	46.0	-	32.0
	1980	-	44.0	-	34.0
	1986	-	41.0	6.8	35.5
Fransa	1962	-	53.7	-	23.5
	1975	-	45.8	-	32.4
	1979	-	40.8	6.3	35.6
ABD	1935	18.0	51.5	-	27.7
	1959-50	-	14.0	43.9	-
	34.3	-	-	-	-
	1985	-	41.9	4.7	32.7
Japonya	1979	-	44.6	5.2	33.6
Kanada	1987	-	40.2	5.7	35.2

Tablo gelişmiş ülkelerin gelir dağılımındaki dengelessizliklerini 30-35 yılda önemli oranlarda giderdiklerini göstermektedir.

B- Sosyalist Ülkelerde Gelir Dağılımı Değişimleri

Çin, Küba, Kore, Vietnam dışında toplumsal sistemi geçerliliğini yitiren Sosyalist rejimli ülkelerin geçmişteki gelir dağılımı ile ilgili istatistikleri ise eksiktir.

Bilinen bu eksikliklere rağmen geçmişteki sosyalist toplumlardaki gelir dağılımının ana çizgileri rejimlerinin hedef aldığı veya iddia ettiği gibi gelirlerde eşitliğe yönelmede başarı sağlayamamıştır.

TABLO 2 : BAZI SOSYALİST ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI

Ülkeler	Yıllar	Yüzde 20'lik Nüfus Gruplarına Düşen Gelir Payları				
		En Düşük Gelirli % 20	İkinci % 20	Üçüncü % 20	Dördüncü % 20	Beşinci % 20
Bulgaristan	-	9.8	15.2	18.0	22.0	31.0
Çekoslovakya	1964	12.0	13.8	19.0	22.4	31.0
Doğu Almanya	1970	10.4	15.8	19.8	23.3	30.7
Polonya	1964	9.8	13.5	18.1	22.5	36.0
	1989	9.2	13.6	17.9	23.3	36.1
Macaristan	1967	8.5	15.5	19.0	23.5	33.5
	1982	6.9	13.6	19.2	24.5	35.8
	1989	10.9	14.8	18.0	22.0	34.4
Yugoslavya	1968	6.5	12.0	17.0	23.0	41.5
	1975	6.6	12.1	18.7	23.9	38.7
	1989	5.3	10.7	16.2	23.7	44.2

Tabloda Sosyalist sistemin en güçlü temsilcisi olan Sovyetler Birliği'ndeki en düşük ücretlerle en yüksek ücretler arasındaki azami farkın oranı II. Dünya Savaşı'ndan önce, 1'e 20'yi aşıyordu. Son yıllarda taban ücretinin artırılması bu farkı 1'e 10 oranına düşürmüştür, yorumları bu ülkede Sosyalist yönetimin gelir dağılımı ile ilgili durumunu yansıtmaktadır.

Gelişmiş ülkelerle sosyalist ülkelerin gelir dağılımları karşılaştırılınca sosyalist ülkelerde serbest piyasa sisteminden daha iyi bir eşitlik anlayışına ulaşılmıştır. (Fakat, fert başına gelirlerin mutlak rakamının düşüklüğünü unutmamak şartıyla) sonucuna varılabilir.

C- Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı Değişimleri

Bu ülkelerde uzun dönemde gelişmiş ülkelerin gelir dağılımına benzer değişimler görülmekte beraber eşitsizliğin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. (Tablo-3)

Tabloda en ilginç noktalar Brezilya'da en yüksek gelirli yüzde 20 nüfus grubunun milli gelirden aldığı payın yıllar geçtikçe azalması yerine artması ve yüzde 67,5'e ulaşması ile en düşük gelirli yüzde 20'lik nüfus grubunun aldığı payın da küçülmesinde görülmektedir. Buna karşılık Hindistan, Filipinler, Malezya ve Peru'da en üst gelir gruplarının paylarının azalması, en alt gelirli nüfus gruplarının paylarının ise artması ile gelir dağılımında sınırlı da olsa iyileşmelerin görülmektedir.

TABLO 3 : GELİŞMEKTE OLAN BAZI ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI

Yüzde 20'lik Nüfus Gruplarına Düşen Gelir Payları

Ülkeler	Yıllar	En Düşük				
		Gelirli % 20	İkinci % 20	Üçüncü % 20	Dördüncü % 20	Beşinci % 20
Hindistan	1964	5.0	11.0	13.9	19.0	52.0
	1976	7.0	9.2	12.8	20.5	49.4
	1990	8.8	12.5	16.2	21.3	41.3
Filipinler	1965	3.9	7.9	12.5	20.3	55.4
	1971	5.2	9.0	12.8	19.0	54.0
	1988	6.5	10.1	14.4	21.2	47.8
Malezya	1970	3.4	8.0	12.6	20.1	55.9
	1973	3.5	7.7	12.4	20.3	56.1
	1989	4.6	8.3	13.0	20.4	53.7
Mısır	1965	4.2	9.8	15.5	23.5	47.0
	1974	5.8	10.7	14.7	20.8	48.0
Brezilya	1970	3.1	6.9	10.8	17.0	52.2
	1972	2.0	5.0	9.4	17.0	66.6
	1989	2.1	4.9	8.9	16.8	67.5
Peru	1970	1.5	5.0	12.0	21.5	60.0
	1972	1.9	5.1	11.0	21.0	61.0
	1986	4.9	9.2	13.7	21.0	51.4
Meksika	1970	4.0	6.5	9.5	16.0	64.0
	1977	2.9	7.0	12.0	20.4	57.7
	1984	4.1	7.8	12.3	19.9	55.9
Singapur	1982	5.1	9.9	14.6	21.4	48.9
Hong Kong	1980	5.4	10.8	15.2	21.6	47.0
Kore	1980	-	-	-	-	16.0(*)

(*) En yüksek gelirli yüzde 5 nüfusun payı

Öte yandan son yıllarda dikkatleri toplayan Asya Kapıları'ndan Hong-Kong ve Singapur'daki verilerin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşamadığı, çok hızlı gelişme gösteren Güney Kore'deki dağılımın gösterisinin olumsuz olduğu anlaşılmaktadır.

D- Türkiye'de Gelir Dağılımı

Ülkemizde uzun zamandan beri, milli gelir istatistikleri düzenlenmektedir. Fakat milli gelirin dağılımı ile ilgili çalışmalar çok sonraları başlamıştır.

Bu konu hakkında ilk etüd Colombia Üniversitesi'ne sunulmuş bir doktora tezi olarak hazırlanan ve tarımsal gelirlerin 1951-1953 yılları arasındaki dağılımına dayanan Eva Hirsch'in etüdüdür. Çalışma sonuç olarak tarıma yönelik özellik taşımaktadır.

Bu hususta Türk kamuoyunu meşgul eden ve gelir dağılımı ile ilgili, fakat verileri topluma yansıtılmayan Enos Raporu da 1960'lı yılların başında ülkemizde çok konuşulan bir rapor olmuştur.

Ülkemizde gelir dağılımını ciddi bir şekilde gündeme getiren Prof. Nejat Bengül olmuştur. Prof. Bengül 1959 yılında Stanford Üniversitesi'ndeki "Gelir Dağılımı Araştırması İçin Öneriler" isimli çalışmasıyla Türkiye'de gelir dağılımı çalışmasının metodik yaklaşımını şekillendirmek istemiştir.

1960 yılından sonra gelir dağılımı ile ilgili çalışmalara yönelme giderek artmıştır. Planlı döneme geçişte Planlarda gelir dağılımı ile ilgili kısmi analizler görülmeye başlamıştır. Öte yandan SBF öğretim üyeleri Alpaskan Işık, Tuncer Bulutay, Korkut Boratav ve Uğur Kurum tarafından yapılan farklı çalışmalar Türkiye

çapında geçerli bütüncül gelir dağılımı çalışmaları olmayıp gelir dağılımı verilerinin kısmi analizlerine yönelik çalışmalar olarak kabul edilmektedir.

Ülkemizde gelir dağılımı alanında çalışmaya duyulan ihtiyaç sonucu 1963 yılında DPT bir gelir dağılımı araştırması yapmıştır. Bu çalışma sondaj usulü ile yapılmadığı gibi makro veri ve hesaplara dayanmakta ve de metodik bazı hatalar içermektedir.

1963 yılı DPT araştırması kamuoyunda önemli yankılar yaratmıştır. Bunların sonucu 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü'nce yurt çapında hane halklarının gelirlerine ait bilgiler edinmek üzere yeni gelir dağılımı araştırmasına geçilmiştir. Bu araştırmada 2511 ev halkı Türkiye çapında köy, kent ve bölge dağılımında anket sorularını cevaplandırmıştır.

1968 çalışması metodik hatalar taşımakta fakat 1963 araştırmasına göre, geliştirilmiş yeni uygulamalarla daha tutarlı bir çalışma olarak yorumlanmaktadır.

1973 yılında, DPT, Hacettepe Nüfus Etüdları Enstitüsü'nce yapılan Türkiye'nin Nüfus Yapısı ve Nüfus Sorunları konusunda ülke çapında bir örnekleme niteliğindeki araştırmanın hane halkı gelirlerine ilişkin verilerini kullanarak yeni bir gelir dağılımı araştırması yapmıştır. Bu araştırmada Türkiye çapında çok aşamalı kümelili tesadüfi örnekleme metodu ile seçilen 6500 hane halkı, soru kağıtlarının uygulanacağı, örnek kütleyi oluşturmaktadır. Fakat bu uygulamada örnek hacminin kademeli uygulanması tutarsız yapılmıştır. Ayrıca, tanım gelirlerinin tesbitinde noksanlıklar bulunmaktadır.

Bunlara ilave olarak DİE 1973-1974 kırsal Yerler Gelir ve 1978-1979 Kentsel Yerler Hane Halkı Gelir ve Tüketim harcamalarını tesbit etmiştir. Bu çalışmalarındaki veriler gelir dağılımının belirlenmesinde yardımcı dokümanlar olarak değerlendirilebilir.

Daha sonraki tarihlerde Merih Celasun'un 1973 yılı DPT gelir dağılımı çalışmasının gelir dağılımı tablosu esas alınarak, 1978 ve 1983 yıllarında dağılımın ülkemizde nasıl bir seyir gösterdiğini ortaya koyan ekonometrik bir çalışması da bulunmaktadır.

1986 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim üyeleri Yılmaz Esmer, Hamit Fişek ve Ersin Kalaycıoğlu tarafından hazırlanan TÜSİAD'ın yaptırdığı 1032 hane Türkiye'de Hane Geliri, Hanehalkı Harcamaları ve Hayat Standardı isimli bir çalışması da gelir dağılımı için kullanılacak özellikler taşımaktadır. Fakat bu çalışmanın da amacı örnek sayısı yönünden tartışılan nitelikleri bulunmaktadır.

Yukarıda sunulan bütün çalışmalar metod ve uygulama açısından önemli aksaklıklarla yeterli sayılamamaktadır.

Bu gerekçelerle DPT'nin teklifi ve DİE'nin kabulü ile Türkiye'de ilk defa örnek hacmi, uygulama esasları yönünden bilimselliği kabul edilen, metodik çalışmalarına katıldığımız, 1987 Yılı Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi uygulaması sonucunda Gelir Dağılımı Araştırması yapılmıştır.

Anket 1 Ocak 1987 - 31 Aralık 1987 tarihleri arasında kentsel yerlerde her ay değişen 1202 hanehalkı, kırsal yerlerde ise bir yıl boyunca 998 hanehalkında uygulanmıştır.

DİE'nin 1987 Gelir Dağılımı Araştırması 1987 yılında uygulanan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, bölge, nüfus tabakaları ve kır-kent ayrımında gelir ve tüketim farklılaşmasını belirlemek üzere Türkiye genelinde kapsanan ilk anket olarak düzenlenmiştir. Ankette 20 binden az nüfuslu yerleşim

yerleri kırsal yerler, 20.001'den fazla nüfuslu yerleşim yerleri kentsel kesim olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmada sektörel, ücret, ücret dışı gelir, tarım, tarım dışı gelir, ücretin elde ediliş şekli, hanehalkı fertlerinin işteki durumu, bölgelere, nüfus gruplarına göre gelir dağılımı verileri detaylı olarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de ilk defa bütün boyutlarıyla ciddiyeti tartışılmayan bu çalışma ne yazık ki ilgililer tarafından yeterince incelenip, kullanılmaya hazır yönleriyle değerlendirilememiştir. Bu çalışmanın ulaştığı sonuçlar alttaki tabloda daha önce yapılmış olan gelir dağılımı verileriyle karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Daha önceki gelir dağılımı çalışmalarının metodik ve uygulamadaki yetersizliklerini dikkate almadan karşılaştırma yaparsak;

Tablodan edinilen en belirgin sonuç; gelir dağılımının Türkiye'de iyileşmeye yönelik tesbitidir. Bu sonuca rağmen Türkiye'de gelir dağılımındaki iyileşmenin çok ağır seyrettiği ve gelişmiş ülkelere göre bozuk olma özelliğini fazlasıyla koruduğu anlaşılmaktadır. Dağılımdaki çarpıklığı gösteren Gini Katsayısı 1963 yılında 0.55 iken 1987 yılında ancak 0.43'e inmiştir. Bu olumlu seyir yeterince hızlı değildir. Öte yandan en düşük gelirli yüzde 60 nüfusun 1987 yılında milli gelirin yüzde 28.91'ini almasına karşın en yüksek gelirli yüzde 5 nüfusun milli gelirin yüzde 23.01'ini almaya devam etmesi, ülkemizdeki gelir dağılımındaki iyileşmenin gelişmiş ülkelerin gelir dağılımından elde ettikleri başarılarının 60 yıla yakın bir süre daha gerisinde bulunduğumuzu yansıtan önemli göstergeler olarak yorumlanabilir.

TABLO 4 : TÜRKİYE'DEKİ GELİR ARAŞTIRMALARINDA YÜZDE 20'LİK DAĞILIMLAR VE GİNİ KATSAYILARI

Hanehalkı Yüzdeleri	DPT 1963 (1)	AÜSBF 1968 (2)	DPT 1973 (3)	TÜSİAD 1986 (4)	DİE 1987 (5)
1. % 20	4.5	3.00	3.50	3.90	5.24
2. % 20	8.5	7.00	8.50	8.40	9.61
3. % 20	11.5	10.00	12.50	12.60	14.06
4. % 20	18.5	20.00	19.50	19.20	21.15
5. % 20	57.00	60.00	56.50	55.90	49.94
6. En Yüksek % 5	-	-	-	-	23.01
Gün Katsayısı	0.55	0.56	0.51	0.46	0.45

DİE, 1987 araştırmasını takiben 1994 yılında yeni bir gelir dağılımı araştırmasına başlamıştır. Bu araştırmanın sonuçları henüz alınmamıştır.

Sonuç

Dileğimiz; çağdaş sosyal devlet politikalarının şekillendirilmesinde, sonuçları henüz alınamayan bu araştırmadaki gelir dağılımı verilerinin dikkate alınarak Anayasanın planlı kalkınma ile ilgili yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu gelişme hedeflerini gerçekleştirmede yeterince kullanılmasıdır.

1985 yılında değişikliğe uğrayan Anayasanın başlangıç kısmındaki "Her Türk Vatandaşının Bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" hükmünün gereklerinin, gerçekleştirilmesinde gelir dağılımı politikalarından çok önemli araçlar olarak yararlanılmasını bilmek sosyal devletten beklenen önemli görevlerden biridir.

Rahmet olsun H. Avni Yazıcı Konunun gerçek uzmanlarından birisi idi, sağlığında sigortalılara yapılan haksızlıkları dile getirebilmek için epey çaba harcadı! Sosyal Sigortalar Kurumunun en yetkili makamlarında bulunduktan sonra emekliliğini müteakip TÜRK-İŞ'e gelmiş ve uzmanlık dalında çalışmaya başlamıştı. Hemen hemen her gün biraraya gelip konuştuğumuz tartıştığımız konuların başında çalışanların sosyal güvenlik hakları ile bu hakkın çeşitli ülkelerdeki uygulamaları geliyordu. O'nun ani olarak aramızdan ayrılmasından sonra da meşhur mezarda emeklilik sözcüğü yeniden hortladı. İşçileri en önemli haklarından birisinden daha mahrum etmek isteyenlerin çabası yoğunlaştı!

Şayanı şükrandır ki Çalışma Bakanı Sayın Mustafa Kul hakkında zayıfıne mani olmak için gerekli çabayı göstereceğini açıklamış bulunuyor. 1960 ihtilalinden sonra TÜRK-İŞ ve bağlı kuruluşlarının çok temel uğraşları vardı. 1961 Anayasasına Hür Sendikacılık, Serbest Toplu Pazarlık, Grev haklarının girmesi için yoğun çabalar harcanıyor, bir tarafta mitingler, toplantılar yapılırken diğer tarafta Dünyanın çeşitli ülkelerinden getirtilen Anayasalar tercüme edilerek Kurucu Meclis üyelerinin ellerine zamanında ulaştırılıyordu. Evet TÜRK-İŞ'in çok yoğun gayretleri ve Kurucu Meclis üzerindeki etkinlikleri sonucu zamanında kıymetini bilemediğimiz ve Rahmetli İsmet Paşayı haklı çıkaran! 1961 Anayasası gerçekleşti.

Bu Anayasa işçi hakları açısından çağdaş bir Anayasa idi. Onaylamadığımız başlangıç bölümü ile bazı hükümlerine rağmen Anayasaya Evet oyu verilmesi için TÜRK-İŞ Yöneticileri oybirliği ile karar almışlardı.

ERKEN EMEKLİLİK GEÇ EMEKLİLİK

TÜRK-İŞ ve bağlı kuruluşlar 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra sosyal güvenlik ile ilgili yasaların ıslahı üzerinde yoğun bir çalışma ve kampanya başlattılar. Bu çalışmaların sonucu olarak 1965 de iktidara gelen Adalet Partisi zamanında adı sonradan erken emeklilik olarak anılacak olan 1186 ve 1189 sayılı kanunların çıkması sağlandı. Bu kanunu çıkaran geçici Komisyonun başkanlığı görevi bu satırların yazarı tarafından sürdürüldü. Ne gariptir ki

otuz yıldır yürürlükte bulunan bu kanunlar için de o sıralarda meşhur ZELEKA raporu ortaya çıkarılmış ve Kurumun Aktüeryal dengesinin daha o sıralarda bozulacağı iddiası ortaya atılmıştı. Enflasyon hızının % 10 larda bulunduğu bir dönemde böylesi iddiaları ortaya atmak işçileri çalışanları onların eş ve çocuklarını ana ve babalarını sosyal güvenlik haklarından yoksun bırakma gayretkeşliği idi!

Kurumun gelirlerini kuruluğu gündenberi dilediği biçimde kullanmaya alışkın Devlet Bürokrasisi Kurumdan aldıkları paralara normal faiz uygulamasını bile içlerine sindiremiyorlardı. 1980 ihtilalinden sonra işbaşına gelen hükümet bu çarpıklığı önlemek için bir dizi tedbir aldı ve faizleri zamanla yükseltmeye başladı!

Siyaset erbabının zamanlı zamansız prim affı cezalarının tecili ve sonra ortadan kaldırılması gibi ortaya çıkardığı uygulamalar dengeleri altüst etmeye yetti! Şimdi çıkış yolu arayanlar hemen yaş haddine ve geç emekliliğe yapıyorlar. Türk işçisinin üzerinde en çok hassasiyetle durduğu en önemli konulardan biriside sosyal güvenlik haklarıdır. Eğer üzerinde tam mutabakata varılacak bir sonuç metni ortaya çıkmazsa geç emeklilik konusu büyük fırtınalar yaratır. Biz bir kuşağın temsilcileri olarak O sırada Mecliste bulunan dört işçi Milletvekili 1186 ve 1189 sayılı kanunların çıkmasında geceli gündüzlü çok çaba harcadık. Şimdi hakların korunması ya da en az fire ile kurtarılması konusunda işçi kuruluşlarına konfederasyonlarına ve Meclisteki işçi kökenli Milletvekillerine çok büyük iş düşüyor. Bu çabada hepimiz üzerimize düşeni yapmalıyız, yapacağız. En azından Avni abi müsterih uyuyacaktır...

SENDİKACIYA KÜLTÜR ÖDÜLÜ

Kültür Bakanlığı, kültür ve sanat yaşamına katkıda bulunan kişi ve kurumlara birer ödül verdi. Bu ödülü alanlar arasında TÜRK-İŞ'in tek kadın profesyonel sendikacısı olan, Basisen Ankara ve İç Anadolu Şube Başkanı Yaşar SEYMAN'a ödülü Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Deniz BAYKAL tarafından verildi.

Yaşar SEYMAN'ın "Hüznün Coşkusu Altındağ" isimli kitabı Devlet Tiyatrolarında oyunlaştırıldı. Bir sendikacıya ilk kez bir kültür ödülü veriliyor. SEYMAN'ın başka kitapları da bulunuyor.

SEYMAN'la birlikte Kültür Bakanlığı özel ödülü, Hikmet ŞİMŞEK, Oktay AKBAL, Duygu ASEN, Hami ÇAĞDAŞ, Atilla DORSAY-Kurthan FİŞEK, Seynan LEVENT, Sadri ALIŞIK (eşi Çolpan İLHAN aldı) Banış MANÇO'ya verildi...

"Hüznün Coşkusu Altındağ" 1993 Sanat Kurumunun (en iyi oyun yazarı, en iyi kadın oyuncu ve en iyi dekor ödülünü aldı) Bu yıl İstanbul Devlet Tiyatrolarında gösterime girecektir.

ORMAN-İŞ'TEN KKTC'YE "HATIRA ORMANI"

Türkiye Orman İşçileri Sendikası, Başkanlar Kurulu 18-21 Ocak 1996 tarihleri arasında Kıbrıs'a gitti. KKTC'de Devlet Başkanı Rauf Denktaş başta olmak üzere Hükümet yetkililerini ziyaret ettiler. Geçtiğimiz yıl Girne Beşparmak Dağlarında çıkan büyük yangında zarar gören bölgelerin ağaçlandırılması için Orman-İş, adına ayrılan (HATIRA ORMANI) 4 hektarlık alana Genel Başkan Selahattin Güngör, Başbakan Hakkı Atun, Tarım Doğal Kaynakları Koruma ve Enerji Bakanı Özkan Murat ile Orman-İş Başkanları Kurulunun katıldığı gönüllü grup törenle temizlenmiş alana fidan dikti.

Ayrıca Orman-İş, adına Genel Başkan Selahattin Güngör, Ağaçlandırmaya çalışmalarında kullanılmak üzere 250 milyon bağışta bulundu... Öteyandan Orman-İş'in 20. kuruluş yılı dolayısıyla hazırlanan hatıra tabakları Devlet Başkanı, Başbakan ve Bakanlara hediye olarak verildi.

ERGÜL SEVİL'İ KAYBETTİK

Konfederasyonumuz personeli Ergül Sevil'i 23 Aralık 1995 günü geçirdiği elim bir trafik kazası nedeniyle kaybettik.

Arkadaşımıza Allah'tan rahmet, TÜRK-İŞ camiasına, ailesine ve dostlarına başsağlığı dileriz.

ŞUBAT'96 GIDA HARCAMASI...

- Seçim sonrası yapılan zamlar mutfığa yansımaya devam ediyor.
- Aylık gıda harcaması tutarı Şubat'96 ayında % 4.9 oranında arttı.
- Dört kişilik ailenin aylık gıda harcaması tutarı 14 milyon 575 bin lira...

- Gıda harcamasında yıllık enflasyon % 79.4; iki aylık gıda harcaması artış oranı % 14.1 olarak gerçekleşti.
- Gerçekleşen fiyat artışları, gelirini aynı oranda arttıramayan dar ve sabit gelirli kesimlerin yaşamlarını daha da zorlaştırıyor.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından, çalışanların yoğun olarak alış veriş yaptıkları yerler dikkate alınarak sürekli olarak yapılan piyasa araştırması, aile bütçesinde önemli bir ağırlığa sahip olan gıda harcaması tutarının Şubat 1996 ayında da, geçen ay olduğu gibi artış eğilimini sürdürdüğünü ortaya çıkarmıştır.

Seçimler nedeniyle ertelenen çoğu zamların seçim sonrası devreye girmesiyle birçok mal ve hizmetin fiyatında meydana gelen artış zincirleme etki göstermiş ve bu ürünleri girdi olarak kullanan firmaların da ürünlerinde fiyat artışına yol açmıştır. Bu çerçevede, dört kişilik ailenin aylık gıda harcaması tutarı da Ocak ayında % 8.8 oranında artarken, Şubat ayında bu artış oranı % 4.9 oranında olmuştur.

Araştırma sonucuna göre;

- * Aile bütçesinde önemli bir harcama grubunu oluşturan gıda harcaması Şubat ayı itibariyle bir önceki aya göre yüzde 4.9 oranında artış göstererek 14 milyon 575 bin lira olmuştur.
- * Söz konusu artışın yalnızca Şubat ayında aile bütçesine getirdiği ek yük 677 bin liradır. Yılın ilk iki ayı itibariyle gelen ek yük neredeyse asgari ücretin üçte biri tutarındadır.
- * 1996 yılının ilk iki ayında meydana gelen artış %

14.1 oranındadır. Gıda harcamasındaki bir yıllık artış oranı ise % 79.4'tür.

Bilimsel veriler esas alınarak farklı yaş grupları itibariyle oluşturulan gıda harcaması kalıbına göre, dört kişilik ailenin Ocak'96 ayında yapması zorunlu asgari harcama tutarı, bir önceki ay ve bir önceki yıl ile kıyaslamalı olarak aşağıda yer almaktadır:

Araştırmaya temel oluşturan aylık gıda harcama kalıbı içindeki farklı ağırlıkları nedeniyle yansımaları da farklı olan bazı temel gıda maddelerindeki fiyat artışları Şubat 1996 ayı itibariyle şöyle olmuştur: Süt yüzde 33.3, et yüzde 4.2, zeytinyağı yüzde 6.3, (meyve grubunu oluşturan maddelerde ortalama aylık artış yüzde 15.6), makarna yüzde 18.2.

Bu arada mevsim koşullarına bağlı olarak sebze fiyatlarında bir önceki aya göre gerileme olmuştur. Sebze fiyatları % 9.1 oranında düşerken, yumurta fiyatı da 7 bin liradan 6 bin liraya düşerek % 14.3 oranında gerilemiştir.

nında düşerken, yumurta fiyatı da 7 bin liradan 6 bin liraya düşerek % 14.3 oranında gerilemiştir.

Her ay yapılması zorunlu olan asgari gıda harcaması tutarı olan 14 milyon 575 bin lira ile halen geçerli olan 5 milyon 739 bin liralık asgari ücret kıyaslandığında, dar ve sabit gelirli kesimlerin içinde bulunduğu yaşam şartlarının olumsuzluğu ortaya çıkmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından yıllardır yapılan "aylık gıda harcaması" çalışmasına temel alınan beslenme kalıbı, Hacettepe Üniversitesi'nden alınan bilgiler çerçevesinde yenilenmektedir. Konuyla ilgili çalışmalar sürdürülmekte olup, ayrıntılı açıklama ve yenilenmiş kalıba göre yapılan yeni hesaplamalar sonuçları önümüzdeki aylarda duyurulacaktır.

DÖRT KİŞİLİK AİLENİN AYLIK GIDA HARCAMASI (TL.)

	Şubat'95	Ocak'96	Şubat'96
Yetişkin işçi	2.761.000.-	4.868.000.-	5.055.000.-
Yetişkin kadın	1.750.000.-	2.954.000.-	3.093.000.-
15-19 yaş grubu çocuk	2.216.000.-	3.818.000.-	3.993.000.-
4-6 yaş grubu çocuk	1.398.000.-	2.258.000.-	2.434.000.-
	8.125.000.-	13.898.000.-	14.575.000.-